

Navigátor bezpečného úvěru 2013

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova v Praze

*Finální verze
2. prosince 2013*

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	3
SEZNAM TABULEK.....	4
1. ÚVOD	5
2. TEORETICKÉ I PRAKTICKÉ ASPEKTY TRHU SPOTŘEBITELSKÝCH ÚVĚŘŮ V ČR.....	6
2.1. ZADLUŽOVÁNÍ DOMÁCNOSTÍ V ČR A EVROPSKÉ UNII	6
2.1.1. Dopad krize na českou ekonomiku a zadlužování českých domácností	6
2.1.2. Zadlužování českých domácností v kontextu vývoje v EU	8
2.1.1. Rostoucí zadluženost českých domácností v době krize a jeho dopady	10
2.2. ANALÝZA TRHU SPOTŘEBITELSKÝCH ÚVĚŘŮ V ČR	13
2.2.1. Právní ukotvení spotřebitelského úvěru v ČR.....	13
2.2.2. Kvantitativní analýza spotřebitelských úvěrů v ČR	16
2.3. FINANČNÍ GRAMOTNOST	23
2.3.1. Finanční gramotnost v ČR.....	24
2.3.2. Finanční gramotnost v mezinárodním kontextu	24
3. REGULACE A DOZOR NAD SPOTŘEBITELSKÝM TRHEM V ČR	27
3.1. OBECNÝ RÁMEC	27
3.2. REGULOVANÁ ČÁST SPOTŘEBITELSKÉHO TRHU V ČR	28
3.2.1. Finanční arbitr	28
3.2.2. Soudy.....	29
3.2.3. Rozhodce	29
3.2.4. Česká národní banka	29
3.2.5. Ministerstvo financí ČR.....	31
3.2.6. Česká obchodní inspekce	31
3.3. NEREGULOVANÁ ČÁST SPOTŘEBITELSKÉHO TRHU V ČR A PŘÍKLADY NEKALÝCH PRAKTIK	33
4. DEFINICE ZODPOVĚDNÉHO ÚVĚROVÁNÍ	38
4.1. DEFINICE ZODPOVĚDNÉHO ZAPŮJČOVÁNÍ (RESPONSIBLE LENDING).....	38
4.1.1. Hodnocení bonity klienta.....	39
4.1.2. Hodnocení vhodnosti produktu	39
4.2. DEFINICE ZODPOVĚDNÉHO VYPŮJČOVÁNÍ (RESPONSIBLE BORROWING)	40
4.3. DEFINICE BEZPEČNOSTI	41
4.3.1. Stávající definice bezpečnosti	41
4.3.2. Navrhovaná definice bezpečnosti.....	42
5. METODOLOGIE KONSTRUKCE NAVIGÁTORU BEZPEČNÉHO ÚVĚRU	43
5.1. KONSTRUKCE NAVIGÁTORU	43
5.2. POTENCIÁLNÍ VĚŘITEL (NABÍDKOVÁ STRANA)	43
5.3. EX-ANTE PARAMETRY ÚVĚRU (PRODUKTOVÝ DESIGN)	47
5.3.1. Modelové úvěry	48
5.3.2. Parametry úvěru.....	48
5.3.3. Kritéria pro Navigátor 2013.....	50
5.4. EX-POST PARAMETRY ÚVĚRU	51
5.5. ŽADATELÉ O ÚVĚR (POPTÁVKOVÁ STRANA).....	52
5.6. NÁSTIN VÝPOČTU HODNOTY NAVIGÁTORU.....	52
6. VÝSLEDKY PROJEKTU NAVIGÁTORU BEZPEČNÉHO ÚVĚRU ZA ROK 2013	56
6.1. VÝSLEDKY NAVIGÁTORU BEZPEČNÉHO ÚVĚRU PRO ÚVĚR NA 30 TIS. Kč	56
6.2. VÝSLEDKY NAVIGÁTORU PRO ÚVĚR NA 100 TIS. Kč	59
6.3. CELKOVÉ VÝSLEDKY NAVIGÁTORU 2013	61
6.4. SROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ NAVIGÁTORU 2012 A 2013.....	64
7. SHRNUTÍ PROJEKTU NAVIGÁTOR BEZPEČNÉHO ÚVĚRU	65
8. UŽITEČNÉ ZDROJE	67
9. APPENDIX	70

Seznam obrázků

Obrázek 1: Makroekonomické a mikroekonomické důsledky krize	7
Obrázek 2: Změna stavu spotřebitelských úvěrů v ČR v období 2007-2012.....	7
Obrázek 3: Dynamika vývoje HDP v ČR a dalších zemích v období 2007-2013.....	8
Obrázek 4: Vývoj spotřeby domácností a míry nezaměstnanosti v ČR 2009-2013.....	8
Obrázek 5: Vývoj zadluženosti českých domácností v období 1993-2012.....	9
Obrázek 6: Srovnání penetrace bankovních produktů v ČR a Eurozóně	9
Obrázek 7: Srovnání zadlužení a bohatství v ČR a vybraných zemí Eurozóny	10
Obrázek 8: Bankovní spotřebitelské úvěry obyvatelstvu se selháním v období 2006–2012 (stavy ke konci období)	11
Obrázek 9: Vývoj insolvenčních návrhů na fyzické osoby v období 2008 - 8/2013	11
Obrázek 10: Oddlužení a osobní bankroty v ČR v 2008 - 2012	12
Obrázek 11: Nařízené exekuce v ČR v 2001 - 2012.....	13
Obrázek 12: Objem spotřebitelských úvěrů v ČR v období 2008-2012 (stavy ke konci let).....	17
Obrázek 13: Objem spotřebitelských úvěrů v ČR v období 2004-2012 (objem nových obchodů v daném roce).....	17
Obrázek 14: Meziroční vývoj spotřebitelských úvěrů bank a nebankovních finančních institucí v období 31. 12. 2007 – 31. 12. 2012	18
Obrázek 15: Objem spotřebitelských úvěrů v ČR poskytnutých bankami podle doby splatnosti v období 2002-2012 (stavy ke konci daného období).....	18
Obrázek 16: Úroková sazba na bankovní spotřebitelské úvěry se splatností 1 roku v ČR, Německo, Řecku a na Slovensku v 2008-2012 (v % na nové obchody ke konci daného roku)	19
Obrázek 17: Objem spotřebitelských úvěrů v ČR poskytnutých členy ČLFA v období 2004-2012 (objem nových obchodů v daném roce).....	20
Obrázek 18: Struktura krátkodobých úvěrů k 30. 6. 2012 podle věkových skupin	21
Obrázek 19: Makroekonomický dopad nízké úrovně finanční gramotnosti.....	26
Obrázek 20: Poměr respondentů s vysokým skóre v oblastech finanční gramotnosti OECD	26
Obrázek 21: Statistika podání v oblasti ochrany spotřebitele ze strany ČNB v letech 2011 a 2012	30
Obrázek 22: Zahájená řízení a pokuty uložené ze strany ČNB v roce 2011	31
Obrázek 23: Výsledky kontroly zprostředkovatelů půjček v roce 2010, 2011 a 2012	32
Obrázek 24: Výsledky Navigátoru pro modelový úvěr na 30 000 Kč se splatností 1 rok (bezpeční věřitelé).....	56
Obrázek 25: RPSN u vybraných poskytovatelů pro úvěr na 30 000 Kč se splatností 1 rok	57
Obrázek 26: Výsledky Navigátoru pro modelový úvěr na 100 000 Kč se splatností 5 let (bezpeční věřitelé)	59
Obrázek 27: RPSN u vybraných subjektů pro úvěr na 100 000 Kč se splatností 5 let	60
Obrázek 28: Výsledky Navigátoru 2013 pro zkoumané subjekty (bezpeční věřitelé)	62
Obrázek 29: Výsledky Navigátoru 2013 pro zkoumané subjekty (úvěroví predátoři)	63
Obrázek 30: Výsledky Navigátoru 2012 a 2013 pro Bezpečné věřitele	64

Seznam tabulek

Tabulka 1: Největší poskytovatelé nebankovních spotřebitelských úvěrů v roce 2012	20
Tabulka 2: Klíčové faktory finanční gramotnosti.....	25
Tabulka 3: Subjekty působící v oblasti regulace a dozoru spotřebitelského trhu v ČR	27
Tabulka 4: Rozdělení řešených sporů (vedených řízení) finančního arbitra podle oblastí v roce 2012.....	29
Tabulka 5: Šest faktorů předluženosti.....	38
Tabulka 6: Rozdělení věřitelů podle NBÚ.....	43
Tabulka 7: Poskytovatelé úvěru - subjekty pod dohledem a mimo dohled ČNB.....	44
Tabulka 8: Základní parametry modelového úvěru na 30 tis. Kč a 100 tis. Kč	48
Tabulka 9: Příklad výpočtu NBÚ pro hotovostní bezúčelový úvěr na 30 000 Kč se splatností 1 rok.....	53
Tabulka 10: Příklad výpočtu NBÚ pro hotovostní bezúčelový úvěr na 100 000 Kč se splatností 5 let	54
Tabulka 11: Seznam společností pro modelový úvěr na 30 000 Kč se splatností 1 rok.....	58
Tabulka 12: Seznam společností pro modelový úvěr na 100 000 Kč se splatností 5 let	61
Tabulka 13: Seznam bank a platebních institucí spadající pod regulaci a dohled ČNB k 31. 10. 2013	70
Tabulka 14: Seznam subjektů v ČLFA poskytující spotřebitelské úvěry k 31. 10. 2013	71
Tabulka 15: Informace o parametrech modelového úvěru na 30 tis. Kč.....	72
Tabulka 16: Informace o parametrech modelového úvěru na 100 tis. Kč	72
Tabulka 17: Příklad dotazníku pro banky na úvěru na 30 tis. Kč	73
Tabulka 18: Příklad dotazníku pro banky na úvěru na 100 tis. Kč	74
Tabulka 19: Detailní výsledky Navigátoru pro úvěr na 30 tis. Kč.....	75
Tabulka 20: Detailní výsledky Navigátoru pro úvěr na 100 tis. Kč	76
Tabulka 21: Detailní výsledky Navigátoru 2013 pro 53 zkoumaných subjektů	77

1. Úvod

Projekt Navigátor bezpečného úvěru má tři základní cíle: i) zmapovat a popsat český trh spotřebitelských půjček, ii) posoudit kvalitu jednotlivých poskytovatelů a iii) nabídnout veřejnosti nástroj, díky němuž se dají finanční instituce jednoduše porovnat, a přispět tak ke zlepšení úrovně finanční gramotnosti v ČR. Řešení projektu, který započal v roce 2011, probíhá ve spolupráci Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy s poradenskou společností EEIP, a. s. Závěry tohoto projektu včetně jeho prezentace v médiích jsou k dispozici odborné i laické veřejnosti na webové stránce www.eeip.cz a <http://navigatoruveru.cz>.

Předkládaná studie je nedílnou součástí Navigátor bezpečného úvěru (dále též „NBÚ“ či „Navigátor“) a zabývá problematikou zadlužování v širším kontextu s primárním důrazem na trh spotřebitelských úvěrů v České republice. Dále studie analyzuje definici bezpečného úvěru a využívá nástroj hodnocení, tzv. Navigátor bezpečného úvěru, který hodnotí bankovní i nebankovní spotřebitelské úvěry v ČR včetně vzorku poskytovatelů, kteří jsou pod minimálním dohledem regulátorů.

Struktura díla je následující. Po úvodu je ve druhé kapitole analyzován trh spotřebitelských úvěrů v ČR v kontextu probíhající krize a taktéž v souvislosti s relevantními trendy v Evropské unii. Třetí kapitola obsahuje diskusi nad regulací a dozorem trhu spotřebitelských úvěrů u nás. Čtvrtá kapitola obsahuje rešerši definice pojmu zodpovědné úvěrování, přičemž je kladen důraz na odlišování dvou pojmů: zodpovědné úvěrování ze strany věřitele a zodpovědné úvěrování ze strany dlužníka. Dále jsou diskutovány různé definice bezpečného úvěru, včetně návrhu na definici bezpečného úvěru pro účely této studie. Ve čtvrté kapitole se zabýváme metodologií konstrukce Navigátoru, který je tvořen třemi hlavními kritérii: rating potenciálního věřitele, ex-ante parametry úvěry a ex-post parametry úvěru. Šestá kapitola obsahuje výsledky Navigátoru pro 82 spotřebitelských úvěrů nabízených v ČR v roce 2013. Sedmá kapitola prezentuje manažerské shrnutí předloženého díla.

2. Teoretické i praktické aspekty trhu spotřebitelských úvěrů v ČR

Tato kapitola obsahuje analýzu spotřebitelského úvěrování v širším kontextu. V první subkapitole se zaměřujeme na vývoj tohoto segmentu ve světle globální krize a taktéž očekávané trendy v kontextu vývoje v Evropské unii. Druhá kapitola se zabývá analýzou spotřebitelských úvěrů v ČR jak z právního, tak i ze statistického pohledu. Následně analyzujeme regulaci této části českého finančního trhu. V závěrečné subkapitole analyzuje úroveň finanční gramotnosti v ČR i ve světě.

2.1. Zadlužování domácností v ČR a Evropské unii

2.1.1. Dopad krize na českou ekonomiku a zadlužování českých domácností

Krize a makroekonomické cykly jsou nedílnou součástí vývoje každé ekonomiky, ač politici často svým voličům slibují věčný růst a nárůst blahobytu. Typickým příkladem je současná krize Eurozóny, která názorně ukazuje selhání evropského sociálního modelu, který není možno aplikovat na všechny státy. Zcela odlišné severní křídlo (Německo, Holandsko, Rakousko či skandinávské země) a jižní křídlo (někdy označované jako země PIGS – Portugalsko, Itálie, Řecko a Španělsko) vykazují tak odlišné ekonomické a sociální podmínky, že Eurozóna dlouhodobě nemůže přežít v současné podobě¹, což bude mít pochopitelně dopad na zadlužení domácností.

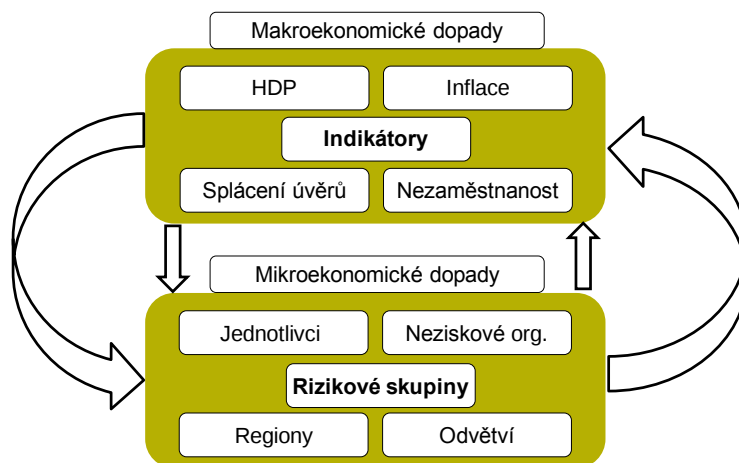
Obecně lze konstatovat, že ačkoliv se forma krize může měnit, její příčiny bývají podobné (přehřátí ekonomiky, ke kterému dochází prostřednictvím cenových bublin na různých trzích, podpořené přebytkem likvidity a vysokým růstem úvěrů a podceněním rizik). Dopady krize lze měřit různými makroekonomickými indikátory, například poklesem růstu HDP, zvýšenou nezaměstnaností či poklesem zahraničního obchodu (Teplý, 2010). Navzdory tomu, že se větší problémy začaly v USA objevovat až počátkem roku 2008, již kolem roku 2002 se USA ocitly v makroekonomické nerovnováze, a krize tedy de facto začala v tomto období (vnější nerovnováhou, v níž se projevovaly vzrůstající deficity zahraničního obchodu, i vnitřní nerovnováhou, jejímž následkem byl abnormální růst spotřeby, rostoucí zadlužení domácností i veřejného sektoru).

Během roku 2007 začalo masivní nesplácení podřadných (subprime) hypoték v USA, což později vedlo k nestabilitě amerického finančního sektoru, jehož problémy se posléze rozšířily po celém světě (Teplý et al., 2012). Tato celosvětová nákaza vedla k převzetí bank státem, bankrotům bank, konci éry investičního bankovníctví, zvýšení pojištění depozit a ke všeobecnému zvýšení morálního hazardu (Černohorský a Teplý, 2011). Expanzivní chování mnoha vlád, centrálních, investičních a komerčních bank v předchozích letech („levné peníze bez zohlednění budoucích rizik nafukující poptávku“) je nyní zásadně korigováno „kreativní destrukcí“ systému (Schumpeter, 1942), při níž v rychlém sledu praskají další a další bubliny tržních nerovnováh plynoucích z nadměrných převisů poptávky². Dopady globální krize lze rozdělit do dvou hlavních oblastí, které se vzájemně ovlivňují: makroekonomické dopady (zejména dopady krize na HDP, inflaci, nezaměstnanost a splácení úvěrů), a mikroekonomické dopady (tj. dopady na jednotlivé rizikové skupiny a oblasti ekonomiky, jak ukazuje Obrázek 1).

¹ Například Michl (2012) předpovídá konec Evropské unie v roce 2017, zatímco Teplý (2012a) konec Eurozóny ve formátu EMU-17 či výrazné porušení jejích pravidel předpovídá do konce roku 2013.

² Teplý (2012a) tuto situaci označuje jako „perverzní globální kasino“, tj. situaci, kdy všichni vyhrávají, ale sem tam někdo prohraje (například investiční banka Lehman Brothers, německé Landesbanky, španělské banky cajas či země typu Řecka, Kypru a Islandu). Teplý (2012b) též zavádí pojmy zombie banka (tj. banka, která má zápornou ekonomickou hodnotu, ale která přežívá díky státní pomoci – viz zmíněné Landesbanky a cajas) a systém globálního letadla nazývaný jako Planeta Ponzi (tj. hromadné tisknutí peněz, nerealistické ekonomické předpovědi a související neudržitelnost zadlužení domácností, ekonomik i států).

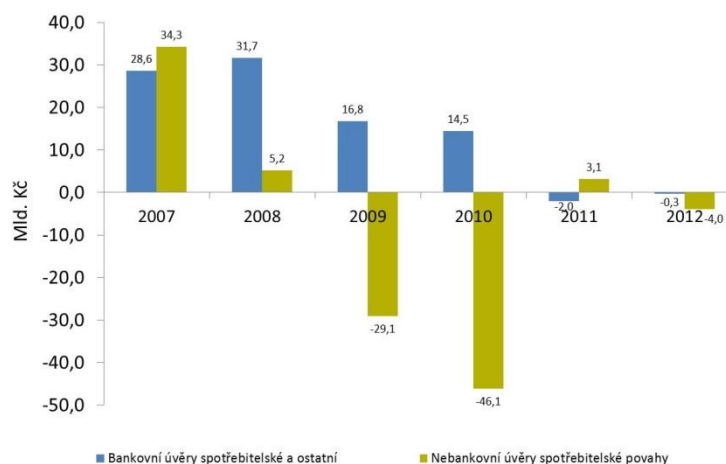
Obrázek 1: Makroekonomické a mikroekonomické důsledky krize

Zdroj: EEIP

Globální krize se promítla pochopitelně i do zadlužování českých domácností. V roce 2009 se stavy úvěrů domácnostem v roce 2009 zvýšily o 53,9 mld. Kč, zatímco v roce 2008 dosáhl meziroční růst 143,9 mld. Kč (Dubská, 2010). Tento pokles dynamiky byl způsoben zejména dvěma faktory: nižší schopnost českých domácností přijímat další závazky a dále též vyšší obezřetnost poskytovatelů (tento fakt je typickým průvodním jevem krize, tj. že instituce půjčují menšímu množství klientů (jak firemním tak domácnostem) kvůli jejich vyšší rizikovosti. Zmíněný propad dopadl odlišně na bankovní a nebankovní poskytovatele půjček. Zatímco bankovní půjčky obyvatelstvu resp. objem celkových pohledávek v roce 2009 vzrostly o 16,5 mld. Kč, objem půjček od nebankovních zprostředkovatelů meziročně poklesl o 29 mld. Kč. V roce 2010 tento propad pokračoval, neboť objem bankovních spotřebitelských úvěrů vzrostl pouze o 13,6 mld. Kč, ale objem nebankovních spotřebitelských úvěrů poklesl o téměř 44 mld. Kč (Obrázek 2), což bylo částečně dáno změnou vykazování objemu úvěrů GE Money Multiservis, a.s., u kterého došlo k deklasifikaci v roce 2010 z nebankovního do bankovního financování, neboť se stal součástí GE Money Bank, a.s. V roce 2012 vykázalo spotřebitelské financování v nebankovním segmentu meziroční pokles o 2,5 mld. Kč na 77,4 mld. Kč, zatímco bankovní půjčky poklesly o 0,3 mld. na celkových 199,3 mld. Kč.

Obrázek 2: Změna stavu spotřebitelských úvěrů v ČR v období 2007-2012

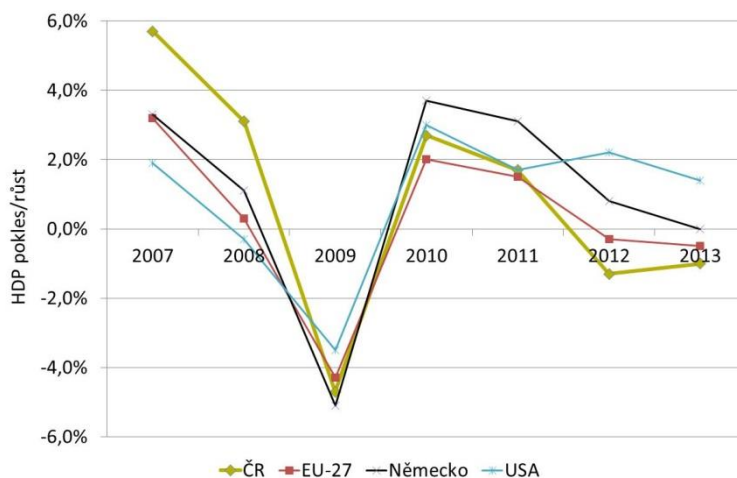

Zdroj: EEIP podle ČNB (2013)

Výhled dalšího zadlužování českých domácností bude souviset jednak s globálními makroekonomickými podmínkami, neboť česká ekonomika je malá a exportně orientovaná, tak i s lokálními makroekonomickými podmínkami, kam patří i fiskální politika české vlády. Obrázek 3 ukazuje pokles dynamiky makroekonomické výkonnosti ČR i dalších zemí včetně EU-27, kam naše

země významně exportuje. Z tohoto důvodu negativní vývoj v EU resp. v Eurozóně bude pochopitelně působit negativně i na českou ekonomiku.

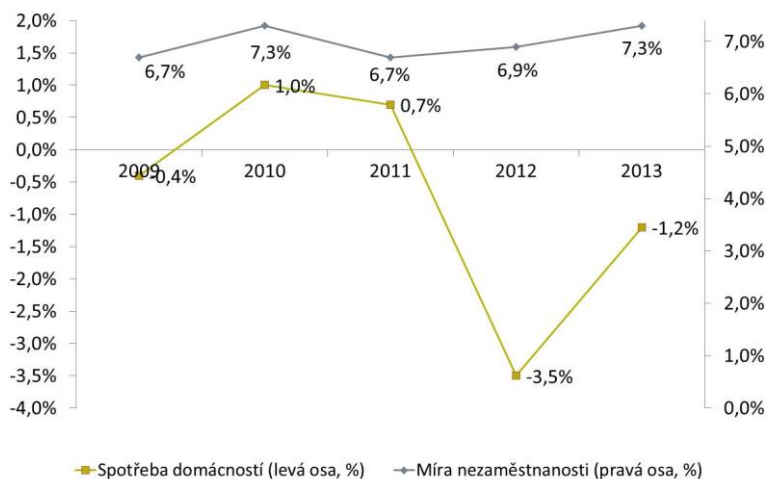
Obrázek 3: Dynamika vývoje HDP v ČR a dalších zemích v období 2007-2013

Zdroj: MFČR (2013) pro období 2007-2012, odhady EEIP pro rok 2013

Českou ekonomiku v současnosti ovlivňuje a bude nadále ovlivňovat hospodářská politika vlády. Otázka snižování deficitu státního rozpočtu je legitimní, nicméně způsob realizace českou vládou zůstává diskutabilní, což negativně ovlivňuje ekonomický růst v této zemi. Aplikovaná fiskální politika vlády a další faktory má za následek nejen nižší výběry daní, nýbrž i negativní vliv na spotřebu domácností, neboť se předpokládá její pokles z 0,6 % v roce 2011 až na 3,0 % v roce 2012 (Obrázek 4). Navíc je očekáván nárůst míry nezaměstnanosti z 6,7 % až na 7,3 % v roce 2013. Obě tyto zprávy budou mít negativní vliv na trh spotřebitelských úvěrů v ČR ve dvou rovinách: za prvé, nižší spotřeba domácností povede k nižší úvěrové aktivitě českých domácností. Za druhé, rostoucí nezaměstnanost způsobí vyšší podíl nesplácených úvěrů, a tudíž zvýší riziko předluženosti domácností.

Obrázek 4: Vývoj spotřeby domácností a míry nezaměstnanosti v ČR 2009-2013

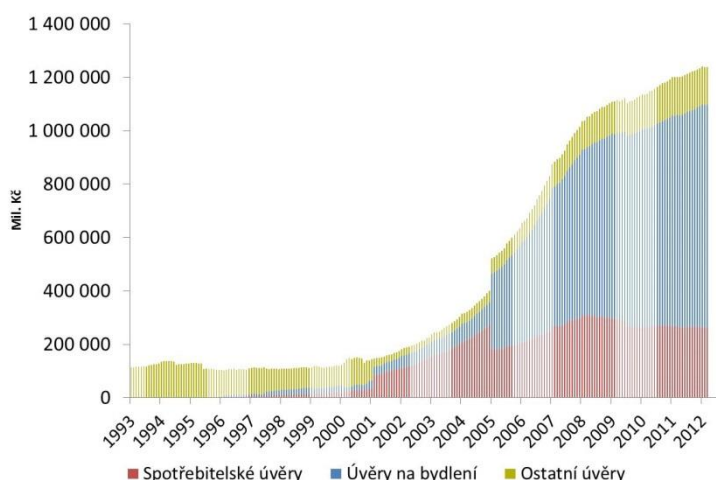
Zdroj: Autoři podle MFČR (2013)

2.1.2. Zadlužování českých domácností v kontextu vývoje v EU

Konvergence české ekonomiky k hodnotám ekonomik zemí Eurozóny probíhá na několika úrovních. Kromě makroekonomické konvergence (například v oblasti úrokových sazeb a míře inflace) se jedná též o finanční konvergence k zemím Eurozóny, která je dána relativní nízkou penetrací finančních produktů na českém trhu a v průběhu dalších let je oprávněné předpokládat přiblížení mezi oběma

trhy. Právě penetrační mezera finančních produktů v ČR ve srovnání se zeměmi EU-15 byla, je a bude hnacím motorem rozvoje produktů typu spotřebitelských úvěrů či hypoték. Obrázek 5 dokládá, že v minulých letech výrazně vzrostla penetrace úvěrů mezi českým obyvatelstvem resp. zadlužování českých domácností.

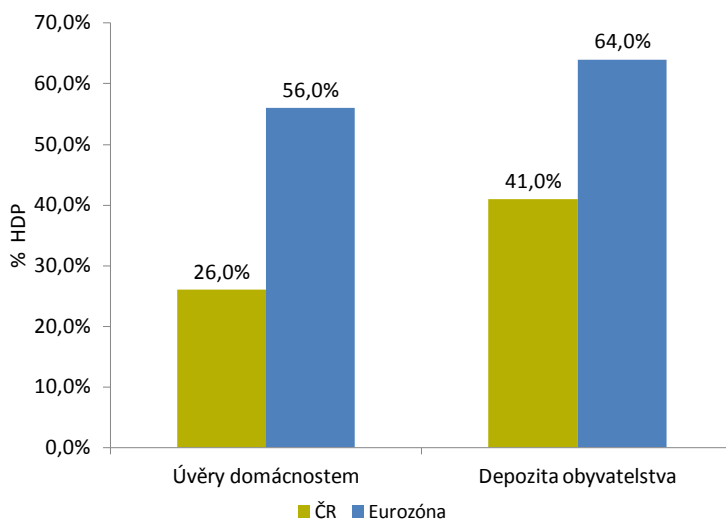
Obrázek 5: Vývoj zadluženosti českých domácností v období 1993-2012

Zdroj: EEIP podle ČNB

Navzdory tomu, že tyto produkty vykazovaly dynamické nárůsty v předkrizovém období (například průměrný roční nárůst spotřebitelských úvěrů v ČR dosáhl téměř 30 % v období 2005-2007), nevyvolala to výraznou nerovnováhu v české ekonomice na rozdíl od jiných států střední a východní Evropy (pobaltské státy a Maďarsko). V následujících letech trend finanční konvergence bude pokračovat nicméně s menší intenzitou než před vypuknutím globální krize. Jak dokládá následující obrázek, penetrace úvěrů domácnostem (včetně hypotečních úvěrů) v České republice je méně než poloviční oproti Eurozóně, což indikuje existenci tržního potenciálu v této oblasti.

Obrázek 6: Srovnání penetrace bankovních produktů v ČR a Eurozóně

Zdroj: Autoři podle Raiffeisen Bank (2012) a Eurostat

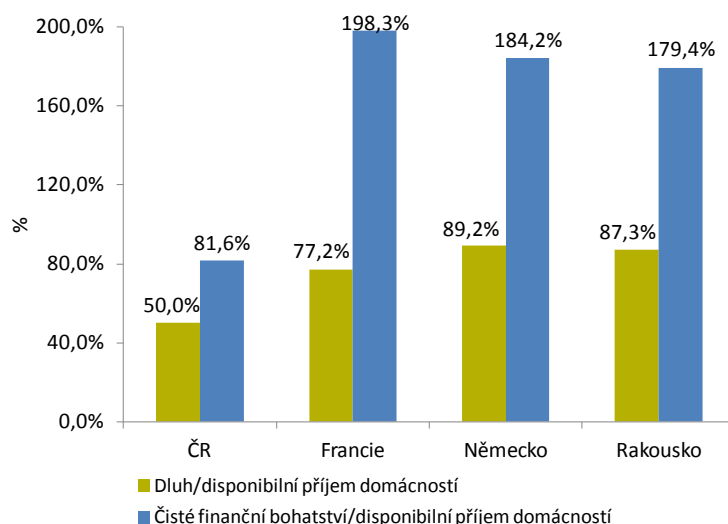
Poznámka: stav k 31. 12. 2011

Tato konvergence má však i svou stinnou stránku, neboť implikuje rostoucí zadlužení českých domácností. Důsledkem krize je i růst nesplácených úvěrů domácnostem a s tím související nárůst počtu exekucí dlužníků, což dočasně negativně ovlivní zmíněnou konvergenci českého finančního trhu a i české ekonomiky, jak je diskutováno níže). Dočasné zpomalení zadlužování však těžko zvrátí

dlouhodobý trend nárůstu zadluženosti, nicméně to nijak neubere na důležitosti zvyšování finanční gramotnosti českého obyvatelstva.

Pro komplexní srovnání zadluženosti českých domácností se zeměmi Eurozóny je vhodné uvažovat též úroveň jejich bohatství ve vztahu k příjmu. Obrázek 7 ukazuje, že ke konci roku 2009 v ČR ukazatel dluh/roční disponibilní příjem domácností dosáhl 50 % a ukazatel čisté finanční bohatství/disponibilní příjem domácností překročil 81 %. Tento fakt implikuje, že poměr zmíněných ukazatelů dosahuje v ČR 1,6 (= 81,6 % / 50,0 %) proti hodnotě 2,1 v Německu a Rakousku resp. 2,7 ve Francii. Jinými slovy, české domácnosti jsou sice méně zadlužené než ty v Eurozóně, nicméně jsou také podstatně chudší, což činí jejich relativní zadluženost vyšší. Tento fakt jen podtrhuje důležitost zodpovědného zadlužování v ČR v nadcházejících letech.

Obrázek 7: Srovnání zadlužení a bohatství v ČR a vybraných zemí Eurozóny

Zdroj: Autoři podle Eurostat (2011)

Poznámka: stav k 31. 12. 2009

Otázkou zůstává, zdali je rostoucí zadlužení českých domácností pozitivní či negativní jev. Obecně lze konstatovat, že zadlužování domácností není a priori nic špatného, nicméně je důležité, aby se jednalo o tzv. „rozumné“ zadlužování. Jinými slovy dlužník by si měl uvědomit nejen okamžitý užitek z koupené věci na dluh³, nýbrž i důsledky splácení takového závazku na jeho finanční rozpočet a v extrémním případě i důsledky nesplácení úvěru. Z tohoto důvodu je důležité nadefinovat si tzv. „zodpovědné úvěrování“, což by mělo snížit riziko nadměrného a leckdy i bezhlavého zadlužování.

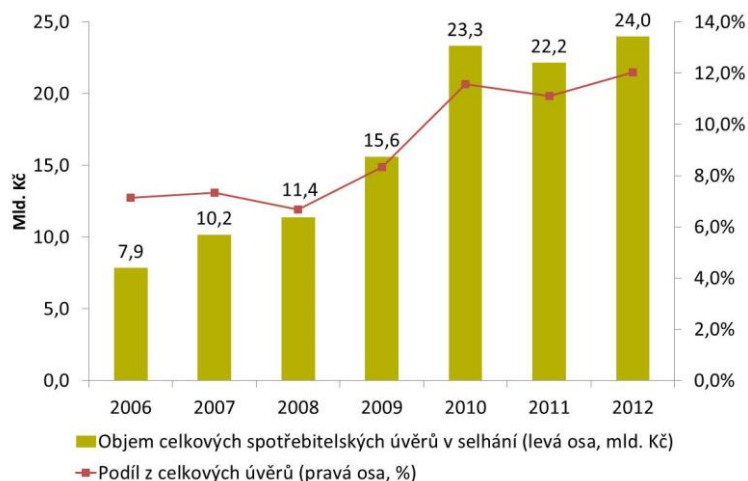
2.1.1. Rostoucí zadluženost českých domácností v době krize a jeho dopady

S rostoucí zadlužeností českých domácností roste míra spotřebitelských úvěrů v selhání⁴ až na úroveň 24,0 mld. Kč ke konci prosince 2012, tj. meziroční nárůst o 1,8 mld. Kč (Obrázek 8). Rovněž mírně meziročně vzrostl podíl spotřebitelských úvěrů se selháním na celkových spotřebitelských úvěrech z 11,1 % v roce 2011 na 12,1 % v roce 2012. Lze oprávněně očekávat, že tento ukazatel v čase dále poroste s ohledem na probíhající krizi eurozóny, jež má a nepochybně i bude mít negativní dopad na českou ekonomiku.

³ Je třeba zdůraznit, že si lze pořídit například i dovolenou na dluh, nicméně zůstává otázkou, zda takovýto zážitek na dluh se skutečně „vyplatí“. Problémem je, že po dovolené nezbude nic kromě zážitků, tudíž i zpeněžení zástavy v případě nesplácení dluhu je nemožné. Čili se dá říci, že obecně je lepší půjčovat si na věci než na zážitky.

⁴ Tj. úvěrů nesplácených více než 90 dnů (jedná se o nestandardní, pochybné a ztrátové pohledávky definované dle vyhlášky č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry). Více o úvěrech v selhání viz části 12.4. Vysoké úrokové sazby jako prevence proti selhávajícím klientům a 7.8. Posuzování úvěruschopnosti spotřebitele.

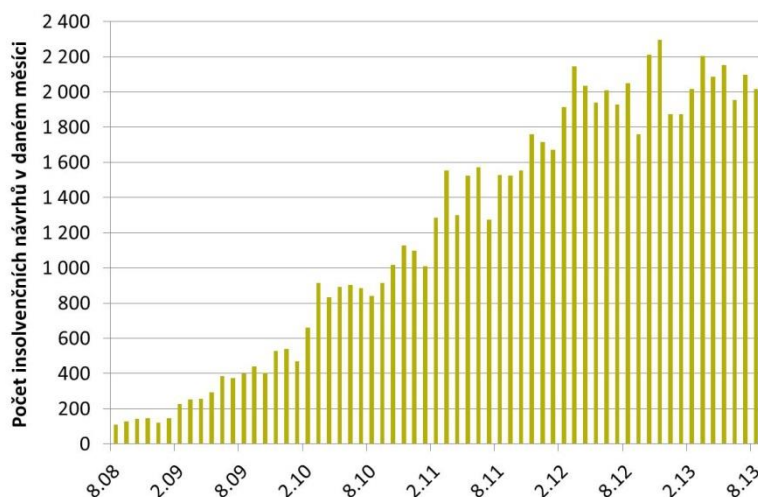
Obrázek 8: Bankovní spotřebitelské úvěry obyvatelstvu se selháním v období 2006–2012 (stavy ke konci období)

Zdroj: EEIP podle ČNB

Dalším důsledkem nadměrného a neuváženého zadlužování je i zvyšující se počet osobních bankrotů⁵ resp. insolvenčních návrhů (Obrázek 9). V srpnu 2013 bylo podáno celkem 2017 insolvenčních návrhů na fyzické osoby, což je o 2 % méně než v srpnu 2012. Zatímco v roce 2008, kdy byl institut insolvenčního řízení na fyzické osoby zaveden, počet insolvenčních návrhů dosáhl 1 936, v roce 2011 se tento počet zvýšil na 17 600 a v roce 2012 do konce na 23 830. Jak již bylo uvedeno výše, makroekonomické vyhlídky české ekonomiky nejsou růžové, což má i mikroekonomický dopad na české domácnosti. Lze do budoucna tudíž očekávat další nárůst počtu českých insolventních domácností a to ze dvou důvodů: klesající příjmy domácností a neklesající úrokové náklady dluhů, které snižují finanční rezervu domácností a mají za následek vyšší pravděpodobnost problémů se splácením dluhů.

Obrázek 9: Vývoj insolvenčních návrhů na fyzické osoby v období 2008 - 8/2013

Zdroj: Autoři podle Creditreform

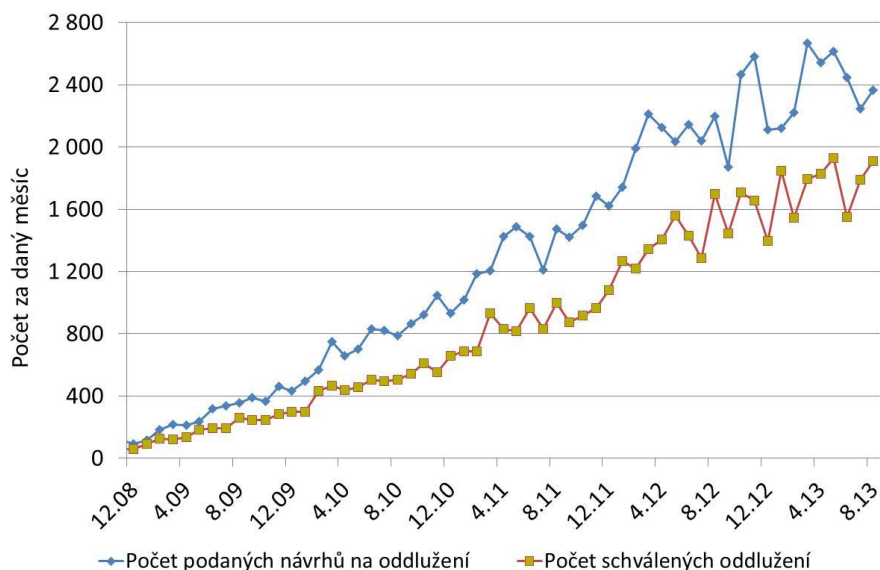
V průběhu let 2011 a 2012 se začínaly projevovat důsledky ekonomické krize, kdy zadlužené fyzické osoby nemohou dostát svým závazkům⁶. V nadcházejících letech lze očekávat pokračující růst

⁵ Více o osobním bankrotu viz také část 8.5. Osobní bankrot – oddlužení podle insolvenčního zákona.

⁶ Tuto situaci lze řešit oddlužením od 1. 1. 2008, kdy vstoupil v platnost nový insolvenční zákon. Oddlužení je možné buď formou zpeněžení majetku dlužníka nebo plněním splátkového kalendáře, kdy dlužník musí během 5 let splatit věřitelům alespoň 30 % dluhu. Pokud dlužník není schopen řešit úpadek oddlužením, je prohlašován konkurz.

insolvenčních návrhů spojených s žádostí o oddlužení, což bude souviset s negativním vývojem na trhu práce a s rostoucím zadlužováním domácností. V srpnu 2013 požádalo o **oddlužení** celkem 2363 osob, v 1908 případech bylo oddlužení soudem povoleno (Obrázek 10).⁷

Obrázek 10: Oddlužení a osobní bankroty v ČR v 2008 – 8/2013

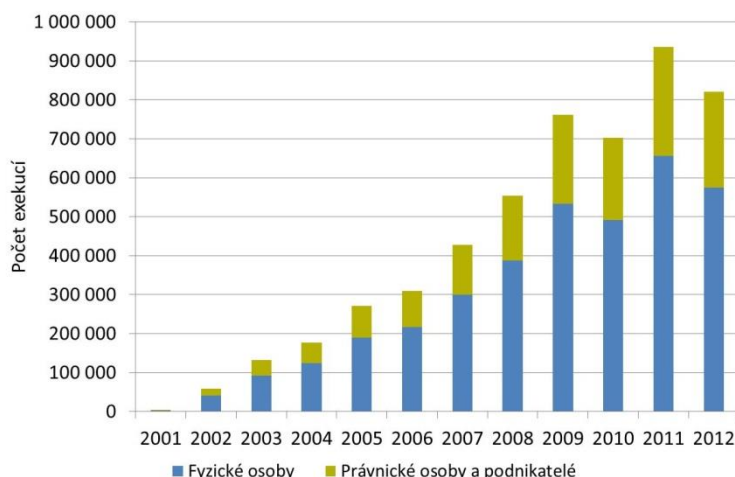
Zdroj: Creditreform (2013)

Právě institut oddlužení je často zneužíván různými pochybnými poradenskými společnostmi, které oddlužení nabízejí, ale de facto se jedná o zneužití tohoto pojmu. Některé společnosti totiž nabízí restrukturalizaci dluhů se zdánlivým zlepšením situace splátkového kalendáře pro dlužníka (či nabízí vyjednání nového splátkového kalendáře s věřiteli nebo zajištění oddlužení v rámci osobního bankrotu), nicméně celkově dlužník na úrocích a poplatcích zaplatí podstatně více než u původního dluhu (viz také Box 8 níže).

Dalším indikátorem zhoršující se situace obyvatel ČR je i vysoký počet exekucí, který v roce 2011 dosáhl 906 tis., z toho cca 655 tis. exekucí bylo uvaleno na fyzické osoby (Obrázek 11). V roce 2012 došlo k poklesu nařízených exekucí o 13 % na 820 tis. Kč. Zůstává však otázkou, proč k tomuto poklesu došlo. Spíše než díky lepší platební morálce dlužníků se pravděpodobně jednalo o využití jiných forem řešení zadluženosti jednotlivců, než kterým je exekuce (například konsolidací půjček nebo novým splátkovým kalendářem závazků). Exekutorská komora (2013) očekává další pokles počtu nařízených exekucí v roce 2013, neboť díky novinkám obsažených v novelách exekučního řádu a občanského soudního řádu, se změnila požadavky na předžalobní výzvu či pravidla pro spojování exekucí.

⁷ Výkladová poznámka: Insolvenční návrh = věřitel podá na dlužníka návrh k soudu, popř. dlužník podá sám na sebe návrh k soudu, protože má za to, že je dlužník neschopen dlouhodobě splácet své závazky; soud může tento návrh zamítnout (např. v případě, že byl návrh neoprávněný); návrh na oddlužení = návrh, kdy dlužník žádá soud, aby mu povolil oddlužení – soud může tento návrh přijmout nebo odmítnout (zejména v případě, kdy je zjevné, že dlužník nebude schopen splatit do 5 let alespoň 30 % svých závazků); schválené oddlužení = insolvenční soud schválil návrh na oddlužení
počet insolvenčních návrhů ≥ návrhy na oddlužení ≥ schválená oddlužení

Obrázek 11: Nařízené exekuce v ČR v 2001 - 2012

Zdroj: EEIP, Exekutorská komora

Poznámka: Podíl fyzických osob je dlouhodobě cca 70 %.

Exekutorská komora (2012) uvádí, že dlužníci jsou nejčastěji lidé ve věku od 20 do 35 let a důchodci, často lidé se základním vzděláním a nižším sociálním postavením. Více než 80 tisíc tuzemských důchodců mělo v tomto roce exekuci na své důchody a jejich počet se každoročně zvyšuje. Přibližně třetinu nařízených exekucí v ČR tvoří drobné dluhy v řádu několika stokorun (např. pokuty dopravnímu podniku nebo městským policistům, penále zdravotním pojišťovnám nebo poplatky obcím za svoz odpadků). Je třeba zmínit, že závazky zdaleka nevznikají pouze z úvěrů či drobných nedoplateků. Například senioři se často upisují i různým podvodným prodejcům, což je také skrytá forma zadlužení resp. budoucího finančního závazku. V rekordním roce 2011 (dle počtu nařízených exekucí) byli nejvíce ohroženou skupinou muži v produktivním věku, neboť v TOP 10 exekucích dosáhl průměrný věk dlužníka 43 let. Někteří dlužníci mají na svém kontě i více než 100 exekucí (rekord je 209 na jednoho 50letého dlužníka z Prahy).

2.2. Analýza trhu spotřebitelských úvěrů v ČR

Tato subkapitola se zabývá analýzou trhu spotřebitelských úvěrů v ČR a obsahuje dvě základní části: i) Právní ukotvení spotřebitelského úvěru v ČR; a ii) Kvantitativní analýza spotřebitelských úvěrů v ČR.

2.2.1. Právní ukotvení spotřebitelského úvěru v ČR

Trh spotřebitelských úvěrů je v současnosti upraven dvěma hlavními zákony v České republice:

- 1) Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, podle kterého se řídí smlouvy uzavřené v období 1. leden 2002 – 31. prosinec 2010.
- 2) Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, kterým se řídí smlouvy uzavřené po 1. lednu 2011 (dále jen „Zákon o spotřebitelském úvěru“).

Zákon o spotřebitelském úvěru platný od 1. ledna 2011 přináší nové povinnosti bankám a finančním institucím poskytujícím půjčky, úvěry nebo obdobné finanční služby. Zákon je implementací evropské směrnice Consumer Credit Directive 2008/48/ES, jež si klade za cíl sjednocení právních úprav v jednotlivých zemích EU a rovněž zvýšení ochrany spotřebitele (Kučera, 2011). Dozorovým orgánem nad dodržováním podmínek stanovených v tomto zákoně je Česká obchodní inspekce (ČOI), v ČNB byl nově zřízen samostatný odbor ochrany spotřebitele. Komplexní přehled právní úpravy spotřebitelského úvěru v právu ČR ukazuje Box 1.

Box 1: Úprava spotřebitelského úvěru v právu ČR

Náležitosti úvěrové smlouvy, postavení spotřebitele v úvěrovém vztahu a postup při řešení sporů z úvěrové smlouvy jsou upraveny v následujících platných právních předpisech:

- ✓ *Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (zejm. §§ 657-658 - smlouva o půjčce)*
- ✓ *Zákon č. 531/1991 Sb., obchodní zákoník (zejm. §§ 497-507 - smlouva o úvěru)*
- ✓ *Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru*
- ✓ *Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád*
- ✓ *Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele*
- ✓ *Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy*
- ✓ *Zákon č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci*
- ✓ *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*
- ✓ *Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu*
- ✓ *Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi*
- ✓ *Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*
- ✓ *Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád*
- ✓ *Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení*
- ✓ *Zákon č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí*
- ✓ *Vyhláška č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům*
- ✓ *Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroku z prodlení a poplatků z prodlení podle občanského zákoníku*
- ✓ *Nařízení vlády č. 595/2006 Sb., o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být sražena povinnému z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, na kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení, (nařízení o nezabavitelných částkách)*

Zdroj: ČLFA

S ohledem na povinnost transpozice Směrnice Komise 2011/90/EU ze dne 14. listopadu 2011, kterou se mění část II přílohy I směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES, do českého právního řádu, připravilo MFČR novelu Zákona o spotřebitelském úvěru s účinností od 25. února 2013. Ačkoliv se směrnice týká primárně výpočtu roční procentní sazby nákladů⁸ (dále jen „RPSN“), MFČR se správně rozhodlo s ohledem na výše zmíněný častý výskyt nekalých praktik na českém spotřebitelském trhu o legislativní změnu v následujících oblastech:

- 1) důsledky posouzení úvěruschopnosti dlužníka věřitelem,
- 2) využívání smének u spotřebitelských úvěrů,
- 3) zajištění pohledávky ze spotřebitelského úvěru,
- 4) použití telefonního čísla s vyšší než běžnou cenou,
- 5) odměna za zprostředkovatelské služby,
- 6) odstoupení od smlouvy, ve které se sjednává zprostředkování spotřebitelského úvěru.

Překládaná novela je podle tvůrců NBÚ krokem správným směrem v oblasti spotřebitelských úvěrů, v žádném případě však není samospasitelná. Zdůrazňují, že by se měla zejména zintenzivnit práce

⁸ Více o RPSN viz také části 7.7. Roční procentní sazba nákladů (RPSN), 9.3.5. Srovnání nabídek na trhu a výběr produktu a 12.3. Složitá cesta k finální nabídce.

České obchodní inspekce při kontrole nejhorších poskytovatelů na trhu (Box 2). Naproti tomu ČLFA (2012) kritizuje 5 hlavních věcí v této novele:

- 1) ČLFA považuje za chybu, že novela nepočítá s vypuštěním finančního leasingu pro spotřebitele ze sféry jeho aplikace.
- 2) Za odporující harmonizačnímu poslání směrnice EU a reálným možnostem poskytovatele spotřebitelského úvěru označuje ČLFA navrženou formulaci o povinnosti věřitele posuzovat před poskytnutím úvěru i budoucí úvěruschopnost spotřebitele.
- 3) Za spornou považuje ČLFA subjektivizující formulaci, podle níž musí být informace ve smlouvě uvedeny „jasným, výstižným a zřetelným způsobem“.
- 4) ČLFA nesouhlasí se zákazem použití směnek a šeků ke splacení nebo zajištění spotřebitelského úvěru.
- 5) ČLFA vnímá jako nepřiměřené až drakonické pokuty za správní delikty vymezené v návrhu novely.

Box 2: Tisková zpráva NBÚ - Novelizace zákona o spotřebitelském úvěru není samospasitelná, varuje Navigátor (27. 8. 2012)

Praha 27. srpna 2012

Novelizace zákona č. 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru je jednoznačně cestou správným směrem, když omezuje především lichváře a podvodné způsoby poskytování spotřebitelských úvěrů. Navigátor bezpečného úvěru však varuje – novelizace zákona se může stát jen podpůrným prostředkem v boji proti těmto nepřijatelným metodám. I nadále by nejpodstatnější činnost v boji proti nezodpovědnému zadlužování měla vést přes podporu finanční gramotnosti široké veřejnosti s důrazem na specifické skupiny obyvatel, a přes kontrolu dodržování platné legislativy ze strany poskytovatelů úvěrů.

„Zákon, jak byl schválen, jednoznačně pozitivním způsobem pomáhá kultivovat trh spotřebitelských úvěrů a vychází vstříc obraně spotřebitelů,“ hodnotí profesor Michal Mejstřík, člen Národní ekonomické rady vlády (NERV) a jeden ze spoluvůrců projektu Navigátor bezpečného úvěru. Jak ale Mejstřík zároveň dodává, měla by být novelizace zákona jen jednou z cest, jak stát spotřebitele chránit. „Bez systematické podpory projektů finančního vzdělávání bude jakákoli novelizace bezzubá,“ říká Mejstřík a zároveň dodává: „Je také zapotřebí, aby se dohledové orgány jako Česká obchodní inspekce vyvíjely větší aktivitu směrem k těmto neprůhledným a neférovým poskytovatelům spotřebitelských půjček a aby začínali u těch nejhorších.“

Jak projekt Navigátor bezpečného úvěru nedávno zjistil z průzkumu, který realizovala agentura GfK, Češi jsou při zajišťování úvěrů velmi lehkomyšní, stále velké procento z nich nečte ani smlouvy, které podepisuje, a nevyzná se v základních termínech typu co je RPSN, úroková sazba nebo splatnost, které jsou ve smlouvách používány. Snadno tak podlehnou neférovým praktikám lichvářských poskytovatelů úvěrů.

Lichváři navíc již před novelizací zákona často překračovali zákon, nebo se pohybovali na jeho pomezí. „Bohužel kontrola nekalých praktik, respektive jejich eliminace, je v tuto chvíli minimální,“ upozorňuje Mejstřík. Mnoho ze spotřebitelů, kteří naletí podvodným nabídkám na sloupech veřejného osvětlení, nebo rozesílaných prostřednictvím emailu či SMS formou následně ani neví, jak se bránit v případě, že podepíše špatnou smlouvu, nebo mají s poskytovatelem úvěru problém. „Lidé si na nepoctivé věřitele mohou stěžovat například u České obchodní inspekce, České národní banky případně u České leasingové a finanční asociace. Nicméně v případě sporu plynoucího ze smlouvy mezi dlužníkem a věřitelem rozhoduje pouze příslušný soud či finanční arbit,“ upřesňuje Petr Teplý, výzkumný pracovník na Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a další ze spoluautorů Navigátora bezpečného úvěru. Je přitom velmi pravděpodobné, že šedá zóna poskytovatelů úvěrů bude hledat cesty, jak zpřísnění poskytování úvěrů obejít.

„Je potřeba jednoznačně posílit činnost dohledových orgánů, které by měly realizovat pravidelné preventivní kontroly nekorektních společností, které nespádají pod žádnou kontrolu České obchodní inspekce, a zároveň spotřebitelům jednoznačně sdělit, jakou cestou se mohou bránit, respektive na koho se mohou obrátit v případě, že byla jejich práva poškozena,“ míní Mejstřík. Logická cesta se pak ukazuje v rozšíření pravomocí dozorových orgánů i na společnosti, nad nimiž v tuto chvíli kontrolu nemají. „Problémem zůstává, že úvěrových predátorů jsou na českém trhu desetitisíce, avšak počet jejich kontrol ze strany Česká obchodní inspekce a České národní banky zůstává pouze řádově ve stovkách ročně, což je zjevně nedostatečné. Za úvahu by stálo i povinné licencování všech subjektů poskytujících spotřebitelské úvěry v ČR,“ dodává Teplý.

„Je dobře, že se zpřísní zákony, ruku v ruce s tím ale bezpodmínečně musí jít také dohled jejich dodržování a vymáhání postihu u těch, kdo je obcházejí. Regulatorní a dozorové instituce by však neměly usnout na vavřínech po přijetí této novely,“ apeluje Petr Teplý, a dodává: „Je zapotřebí, aby Česká obchodní inspekce zintenzivnila svoji práci a to především u těch nejhorších poskytovatelů na trhu.“ Podle něj dnes spotřebitelé nemají mnohdy možnost dopředu poukázat na podvodného poskytovatele spotřebitelského úvěru. Řešení poté, co si špatný úvěr někdo vzal, je potom velmi komplikované. „Berme novelizaci zákona jako další dobrý dílek do skládky širšího portfolia opatření, jak ochránit spotřebitele před nezodpovědným úvěrováním, a věříme, že stát se stejně zodpovědně postaví k jeho dalším částem,“ komentuje Michal Mejstřík. „Neberme ale schválenou novelizaci zákona o spotřebitelských úvěrech jako samospasitelnou, která vyřeší problémy, spojené s lichváři,“ uzavírá Mejstřík.

Zdroj: Navigátor bezpečného úvěru

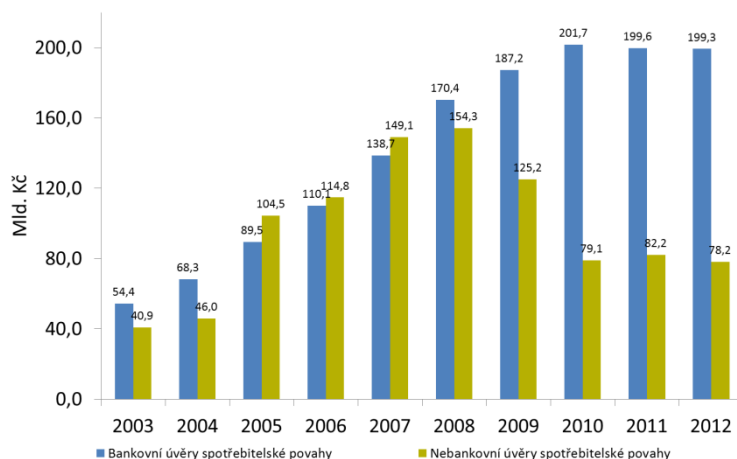
2.2.2. Kvantitativní analýza spotřebitelských úvěrů v ČR

Spotřebitelský trh v ČR lze statisticky rozdělit na dvě oblasti: bankovní spotřebitelské úvěry (tj. úvěry, jež poskytly subjekty s bankovní licencí) a nebankovní spotřebitelské úvěry (tj. úvěry od subjektů bez bankovní licence). Toto je dělení z pohledu vykazovaných dat. Nicméně jak bude diskutováno níže, toto dělení může být poněkud matoucí ve vztahu k dohledu ČNB. Existují totiž subjekty, které nemají bankovní licenci, ale spadají pod dohled ČNB (například společnosti AKCENTA CZ, a.s., CETELEM ČR, a.s., COFIDIS s.r.o., ESSOX s.r.o. či Home Credit a.s.). Vhodnější dělení subjektů se proto zdá následující: i) subjekty pod kontrolou ČNB, ii) subjekty mimo kontrolu ČNB organizované v ČLFA a iii) subjekty mimo kontrolu ČNB i mimo ČLFA.

Pro analýzu dynamiky spotřebitelského trhu v ČR lze použít několik typů ukazatelů. Prvním z nich je kumulativní objem úvěrů poskytnutých k určitému datu (tj. stavová veličina v rozvaze finanční společnosti). Obrázek 12 ukazuje, že ke konci roku 2012 objem bankovních úvěrů spotřebitelské povahy (tj. včetně pohledávek na běžném účtu, kontokorentů a kreditních karet) meziročně mírně poklesl na 199,3 mld. Kč. Objem nebankovních spotřebitelských úvěrů meziročně poklesl o 4,0 mld. Kč na 78,2 mld. Kč, jak již bylo diskutováno výše. Celkový objem spotřebitelských půjček v ČR dosáhl 277,5 mld. Kč k 31. 12. 2012, což znamenalo meziroční pokles o 1,5 %. Je třeba zdůraznit, že neexistuje přesná statistika, kolik činí celkový objem poskytnutých spotřebitelských úvěrů v ČR, tj. včetně desetitisíců malých poskytovatelů půjček, což bude diskutováno dále⁹.

⁹ Podle odhadů a zkušeností autorů s rozsahem aktivit stínového bankovníctví (shadow banking) se ke konci roku 2012 objem úvěrů v „šedé“ zóně, tj. mimo oficiální statistiky ČNB a ČLFA, pohyboval ve výši cca 100 mld. Kč, což je cca 35% z celkové oficiálního objemu 277, 5 mld. Kč. Toto číslo implikuje, že na jednoho registrovaného poskytovatele spotřebitelských úvěrů připadá portfolio ve výši cca 2,9 mil. Kč (=100 000 000 000/ 33 651).

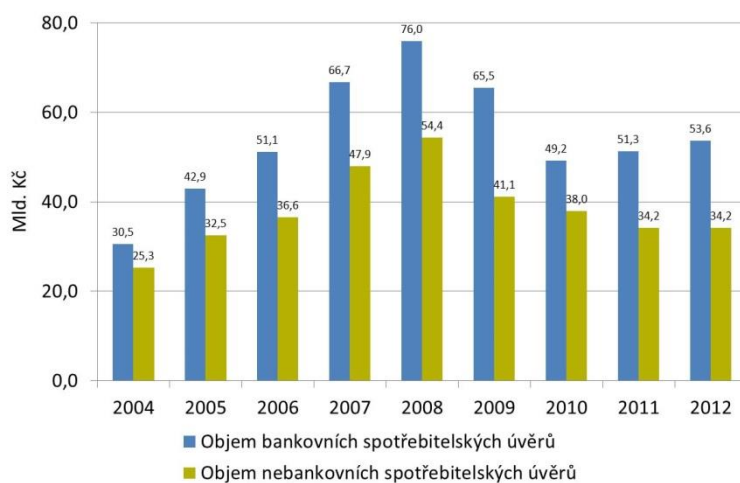
Obrázek 12: Objem spotřebitelských úvěrů v ČR v období 2008-2012 (stavy ke konci let)

Zdroj: Autoři podle ČNB

Druhým ukazatelem je objem nových úvěrů poskytnutých v daném roce, i zde je patrná dominace bankovního financování spotřebitelů. V roce 2008 dostoupilo vrcholu spotřebitelské financování jak u bank (76,0 mld. Kč) tak u nebankovních subjektů (54,4 mld. Kč) a od té doby každoročně klesá. V roce 2012 banky poskytly nové spotřebitelské úvěry v celkové výši 51,3 mld. Kč, nebankovní subjekty organizované v ČLFA poskytly 34,2 mld. Kč, tj. stejně jako v roce 2011.

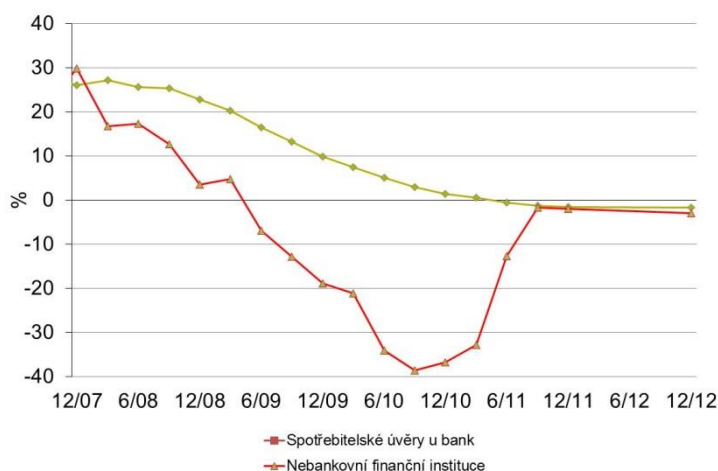
Obrázek 13: Objem spotřebitelských úvěrů v ČR v období 2004-2012 (objem nových obchodů v daném roce)

Zdroj: Autoři podle ČNB a ČLFA

Obrázek 14 ukazuje pokles dynamiky bankovních spotřebitelských úvěrů v poslední době, což nepochybně souvisí s důsledky globální krize (u nebankovního financování došlo k mírnějšímu propadu než v předchozích letech, a dostalo se tak přibližně na úroveň bankovního spotřebitelského financování). Dále je patrná vyšší volatilita u nebankovního financování ve srovnání s bankovními půjčkami, což vypovídá o výrazné cykličnosti tohoto druhu podnikání.

Obrázek 14: Meziroční vývoj spotřebitelských úvěrů bank a nebankovních finančních institucí v období 31. 12. 2007 – 31. 12. 2012

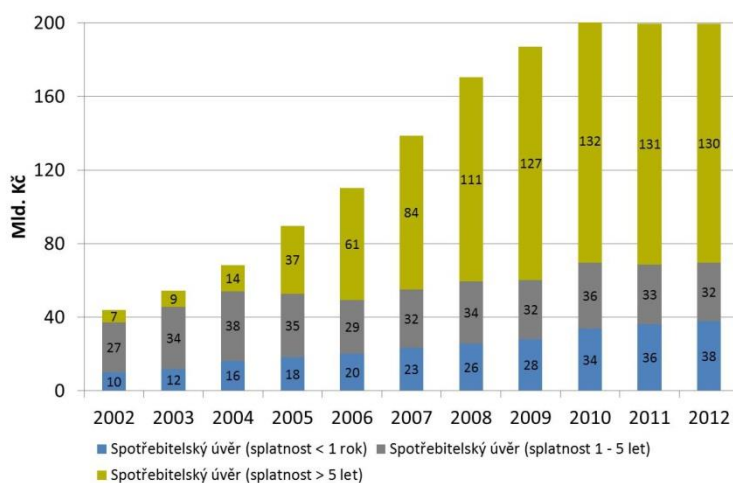
Zdroj: Autoři podle ČNB (2013)

Průměrná úroková sazba na spotřebitelské úvěry se v poslední době pohybuje v rozmezí 14 -14,5 %. Podle statistiky společnosti CCB – Czech Credit Bureau, a.s., podíl úvěrů v selhání u věřitelů sdružených v registrech (Bankovní registr klientských informací BRKNI a Nebankovní registr klientských informací NRK) činil cca 14,3 % k 30. dubnu 2012. Tato hodnota přibližně koresponduje s ČNB (2011), podle které bankovní instituce ke konci 2011 registrovaly cca 12% podíl spotřebitelských úvěrů v selhání (tj. nesplacených déle než 90 dnů), zatímco tento podíl u nebankovních poskytovatelů přesáhl 19 % ke stejnému datu.

2.2.2.1. Bankovní spotřebitelské úvěry

Jak již bylo zmíněno, ke konci roku 2012 činily bankovní úvěry spotřebitelské povahy cca 200 mld. Kč. Obrázek 15 ukazuje rozdělení těchto úvěrů podle tří různých splatností (do 1 roku, 1-5 let a nad 5 let) a dokládá, že nejvíce spotřebitelských úvěrů poskytnutých bankami se splatností nad 5 let (130 mld. Kč neboli 66% podíl k 31. 12. 2012) následované úvěry do jednoho roku (38 mld. Kč) a úvěry se splatností 1-5 let (33 mld. Kč). Mezi nejvýznamnější poskytovatele bankovních úvěrů v ČR k 31. prosinci 2011 patřily Česká spořitelna (42% tržní podíl), GE Money (21%) ČSOB včetně ERA - Poštovní spořitelny (9%) a Komerční banka (8%), ke konci roku 2012 se tyto tržní podíly významně nezměnily.

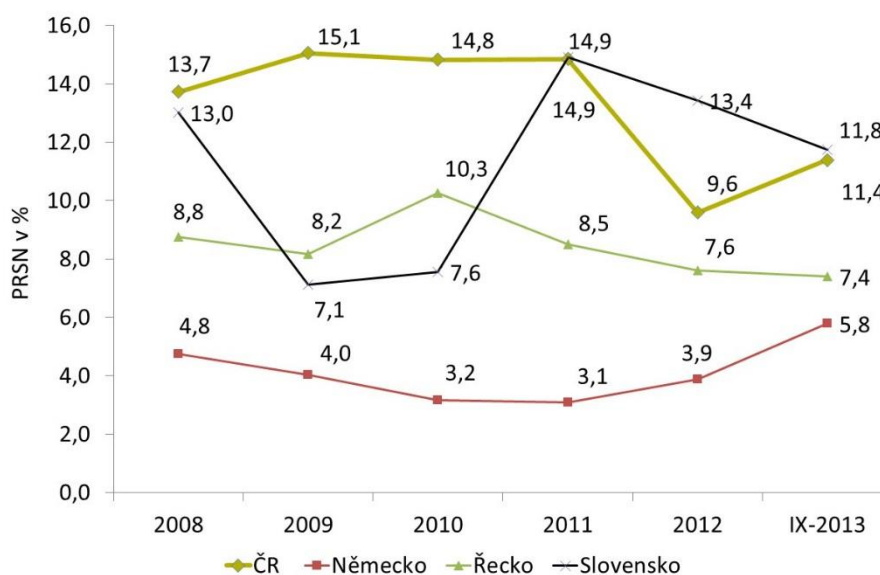
Obrázek 15: Objem spotřebitelských úvěrů v ČR poskytnutých bankami podle doby splatnosti v období 2002-2012 (stavy ke konci daného období)

Zdroj: Autoři podle ČNB

Zajímavé srovnání lze učinit v oblasti výše úrokových sazeb na spotřebitelské úvěry poskytovaných českými bankami a bankami v Eurozóně. Obrázek 16 ukazuje Úroková sazba na bankovní spotřebitelské úvěry se splatností 1 roku v ČR, Německo, Řecku a na Slovensku. Je patrné, že i přes razantní meziroční pokles ke konci roku 2012 úroková sazba v ČR¹⁰ dosáhla 9,6 %, což je sice nižší než obdobná sazba na Slovensku, ale mnohem vyšší než v Německu a překvapivě též v Řecku, kde dosáhla 7,6 % ke stejnému datu. Zůstává otázkou, proč jsou sazby v ČR tak vysoké, ačkoliv rizikovost českých domácností není o tolik vyšší než u domácností v Eurozóně (o Řecku ani nemluvě). Tento fakt lze částečně vysvětlit oligopolizací českého bankovního trhu velkými bankami, jejich masivními reklamními kampaněmi a nízkou flexibilitou českých klientů (pouze cca 5 % klientů ročně změní banku v ČR). Oba faktory vytváří obchodní příležitosti pro nové banky v ČR, jako jsou Air Bank¹¹, mBank nebo ZUNO BANK.

Obrázek 16: Úroková sazba na bankovní spotřebitelské úvěry se splatností 1 roku v ČR, Německo, Řecku a na Slovensku v 2008-2012 (v % na nové obchody ke konci daného roku)

Zdroj: Autoři podle databáze ECB (2013)

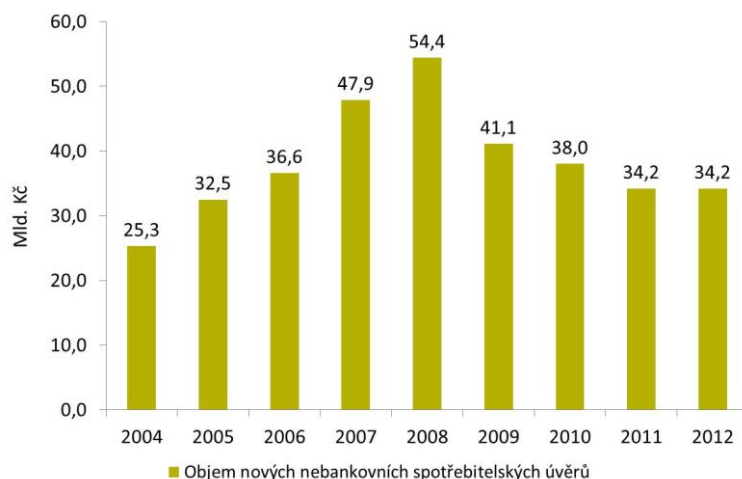
2.2.2.2. Nebankovní spotřebitelské úvěry

V oblasti nebankovních poskytovatelů též poklesla meziroční dynamika spotřebitelských úvěrů, což bylo důsledkem poklesem HDP, růstu nezaměstnanosti a omezování výdajů domácností (ČLFA, 2013). V roce 2012 uzavřely členské společnosti ČLFA 931 tis. smluv o spotřebitelských úvěrech v celkové hodnotě 34,2 mld. Kč, tj. meziroční stagnace (Obrázek 17), z toho nejvíce formou revolvingových úvěrů (12,4 mld. Kč), formou osobních půjček (11,3 mld. Kč) a financování v místě prodeje (10,5 mld. Kč). Tato čísla implikují, že nadále dominují revolvingové úvěry, i když postupně posiluje podíl osobních půjček.

¹⁰ Úroková sazba bez poplatků, tudíž je nižší než RPSN diskutována v části 5. Výsledky projektu navigátoru bezpečného úvěru za rok 2012.

¹¹ Viz také Kapitola 12 - Trh spotřebitelských úvěrů v ČR z pohledu bankéře.

Obrázek 17: Objem spotřebitelských úvěrů v ČR poskytnutých členy ČLFA v období 2004-2012 (objem nových obchodů v daném roce)

Zdroj: Autoři podle ČLFA (2013)

Jak již bylo zmíněno, členské společnosti ČLFA poskytly v roce 2012 spotřebitelské úvěry v celkové výši 34,2 mld. Kč. Mezi největší poskytovatele k tomuto datu patřily společnosti CETELEM ČR, a.s., (30,2% podíl), Home Credit, a.s., (25,8%), Provident Financial s.r.o., (13,2%) a ESSOX, s.r.o., (10,7%), jak ukazuje Tabulka 1.

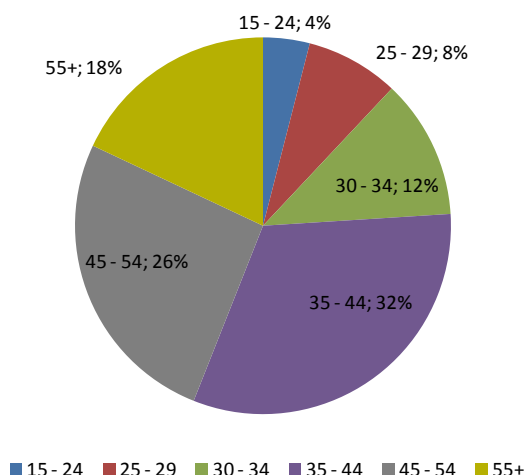
Tabulka 1: Největší poskytovatelé nebankovních spotřebitelských úvěrů v roce 2012

#	Společnost	Vstupní dluh (mil. Kč)	Podíl (%)
1	CETELEM ČR, a.s.	10 312	30,2%
2	Home Credit, a.s.	8 832	25,8%
3	Provident Financial s.r.o.	4 523	13,2%
4	ESSOX, s.r.o.	3 658	10,7%
5	ŠkoFIN s.r.o.	1 306	3,8%
6	s Autoleasing, a.s.	1 073	3,1%
7	GE Money Auto, s.r.o.	1 071	3,1%
8	UniCredit Leasing CZ, a.s.	1 030	3,0%
9	PROFI CREDIT Czech, a.s.	588	1,7%
10	ČSOB Leasing, a.s.	527	1,5%
11	Credium, a.s.	470	1,4%
12	PSA FINANCE ČESKÁ REPUE	237	0,7%
13	COFIDIS s.r.o.	225	0,7%
14	Toyota Financial Services	74	0,2%
15	FCE Credit, s.r.o.	72	0,2%
16	VB Leasing CZ, spol. s r.o.	64	0,2%
17	Mercedes Benz Financial !	55	0,2%
18	Raiffeisen-Leasing, s.r.o.	18	0,1%
19	UNILEASING, a.s.	17	0,0%
20	D.S. Leasing, a.s.	9	0,0%
	CELKEM	34 200	100,0%

Zdroj: ČLFA (2013)

Pro získání dat o struktuře příjemců spotřebitelského úvěru je vhodné využít informace z úvěrových registrů SOLUS či CCB – Czech Credit Bureau, a.s. Obrázek 18 ukazuje věkovou strukturu příjemců krátkodobých spotřebitelských úvěrů v ČR k 30. 6. 2012 a implikuje, že z celkového objemu poskytnutých krátkodobých úvěrů (se splatností menší než 1 rok) v hodnotě 349 mld. Kč tvořila nejvýznamnější část věková skupina obyvatel 35-44 (32%), následovaná skupinou 44-54 (26 %) a nejstarší věkovou skupinou 55+ (18 %). Ke stejnému datu vykázala nejvyšší průměrnou částku na klienta skupina osob 45-54 (170 tis. Kč), naopak nejnižší průměrnou výši úvěru vykázala nejmladší skupina osob 15-24 (80 tis. Kč).

Obrázek 18: Struktura krátkodobých úvěrů k 30. 6. 2012 podle věkových skupin

Zdroj: CCB (2012): Úvěrový barometr k 30. 6. 2012

Věková struktura obyvatelstva hraje roli i při identifikaci rizikových poskytovatelů úvěrů někdy nazývaných jako lichvářů. Podle průzkumu pouze 42 % mladých lidí do 25 let dokáže jednoznačně rozlišit bezpečného poskytovatele úvěru (téměř 22 % z nich se s lichvářem už dokonce setkalo). Naopak větší procento starších lidí uvedlo, že se v nabídce bezpečných a lichvářských společností jasně orientuje: až 46 % lidí mezi 70 – 79 let věku a dokonce 56 % lidí mezi 50 – 69 let věku (Box 3). Důvody pro tento překvapivý výsledek mohou být v zásadě dvojího typu: zaprvé, konzervatismus starších lidí plynoucí z nedůvěry v český kapitálový a finanční trh (kupónová privatizace, pády malých bank v 90. letech 20. století či problémy družstevních záložen). Za druhé je to časová dimenze, tj. že starší lidé mají obvykle více času než mladí, a proto si mohou zjistit více informací o potenciálním věřiteli¹².

Box 3: Tisková zpráva NBÚ - Lichvářům naletí často i mladí (2. 10. 2012)

Praha 2. října 2012

Praktiky lichvářských společností a příběhy s úvěrem a smutným koncem bývají obvykle často spojovány spíše se staršími lidmi. Nemusí to tak být ale vždy. Jak ukázal průzkum Navigátora bezpečného úvěru, jen 42 % mladých lidí do 25 let dokáže jednoznačně rozlišit bezpečného poskytovatele úvěru. Téměř 22 % z nich se s lichvářem už dokonce setkalo. Naopak větší procento starších lidí uvedlo, že se v nabídce bezpečných a lichvářských společností jasně orientuje: až 46 % lidí mezi 70 – 79 let věku a dokonce 56 % lidí mezi 50 – 69 let věku.

Stejně tak jsou starší obyvatelé ČR obezřetní, co se týče skrytých poplatků: pouze 7,5 % z nich by bylo ochotno zaplatit předem poplatek za poskytnutí půjčky, téměř 80 % ve věku nad 70 let se zajímá o sankce za předčasné splacení úvěru, v případě lidí o generaci mladší nad 50 let věku, kteří jsou častějšími žadateli o půjčku, je to dokonce 87 %. Tato věková skupina ze všech věkových skupin se také nejvíce zajímá o sankce v případě, že by se dostala do problémů se splácením (až 94 % respondentů) a stejné procento se i vyjádřilo ve smyslu, že nejprve řádně smlouvu přečtou, než ji podepíší. „To je rozhodně dobrá zpráva, když uvažíme, že obecně panuje dojem, že naletět lichvářům je běžné spíše u starší generace,“ komentuje výsledky průzkumu Zdeněk Soudný, tiskový mluvčí Navigátora bezpečného úvěru.

Ale i u mladých lidí přinesl průzkum pozitivní zjištění: téměř 87 % mladých do 25 let trvá na pročtení smluvních podmínek před podpisem, 70 % z nich by nepodepsalo bílou směnku a 68 % se zajímá o

¹² Existuje zde však protiargument, že mladí se mohou dostat k relevantním informacím více než staří pomocí současných komunikačních kanálů typu internet, facebook či twitter. Je to svým způsobem střet moderní technologie vs. trpělivost při hledání nových a relevantních informací.

sankce za předčasné splacení úvěru. Rozdíly mezi věkovými skupinami jsou spíše v přístupu k samotnému řešení půjčky. Téměř 48 % mladých do 25 let by smlouvu konzultovalo s právníkem, oproti tomu by ten samý krok provedlo pouze 26 % lidí mezi 50 – 69 let věku. „Ukazuje se, že ačkoli se řada mladých lidí o svoje finanční záležitosti zajímá a ví, jak správně postupovat, když si potřebují půjčit, více než polovina z nich nedokáže rozlišit bezpečného poskytovatele úvěru. Je to alarmující!“ říká k průzkumu jeden z autorů Navigátor bezpečného úvěru Petr Teplý, výzkumný pracovník Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, a dodává: „Je potřeba, aby se mladí, ale nejen ti, více zajímali o to, od koho si půjčují, co je to bude stát a jaké budou důsledky splacení i nesplacení jejich úvěru. Spoustu informací lze nalézt třeba na internetu. Lidé by měli také srovnávat více možností, aby zjistili, jaký produkt a od jakého poskytovatele je pro ně nejvhodnější. Jinými slovy, neměli by kývnout hned na první nabídku, na kterou narazí.“

Průzkum také ukázal rozdíly mezi ženami a muži, co se přístupu k půjčkám týče. Muži se jeví jako zodpovědnější – 58 % z nich dokáže jasně rozlišit bezpečnou a důvěryhodnou společnost, v případě žen je to pouze 42 %. Co se týče podepisování smluv, 45 % mužů by případnou smlouvu řešilo samo a nekonzultovalo by ji s právníkem, oproti tomu jen 35 % žen by volilo stejnou strategii. Na čem se ale muži i ženy shodnou, je pročtení úvěrové smlouvy před jejím podepsáním. Udělalo by to zhruba 90 % mužů i žen. Stejně tak vysoké číslo, téměř 82 %, by si nechalo vypracovat více nabídek, než by se rozhodli, od koho si půjčí. „To je základní stupeň bezpečného úvěrování – zajímat se, jaké mi kde dají podmínky a od koho si to vlastně chci půjčit,“ říká prof. Michal Mejstřík, další ze spoluautorů Navigátor, člen NERV a ředitel EEIP,a.s., a dodává: „Je potřeba stále dokola lidem vysvětlovat, že pokud neuspěli u bank či značkových nebankovních poskytovatelů spotřebitelských úvěrů, pak to, že jim někdo na ulici nebo přes telefon peníze zdánlivě snadno a zdánlivě levně poskytne, není výhra, ale s největší pravděpodobností se pro ně taková půjčka stane noční můrou.“

Zdroj: Navigátor bezpečného úvěru

Postupem času se rovněž stírají rozdíly mezi bankami a nebankovními subjekty a to jak v oblasti výše úroků, tak v oblasti sankcí. Z aktuálního průzkumu NBÚ vyplývá, že 78 % spotřebitelů stále uvádí, že výhodnější poplatky a úroky najdou v bankách, a 83 % lidí je přesvědčeno o tom, že méně rizikové sankce pro případ nesplacení úvěru jsou u bank (viz následující box).

Box 4: Tisková zpráva NBÚ - Značkové nebankovní společnosti jsou leckdy bezpečnější, lidé přesto věří klíše o bezpečných bankách (19. 8. 2013)

Praha 19. srpna 2013

Téměř 95 % spotřebitelů je slepě přesvědčeno o tom, že bezpečnějším poskytovatelem spotřebitelského úvěru je banka. Ze srovnání sankčních podmínek bank a značkových úvěrových společností, které vypracoval server bankovnipoplatky.com přitom jednoznačně vyplývá, že je to jedno z klíší ve finanční gramotnosti Čechů.

„Lidé by se obecně měli vždy soustředit na to, jaké podmínky poskytovatelé úvěru mají, jak transparentní mají smlouvy, a srovnávat nabídky. Tradiční pojetí, ve kterém je bankovní dům považován za výhodnějšího a bezpečnějšího poskytovatele finančních produktů, již dávno neplatí. V případě úvěrů jsou dnes například pro spotřebitele férovější někteří značkoví poskytovatelé spotřebitelských úvěrů,“ říká Petr Teplý z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, autor studie Navigátor bezpečného úvěru. Ta v loňském roce prokázala, že banky mají mnohdy výrazně vyšší RPSN, než kvalitní úvěrové nebankovní společnosti.

Odborný sever bankovnipoplatky.com publikoval v nedávné době srovnávací studii, která ukázala, že pořízení spotřebitelského úvěru je bezpečnější u značkových poskytovatelů spotřebitelských úvěrů, než u velkých bankovních domů. Úvěrové společnosti mají zpravidla transparentní podmínky i smlouvy a oproti bankám nižší cenu sankcí za pozdní splacení. Přesto má mnoho lidí v sobě zakořeněný předsudek o opaku a bankám slepě důvěřují. To potvrdil také průzkum veřejného mínění, který si k tomuto tématu nechal exklusivně zpracovat Navigátor bezpečného úvěru.

Současné srovnání transparentnosti a sankčních podmínek je tak dalším faktorem, ve kterém vítězí

značkové úvěrové společnosti nad tradičními bankovními domy. Fakt, že 78 % spotřebitelů přesto stále uvádí, že výhodnější poplatky a úroky najdou v bankách, a 83 % lidí je přesvědčeno o tom, že méně rizikové sankce pro případ nesplácení úvěru jsou u bank, odráží nízké povědomí veřejnosti o finančních produktech a trhu jako takovém. „Jedná se o historickou optiku, kdy spotřebitelé nezaregistrovali vývoj na trhu. Dříve skutečně bylo možné banky považovat za bezpečnější, ale kontinuálním tlakem na změny to byly právě nebankovní úvěrové společnosti, které postupně měnily podmínky svého businessu, zatímco banky zůstaly u svého původního obchodního modelu. Banky tak často využívají své dominantní pozice jako v oblasti výše úroku tak i v obchodních podmínkách,“ vysvětluje Teplý. Podle něj mají kvalitní úvěrové společnosti stručné a přehledné podmínky i smlouvy (mnohdy v rozsahu jedné či dvou stran), sankční podmínky jsou tlakem sníženy na minimum a společnosti o nich spotřebitele otevřeně informují. Navíc jsou ochotny s těmi, kdo mají problémy se splácením, vést diskusi o řešení problematice situace. Banky oproti tomu mají stále velmi komplikované a nejasné smlouvy, většinou bez možnosti řešení případných problémů formou dohody na dalším postupu.

„Banky mají stále velmi komplikované smlouvy o spotřebitelském úvěru, které navíc nejsou zcela transparentní a neupozorňují na všechny sankce, kterým může být spotřebitel vystaven,“ řekl ke svému srovnání Patrik Nacher, provozovatel serveru bankovnipoplatky.com. Nejasná je podle něj například frekvence, s jakou mohou banky posílat upomínky, a tedy cena, kterou mohou klienti nakonec bance za taková „upozornění“ zaplatit. Překvapivá je také například cena mimořádných splátek u některých bank či úvěrů a poplatky, které jsou s nimi spojené. Velké rozdíly jsou u bank v otázce, kdy začínají řešit závazek po prodlení – některé téměř obratem, některé dávají klientům až jeden týden času na nápravu. „Kuriozitou jsou potom například poplatky ve smlouvě na žádost klienta – i u pouhé změny adresy tak mohou spotřebitelé bankám zaplatit nemalé finanční prostředky,“ upozornil kupříkladu Nacher ve své studii.

Zdroj: Navigátor bezpečného úvěru

2.3. Finanční gramotnost

Finanční gramotnost je jednou ze základních podmínek bezpečného úvěrování. Pokud na straně nabídky spotřebitelských úvěrů existují predátorské subjekty, jejichž cílem není bezpečné zapůjčování, pak vedle regulace je zodpovědné chování dlužníků tou nejlepší prevencí proti predátorskému úvěrování ze strany věřitele. Neexistuje-li poptávka po predátorských úvěrech, není ani realizace. K tomu, aby se dlužníci (i v tíživé finanční situaci) chovali odpovědně, je zapotřebí jejich znalost finančních produktů a důsledků pro ně vyplývajících, vezmou-li si úvěr.

Z pohledu finančních institucí lze také rozdělit finanční gramotnost na dvě kategorie: **prvotní finanční gramotnost** (klient je dostatečně gramotný na to, že využívá produktů a služeb standardních renomovaných institucí a nikoliv institucí z „ulice“ jako úvěrových predátorů a lichvářů) a **druhotnou finanční gramotnost** (klient je nedostatečně gramotný na to, aby si srovnal nabídky konkurenčních standardních institucí a využil jejich levnější či kvalitnější služby). V zájmu institucí je tudíž vysoká prvotní finanční gramotnost a nízká druhotná finanční gramotnost, zatímco pro klienta je důležité být gramotný v obou typech gramotnosti. Jinými slovy, finanční instituce obvykle usilují o finanční gramotnost obyvatelstva, ale pouze v omezené míře. Z tohoto pohledu jsou důležité iniciativy v oblasti veřejného a neziskového sektoru, příkladem může i projekt Navigátor bezpečného úvěru prezentovaný v předkládané publikaci.

2.3.1. Finanční gramotnost v ČR

Výše zmíněné nekalé praktiky na trhu spotřebitelského financování v ČR úzce souvisí s problematikou finanční gramotnosti¹³, resp. negramotnosti českého obyvatelstva. Existuje několik definic finanční gramotnosti. Například MFČR (2011) definuje finančně gramotného člověka, který:

- ✓ má alespoň hrubou představu o tom, kolik má aktuálně k dispozici vlastních peněz,
- ✓ sestavuje si rozpočet a sleduje jeho dodržování,
- ✓ plánuje své výdaje alespoň na měsíc dopředu,
- ✓ je připraven na situaci ztráty hlavního příjmu.

Naproti tomu MPSV (2007) definuje finanční gramotnost jako správu osobních/rodinných financí, definice zahrnuje tři složky: gramotnost peněžní (kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakce s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených, jako je např. běžný účet či platební nástroje), cenovou (kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci) a rozpočtovou (kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska).

V roce 2010 se realizoval projekt Měření finanční gramotnosti obyvatel ČR, jehož výsledky byly prezentovány na společné tiskové konferenci MFČR a ČNB v roce 2010 a výsledky následně využity i pro mezinárodní studii OECD, jež je diskutována níže.

2.3.2. Finanční gramotnost v mezinárodním kontextu

Evropská komise (2006) definuje finanční gramotnost jako schopnost spotřebitele a malého podnikatele rozumět retailovým finančním produktům za účelem vytváření informovaných finančních rozhodnutí. Tato definice obsahuje zmínku kromě spotřebitelů i o podnikatelích, což dává smysl, neboť podnikatelé často nerozlišují osobní a podnikatelské příjmy a leckdy mají pouze jeden účet (Habschick et al, 2007). Je patrné, že výše uvedené definice finanční gramotnosti jsou relativně komplexní, což souvisí se současnou komplexností jak potřeb spotřebitelů, tak i široké paletě nabízených produktů (Tabulka 2). V tomto kontextu je nezodpovědné zadlužování pouze jeden střípek do celé mozaiky finanční gramotnosti, bohužel však v současnosti neexistuje v ČR subjekt, který by tuto problematiku zastřešil, což činí její koordinaci velmi problematickou. Kromě projektu Navigátor bezpečného úvěru zde existují další iniciativy jako je například Platforma pro odpovědné finance či aktivity ČNB, MFČR a MŠMT.

¹³ Více o finanční gramotnosti viz také část 9.3 Zadluženost domácností a finanční gramotnost a kapitola 7 Pohled ČNB na regulaci a dozor spotřebitelských úvěrů v ČR.

Tabulka 2: Klíčové faktory finanční gramotnosti

Komplexnost potřeb jednotlivce	Komplexnost finančních produktů
* Rostoucí nestabilita pracovního života * Pokles sociálního zabezpečení * Vyšší osobní zodpovědnost * Vyšší prosperita * Vyšší zadluženost * Vyšší průměrná doba dožití * Rostoucí počet podnikatelů	* Nové distribuční kanály * Deregulace finančních trhů * Širší paleta finančních produktů * Rostoucí dynamika vývoje inovativních produktů * Rostoucí množství informací

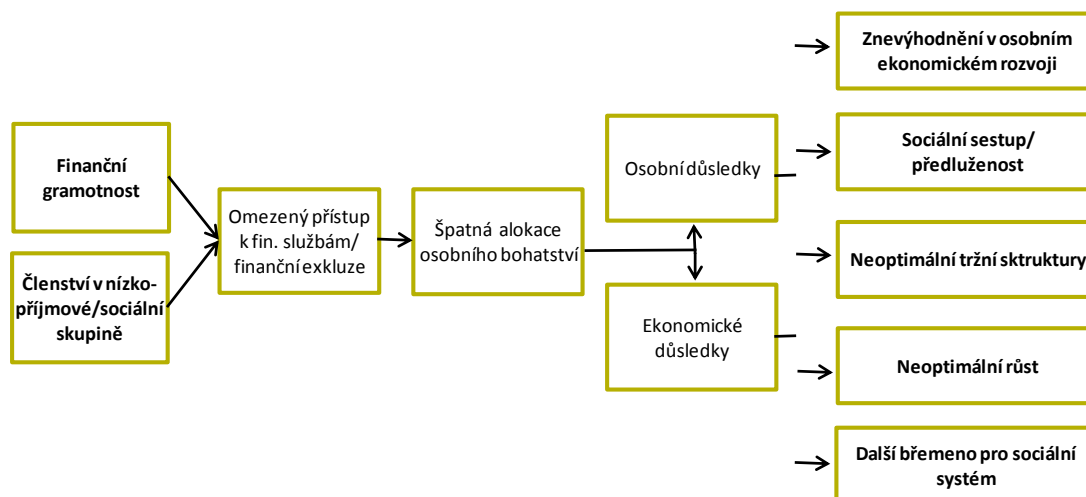
Zdroj: Autoři podle Habschick et al. (2007)

S ohledem na rostoucí úroveň finančního zprostředkování v ČR nabývá finanční gramotnost na významu z mikroekonomického pohledu (jež je předmětem této studie) tak i z makroekonomického pohledu. Obrázek 19 ukazuje, že nízká úroveň finanční gramotnosti vede k ztíženému přístupu k „bezpečnému“ financování (lidé si půjčují v šedé zóně) a neoptimálnímu investování a následně až ke špatné alokaci osobního bohatství. To se projevuje jak negativními ekonomickými důsledky (nižší ekonomický růst či vyšší břemeno pro sociální systém), tak i individuálními důsledky (například nárůst předluženosti domácností).

OECD (2012) se ve svém výzkumu dívá na finanční gramotnost ze tří hledisek: finanční znalost (financial knowledge), finanční chování (financial behaviour) a přístup k financím (financial attitude), přičemž její měření se překrývá s výše uvedenou definicí gramotnosti MFČR, jež dodalo OECD podkladová data pro zmíněnou studii. Výzkum OECD měřil finanční gramotnost ve vybraných zemích (14 zemí napříč 4 kontinenty) vycházel z vyplněných dotazníků alespoň 1000 respondentů u každé sledované země.

Výzkum měl za cíl ukázat stav finanční gramotnosti ve sledovaných kritériích a poukázat na odlišnosti ve vybraných zemích. Předpokládá se, že finančně vzdělaný člověk má základní znalosti o klíčových finančních konceptech. OECD vytvořila dotazník, který obsahuje v oblasti finančních znalostí 8 základních otázek testujících úroveň znalostí. Podobně jako *finanční znalosti* bylo dotazníkovou metodou testováno chování respondentů v oblasti správy a plánování rodinných financí – *finanční chování*, přístup a preference ve vztahu k úsporám a utrácení – *přístup k financím*. Obrázek 20 shrnuje výsledky ve zkoumaných oblastech finanční gramotnosti pro vybrané země.

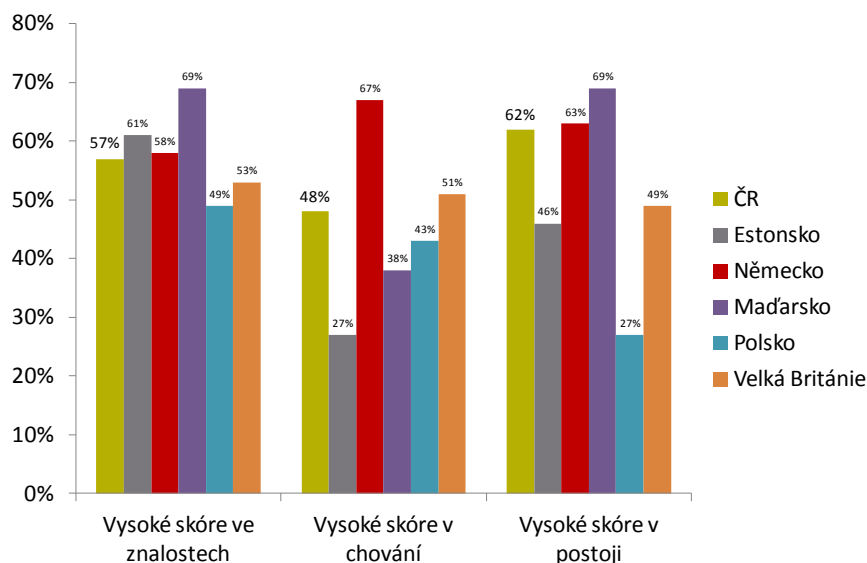
Obrázek 19: Makroekonomický dopad nízké úrovně finanční gramotnosti

Zdroj: Autoři podle Habschick et al. (2007)

Z obrázku je patrné, že přestože výzkum cílil jen na základní finanční gramotnost, ke které nejsou zapotřebí široké znalosti v oboru financí, lidí s nízkou finanční gramotností je v ČR, ale i v ostatních sledovaných zemích poměrně mnoho. Například v žádné ze sledovaných zemí nebylo více než 70 % respondentů schopno zodpovědět správně alespoň 6 z 8 otázek testujících základní znalosti. Z vybraných zemí je na tom nejlépe v ukazatelích finanční znalosti a postoj Maďarsko, přesto však spolu s Estonskem propadlo v kategorii chování. Celkově nejlepších výsledků dosáhlo Německo, které je lepší ve všech ukazatelích finanční gramotnosti než Česká republika.

Obrázek 20: Poměr respondentů s vysokým skóre v oblastech finanční gramotnosti OECD

Zdroj: Autoři podle OECD (2012)

3. Regulace a dozor nad spotřebitelským trhem v ČR

3.1. Obecný rámec

Regulace a dozor (dohled) nad spotřebitelským trhem v ČR jsou vykonávány několika subjekty. Terminologicky je třeba tyto dva termíny rozdělit: regulace se zabývá vytvářením pravidel „ex-ante“, tj. upravuje budoucí chování hráčů na finančním trhu (příkladem může být tvorba zákonů ze strany MFČR či vyhlášek od ČNB). Naproti tomu se dohled resp. dozor zabývá chováním a kontrolou hráčů „ex-post“, tj. dozoruje hráče, jak se nastavená pravidla dodržují (jak již bylo uvedeno výše, dozorovým orgánem nad dodržováním podmínek stanovených ve zmíněném Zákoně o spotřebitelském úvěru je ČOI a ČNB). Z pohledu dlužníka jsou však důležité subjekty, jež mu mohou pomoci v případě zjištění nekalých obchodních praktik poskytovatelů či zprostředkovatelů půjček – jedná se zejména o finančního arbitra a soudy (Tabulka 3).

Tabulka 3: Subjekty působící v oblasti regulace a dozoru spotřebitelského trhu v ČR

Název subjektu	Činnost v oblasti spotřebitelských úvěrů	Pomůže spotřebiteli při řešení sporu?
Finanční arbitr	Řešení sporů	ANO
Soud	Řešení sporů	ANO
Rozhodce	Řešení sporů	ANO
Česká národní banka	Regulace/dozor	NE
Česká obchodní inspekce	Dozor	NE
Ministerstvo financí ČR	Regulace/legislativa	NE
SOS - Sdružení ochrany spotřebitelů	Poradenství	NE
Asociace občasných poraden	Poradenství	NE
Poradna při finanční tísni	Poradenství	NE
Ombudsman	-	NE

Zdroj: Autor podle různých zdrojů

Jak ukázal průzkum NBÚ, čeští spotřebitelé nevědí, na koho se obrátit v případě problémů s lichvou, tzn., nevědí, u koho se mohou domoci svých práv resp. své „ochránce“ ani neznají (Box 5). Spotřebitelé, dle výsledku průzkumu, nesmyslně očekávají pomoc a řešení situace u organizací, jako je například SOS – Sdružení ochrany spotřebitelů, nebo u ombudsmana, ačkoliv ve skutečnosti se jedná o již zmíněného finančního arbitra a příslušný soud.

Box 5: Tisková zpráva NBÚ - Spotřebitelé nevědí, na koho se obrátit v případě problémů s lichvou (6. 8. 2012)

Praha 6. srpna 2012

Jedním z velkých problémů, na které v rámci boje proti nezodpovědnému zadlužování českých domácností projekt Navigátor bezpečného úvěru naráží, je neznalost tzv. „ochránců“. Jedná se o instituce a organizace, na které se spotřebitelé mohou obrátit v případě, že se zajímají o bližší informace, chtějí otázku úvěrů vysvětlit, nebo již podleli svodům lichvářů a nyní potřebují pomoc, nezřídka právní, nebo si na neetické a protizákonné jednání chtějí stěžovat.

Průzkum, který pro Navigátora bezpečného úvěru realizovala agentura GfK potvrzuje, že lidé téměř nevědí, kde hledat pomoc a ochranu před lichváři. Spotřebitelé, dle výsledku průzkumu, nesmyslně očekávají pomoc a řešení situace u organizací, jako je například SOS – Sdružení ochrany spotřebitelů, nebo u Ombudsmana.

„Ačkoli by se dle průzkumu mohlo zdát, že znalost subjektů kontroly je na slušné úrovni, když více než třetina respondentů dokázala uvést dvě až tři instituce, na které se, podle svého názoru, mohou obrátit v případě potřeby, podíváme-li se na to, koho uvedli, zjistíme, že není důvod k optimismu,“

uvedl jeden z autorů projektu Navigátor bezpečného úvěru, profesor Univerzity Karlovy a člen vládního NERVu, prof. Michal Mejstřík.

Spotřebitelé se totiž obracejí především na organizace a instituce, které nejsou oprávněny provádět příslušnou kontrolu, případně udělovat sankce za porušení zákona. „Lidé pak často mají, bohužel, pocit, že jejich situaci nikdo neřeší a že podobné podvodné či neetické jednání projde bez trestu,“ doplňuje Mejstřík. To paradoxně nejvíce pomáhá právě těm, kdo pravidla porušují. Spotřebitelé totiž na snahu bojovat s nimi následně abdikují s tím, že to „stejně nemá cenu“.

„Osobně oceňuji aktivity, kterým se SOS – Sdružení ochrany spotřebitelů a podobné organizace dlouhodobě věnují, spotřebitelé by ale měli vědět, že to není instituce, na kterou se v případě problémů s úvěrem mají obrátit,“ vysvětluje profesor Mejstřík. Lidé často také uvádějí, že „společnost či sdružení garantující kontrolu kvality by byla vítanou novinkou na trhu“. A to je právě důkaz špatné znalosti celé této oblasti. Relevantní instituce v České republice totiž působí, dohled konají a spotřebitelé se na ně mohou obracet.

Dozor nad dodržováním zákona č. 321/2001 Sb. O některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a pravidel v něm stanovených provádí téměř výhradně Česká obchodní inspekce (ČOI). Kromě dohledu nad dodržováním tohoto specifického zákona mají spotřebitelé možnost se na ČOI obrátit také v případě, kdy dochází k porušování obecných práv spotřebitele (například při podezření na nekalé obchodní praktiky). Podnět na ČOI je možné podávat on-line formou na webu www.coi.cz. Česká národní banka (ČNB) provádí dohled pouze u těch organizací, které poskytují spotřebitelské úvěry, zároveň ale realizují také další činnosti, které již ČNB dozoruje (například platební služby).

Spotřebitelé mají také možnost obrátit se na institut Finančního arbitra. Ten v oblasti spotřebitelských úvěrů rozhoduje spory, pokud jsou splněny další podmínky uložené zákonem o finančním arbitrovi a dalšími právními předpisy, mezi spotřebiteli a věřiteli, nebo zprostředkovateli. K podání návrhu je možné využít Průvodce podáním návrhu nebo formulář dostupný na stránkách www.finarbitr.cz.

Existuje také větší množství různých nestátních a neziskových organizací, na které se spotřebitelé mohou v případě potřeby obrátit (například Asociace občanských poraden či Poradna při finanční tísni). Většinou tak ale mohou činit až v případě, kdy již mají spotřebitelský úvěr uzavřený a narazí na problémy ze strany poskytovatele. „Stále zůstává jako hlavní pravidlo úvěr neuspěchat, pečlivě pročíst jeho podmínky, případně si vzít smlouvu domů a v klidu ji prostudovat s dalšími lidmi. Nic nepodepisovat na místě, nebrat si úvěry přes telefon či na ulici,“ varuje profesor Mejstřík. Ideální cestou, jak se vyvarovat budoucím problémům s úvěrem je pečlivě vybírat, u koho si jej vezmeme. Podle zjištění Navigátoru bezpečného úvěru jsou nejlepší cestou takzvané nebankovní značkové společnosti a banky.

Zdroj: Navigátor bezpečného úvěru

3.2. Regulovaná část spotřebitelského trhu v ČR

3.2.1. Finanční arbitř

V případě sporu dlužníka s věřitelem či zprostředkovatelem je možno obrátit se na finančního arbitra, jehož kompetence se nově od 1. července 2011 rozrostly o rozhodování sporů v oblasti spotřebitelských úvěrů (viz § 1 písm. d) zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi). Primárním posláním arbitra je zajištění rychlého, bezplatného a efektivního vyřizování sporů mezi občany a vybranými finančními institucemi (v této věci se liší od soudů, na které se lze obrátit de facto téměř ve všech sporech). Finanční arbitř rozhoduje spory v případě, že jsou naplněny podmínky uložené zákonem o finančním arbitrovi a dalšími právními předpisy, mezi spotřebiteli a věřiteli, nebo zprostředkovateli. Jedná se například o velikost spotřebitelského úvěru v souladu s dikcí Zákona o spotřebitelském úvěru (v objemu od 5 000 Kč až do 1 880 000 Kč). Mikropůjčky do výše 5 000 Kč tudíž

finanční arbitr neřeší (tj. ani tzv. „půjčky před výplatou“, které obvykle mají hodnotu nižší než 5 000 Kč).

K podání návrhu je možné využít Průvodce podáním návrhu nebo formulář dostupný na stránkách www.finarbitr.cz. V roce 2012 řešil finanční arbitr 644 podání v oblasti spotřebitelských úvěrů (v roce to bylo 291 podání) a rozhodoval celkem 141 sporů v oblasti spotřebitelských úvěrů z celkových 249 (Tabulka 4). Dále u finančního arbitra mají zákonnou ohlašovací povinnost subjekty, jež ohlásily vázanou živnost poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru, jejichž počet k 31.12.2012 činil celkem 33,6 tis (viz také diskuse níže).

Tabulka 4: Rozdělení řešených sporů (vedených řízení) finančního arbitra podle oblastí v roce 2012

Název oblasti	Počet případů
platební styk	106 (34)
spotřebitelské úvěry	141 (8)
kolektivní investování	2
Celkem	249

Zdroj: Finanční arbitr (2013)

3.2.2. Soudy

V případě sporu plynoucího ze smluvního vztahu s věřitelem se dlužník může obrátit na příslušný soud. Nicméně s ohledem na určitou asymetrii v oblasti soudních sporů (věřitel má obvykle celý aparát zkušených právníků na tyto spory, zatímco dlužník tyto spory řeší zpravidla jednou za život) je vhodnější se obrátit na zmíněného finančního arbitra. Další nevýhodou je relativně dlouhá doba soudního sporu a potřeba zaplatit soudní poplatek (min. 500 Kč).

3.2.3. Rozhodce

Další možností pro řešení sporů týkajících se smluv o spotřebitelském úvěru je stanovení rozhodce stanovením tzv. rozhodčí doložky sjednané ve smlouvě. Právě rozhodčí doložky byly v minulosti zneužívány, rozhodci často záměrně rozhodovali ve prospěch věřitelů na úkor spotřebitelů (dle expertních odhadů bylo v roce 2011 vedeno cca 100 tis. rozhodčích řízení, z toho 2/3 v oblasti spotřebitelských úvěrů). Bohužel neexistuje žádná evidence toho, jak jednotliví rozhodci rozhodovali v daných kauzách (pikantností zůstává, že rozhodci nemuseli mít ani právní vzdělání, požadavkem bylo pouze dosažení věku 18 let a trestní bezúhonnost). Je třeba zdůraznit, že typický predátor obvykle spotřebitele obvykle nutí podepsat rozhodčí doložku, serióznější firmy dají spotřebiteli buď na výběr (zda rozhodčí doložku či příslušný soud) nebo ji nenabízejí vůbec.

Pro zvýšení transparentnosti v rozhodčích řízeních byla přijata Novela zákona č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů - zákon č. 19/2012 Sb., jež s účinností od 1. dubna 2012 zavedla řadu novinek v oblasti rozhodčího řízení, kdy jednou ze stran je spotřebitel. Od tohoto data například existuje povinnost mít rozhodčí doložky na samostatném listu smlouvy či že rozhodce musí mít právní vzdělání (zůstává s podivem, že požadavek na vzdělání rozhodce nebyl vyžadován již dříve, naznačuje to slabou regulaci šedé zóny a silnou lobby v této oblasti).

3.2.4. Česká národní banka

ČNB je dle Zákona o spotřebitelském úvěru dozorovým orgánem pro tuto oblast od ledna 2011 dle Zákona o spotřebitelském úvěru. Nicméně ČNB nedozoruje všechny subjekty na českém trhu poskytující úvěry, nýbrž pouze ty, jež spadají do její kompetence podle zákona o ČNB nebo subjektů, které mají povolení podle zvláštních předpisů (například devizový zákon). Konkrétně se jedná o následující subjekty:

- banky a pobočky zahraničních bank,

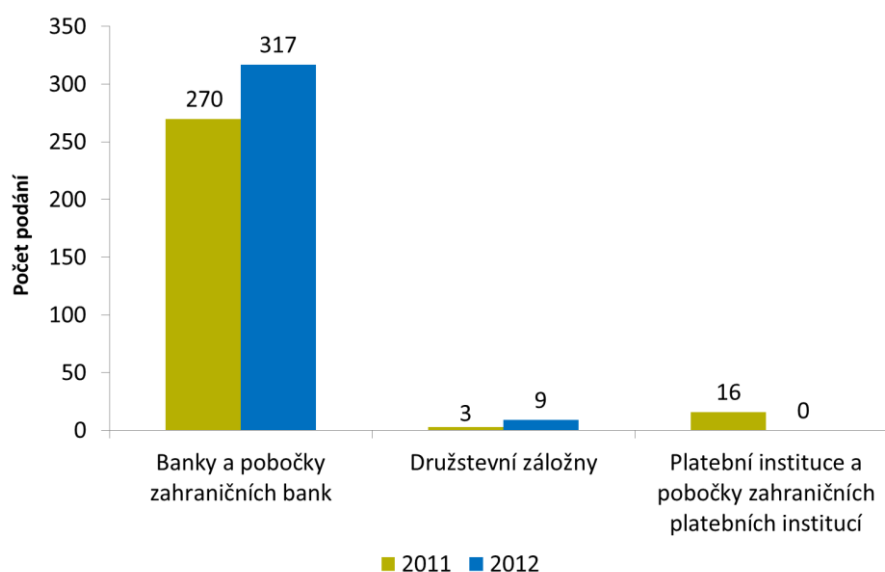
- spořitelní a úvěrní družstva,
- obchodníci s cennými papíry,
- investiční zprostředkovatelé,
- pojišťovny,
- penzijní fondy,
- pojišťovací zprostředkovatelé,
- samostatní likvidátoři pojistných událostí,
- směnárny,
- další finanční instituce.

Je vhodné připomenout, že ČNB v rámci dohledu nad ochranou spotřebitele u výše vyjmenovaných subjektů vykonává zejména následující činnosti:

- přijímá a prošetřuje podání spotřebitelů a jejich sdružení,
- dohlíží nad dodržováním povinností stanovených zákony,
- zabráňuje bezprostřednímu ohrožení majetku spotřebitele pozastavením poskytování služeb nebo uzavřením provozovny,
- ukládá opatření k nápravě a sankce.

Výše uvedený výčet implikuje, že aktivity ČNB spočívají v ex-post vynucování pravidel (tj. jedná se o dozor a dohled), tj. trestání hráčů na trhu a vynucování dodržování zákonných povinností formou nápravných a sankčních opatření. ČNB tedy neřeší věcnou stránku sporu (smluvní vztahy) mezi spotřebitelem a regulovanou institucí, nýbrž pouze hodnotí soulad či nesoulad činnosti tržních hráčů s platnou právní úpravou pro jejich činnost. ČNB tudíž nerozhoduje o případné újmě či výši škody spotřebitele plynoucí ze smluvního vztahu, o tom může rozhodnout pouze příslušný soud či finanční arbitr (ve věci platebního styku a platebních karet). V roce 2012 přijala ČNB celkem 1 177 podání spotřebitelů (z toho se 317 podání týkalo nedostatků v úvěrových institucích, 9 se týkalo družstevních záložen a 0 u platebních institucí a poboček zahraničních platebních institucí, jak ukazuje Obrázek 21).

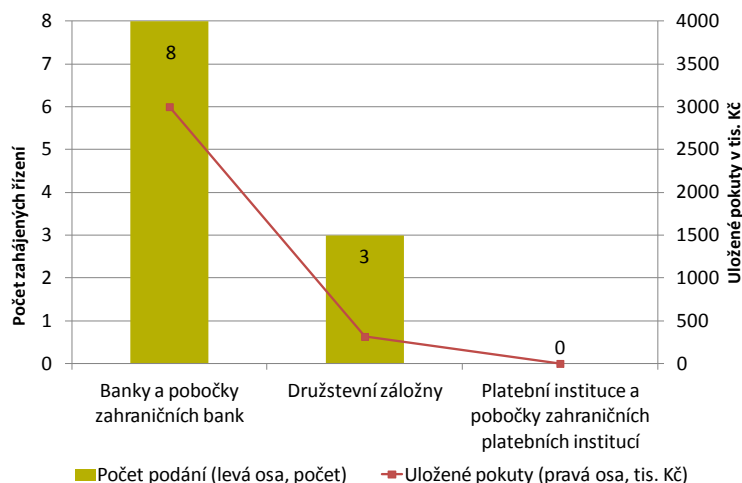
Obrázek 21: Statistika podání v oblasti ochrany spotřebitele ze strany ČNB v letech 2011 a 2012

Zdroj: EEIP podle ČNB

Obrázek 22 ukazuje, že v roce 2011 ČNB zahájila 11 řízení (z toho 8 správních řízení s bankami a 3 s družstevními záložnami) a uložila pokuty v úhrnné výši 3 315 tis. Kč pro oblast dohledu nad úvěrovými institucemi (z toho pokuta pro jednu banku ve výši 3 mil. Kč, pro tři družstevní záložny pokuty v úhrnné výši 315 tis. Kč a žádná pokuta pro platební instituce). Rok 2012 byl výrazně klidnější, neboť ani u úvěrových institucí (banky a družstevní záložny) ani u platebních institucí nebyly uloženy žádné sankce v oblasti ochrany spotřebitele. V témže roce nebyly ani zahájena nová správní řízení ve zkoumané oblasti, což indikuje, že se kultivace českého finančního trhu v oblasti ochrany spotřebitele zlepšuje.

Obrázek 22: Zahájená řízení a pokuty uložené ze strany ČNB v roce 2011

Zdroj: Autoři podle ČNB

3.2.5. Ministerstvo financí ČR

Úloha MFČR v oblasti spotřebitelských úvěrů v ČR spočívá ve třech hlavních oblastech: legislativní, edukativní a reprezentativní. Legislativní oblast znamená předkládání legislativních návrhů (například již výše uvedená novela Zákon o spotřebitelském úvěru s platností od 1. ledna 2013, má posílit postavení spotřebitelů a principu zodpovědného úvěrování) a aktivity v oblasti finančního vzdělávání (http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_finvzd_aktuality.html). Edukativní (vzdělávací) aktivity spočívají v pravidelné účasti zástupců MFČR na seminářích a konferencích o finanční gramotnosti, dále též MFČR eviduje instituce, sdružení, organizace a jiné subjekty působící v oblasti finančního vzdělávání, včetně jejich kontaktních údajů. Jak již bylo diskutováno, MFČR neslouží jako přímý pomocník dlužníka v problémech, spíše se snaží o prevenci nezodpovědného zadlužování obyvatelstva formou zvyšování finanční gramotnosti českého obyvatelstva. V neposlední řadě má MFČR i roli reprezentativní, neboť zastupuje ČR v institucích a organizacích zabývajících se problematikou finančního trhu v Evropské unii i dalších zemích.

3.2.6. Česká obchodní inspekce

Česká obchodní inspekce (ČOI) vykonává dozor nad spotřebitelskými úvěry v ČR v souladu se Zákonem o spotřebitelském úvěru (dalším dozorovým orgánem v této oblasti je ČNB). ČOI vykonává dohled v oblasti ochrany spotřebitele nad dodržováním těchto pravidel:

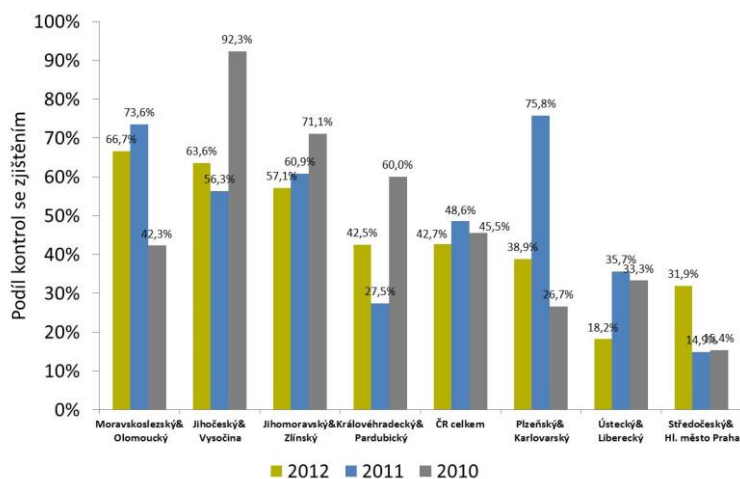
- dodržování zákazu používání nekalých obchodních praktik;
- dodržování zákazu diskriminace spotřebitele;
- dodržování povinností a pravidel pro informování o ceně služeb a způsobu jejich stanovení;
- dodržování povinností stanovených občanským zákoníkem pro uzavírání smluv;
- o finančních službách uzavíraných na dálku.

Uvedený výčet indikuje, že oblast spotřebitelských úvěrů je pouze jedna z činností dozorovaných ČOI, avšak tato kontrola není příliš efektivní a stále se vyskytuje celá řada nekalých praktik. Jak bude diskutováno níže, problémem zůstává, že potenciálních predátorů se na českém trhu vyskytují desítky tisíc a i přes nárůst kontrol ze strany ČOI je jejich monitoring a následné trestání relativně bezvýznamné. Určitým vodítkem odhadu počtu predátorů působících na českém trhu může být počet subjektů, jež ohlásily vázanou živnost poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru.

V oblasti spotřebitelských úvěrů provádí ČOI kontroly pravidelně, v roce 2011 bylo provedeno celkem 290 kontrol zprostředkovatelů a poskytovatelů úvěrů (tj. výrazný nárůst oproti roku 2010, kdy bylo provedeno 156 kontrol), z toho cca 49 % bylo se zjištěním, tj. subjekt nedodržel stanovená pravidla (v roce 2010 bylo toto procento nižší, konkrétně 39 %). Největší nedostatky byly v roce 2011 zaznamenány v reklamě na spotřebitelský úvěr, nejčastějším prohřeškem byla absence údaje o výši RPSN. Z výše uvedeného vyplývá, že se sice k zdvojnásobení počtu kontrol ČOI, ale stále činily méně než 1 % počtu potenciálních predátorů. Z regionálního pohledu se jako nejvíce problematické kraje jeví Moravskoslezský, Olomoucký, Jihočeský a Vysočina.

Na základě 141 kontrol v 1. pololetí 2012 uložila ČOI 63 pokut v celkové hodnotě 691,5 tis. Kč zprostředkovatelům a poskytovatelům spotřebitelských úvěrů (nejvyšší pokuta ve výši 100 000 Kč byla uložena za užití nekalých obchodních praktik při uzavírání spotřebitelského úvěru, další pokuty se pohybovaly ve výši cca 10 000 Kč, což je zřejmě nedostatečné a neodradí neférové poskytovatele od pochybných aktivit). Celkem ČOI v roce 2012 provedla celkem 255 kontrol v oblasti spotřebitelských úvěrů a z toho 42,7 % bylo se zjištěním (Obrázek 23).

Obrázek 23: Výsledky kontroly zprostředkovatelů půjček v roce 2010, 2011 a 2012

Zdroj: Autoři podle ČOI (2011, 2012, 2013)

Právě důsledná kontrola úvěrových predátorů ze strany ČOI je potřebná, neboť, jak ukazuje průzkum Navigátora, Češi si při zajišťování svých potřeb prostřednictvím úvěrů nevybírají, od jaké společnosti si úvěr pořídí a téměř třetina z nich sáhne rovnou po první nabídce. Průměrně Češi při výběru úvěru osloví jen dvě úvěrové společnosti, aby zjistili, jakou mají nabídku úvěrů. Tím se ale sami připravují o možnost vybírat a porovnávat, což je další příklad nedostatečné úrovně finanční gramotnosti obyvatel České republiky, kteří nevědí, že v případě úvěrových společností i bank mají nárok na předmluvní formulář, který je zdarma a bez jakýchkoliv závazků (Box 6).

Box 6: Tisková zpráva NBÚ - Češi riskují a nevybírají si, od koho si vezmou úvěr (4. 4. 2012)

Praha 4. dubna 2012

Češi si při zajišťování svých potřeb prostřednictvím úvěrů nevybírají, od jaké společnosti si úvěr pořídí. Téměř třetina z nich sáhne rovnou po první nabídce. Zjistil to průzkum, který realizoval Navigátor bezpečného úvěru. Ten se snažil odpovědět na otázku Z kolika společností vybíráte při rozhodování o půjčce? Rozdíly jsou nejen mezi kraji, ale přístup spotřebitelů k úvěrům se liší také

podle věku či místa bydliště.

Průměrně Češi při výběru úvěru osloví jen dvě úvěrové společnosti, aby zjistili, jakou mají nabídku úvěrů. Tím se ale sami připravují o možnost vybírat a porovnávat. To je hlavní zjištění telefonického průzkumu*, který v uplynulých dnech realizoval Navigátor bezpečného úvěru. A je to další příklad nedostatečné úrovně finanční gramotnosti obyvatel České republiky, kteří nevědí, že v případě úvěrových společností i bank mají nárok na předsměrní formulář, který je zdarma a bez jakýchkoliv závazků. Právě zajištění tohoto předsměrního formuláře a jeho porovnání od co největšího počtu poskytovatelů úvěrů umožní provést relevantní srovnání a získat úvěr nejen finančně nejvýhodnější, ale také úvěr s jasně nastavenými podmínkami.

„Doporučujeme všem, kdo uvažují o úvěru, aby oslovili co nejvíce úvěrových společností a srovnali nejen finanční kritérium (tedy o kolik celkem půjčku přeplatí), ale také nefinanční kritéria, tedy podmínky ve smlouvě, které se týkají především sankcí v případě včasného nesplacení úvěru. Teprve na základě tohoto porovnání je dobré se rozhodnout,“ říká Petr Teplý z EEIP, jeden ze spoluautorů studie Navigátor bezpečného úvěru a odborný asistent na Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních studií Univerzity Karlovy v Praze. „Je to stejné, jako když si například vybíráte televizi – nejprve si necháte ukázat více výrobků a teprve poté se rozhodujete. Přistupujte při výběru svého finančního partnera pro úvěr stejně odpovědně, špatným výběrem můžete ztratit mnohem více, než když si například špatně vyberete televizi. Špatnou televizi můžete reklamovat, zrušení podepsané nevýhodné smlouvy je však téměř nemožné,“ zdůrazňuje dále Teplý.

Průzkum Navigátora bezpečného úvěru také ukázal, že počet poptaných finančních společností se liší podle regionů. Nejlepších výsledků dosáhly Moravskoslezský a Středočeský kraj s Prahou, kde jsou větší města, a tedy také lepší vzdělání v oblasti financí. Tady si lidé vybírají průměrně téměř z tří nabídek. Naopak nejhůře v průzkumu dopadly kraje Karlovarský, Pardubický, Plzeňský a Zlínský, kde lidé vybírají maximálně ze dvou společností.

Zodpovědněji se při výběru úvěrové společnosti chovají muži, kteří si při zajišťování úvěru zjišťují více informací než ženy. Částečně je to dáno také tím, že v českých domácnostech jsou to nejčastěji právě muži, kdo se starají o finanční příjem rodiny. Rodinný stav žadatele o úvěr v počtu poptaných institucí vůbec nerozhoduje.

Dobrou zprávou naopak je výsledek průzkumu z pohledu věku respondentů. Mladí spotřebitelé si zjišťují více nabídek než spotřebitelé starší. Mladí jsou při výběru asertivnější a nebojí se říci si o jednotlivé nezávazné nabídky. Často k tomu využívají mimo jiné internet. „Toto je jednoznačně pozitivní trend, který ukazuje, že mladí lidé přistupují ke svým penězům zodpovědněji, než třeba generace jejich rodičů – jsou schopni více si uvědomovat rizika, která na ně při špatném výběru číhají, pracují s více informacemi a výběru správného finančního partnera jsou ochotni věnovat více času,“ uzavírá za Navigátora Petr Teplý z Univerzity Karlovy.

*Telefonický průzkum realizovaný v rámci projektu Navigátor bezpečného úvěru oslovil celkově 467 dotázaných.

Zdroj: Navigátor bezpečného úvěru

3.3. Neregulovaná část spotřebitelského trhu v ČR a příklady nekalých praktik

Je zřejmé, že právě třetí typ subjektů je z pohledu potenciálního dlužníka nejméně spolehlivý, neboť nepodléhá kontrole ČNB a ani nemusí dodržovat etická pravidla ČLFA. De facto je tento segment pod kontrolou pouze Českou obchodní inspekcí (ČOI), avšak tato kontrola není příliš efektivní a stále se vyskytuje celá řada nekalých praktik. Problémem zůstává, že potenciálních predátorů se na českém trhu vyskytují desítky a i přes nárůst kontrol ze strany ČOI jsou jejich monitoring a následné trestání relativně bezvýznamné (jak bylo uvedeno výše, průměrná pokuta ČOI dosahuje přibližně 10 000 Kč, což je zjevně nedostatečné).

Určitým vodítkem odhadu počtu predátorů působících na českém trhu může být počet subjektů, jež ohlásily vázanou živnost poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru. Podle údajů MPO bylo takovýchto subjektů v živnostenském rejstříku vedeno cca 35 tis. ke dni 30. června 2012, k 16. července 2012 se jich u finančního arbitra registrovalo „pouze“ cca 27 tis., zatímco k 31. prosinci 2012 jejich počet na rostl na 33,6 tis. Z těchto údajů se jeví jako zcela nedostatečné, že ČOI kontroluje cca 250 úvěrových poskytovatelů a zprostředkovatelů ročně, což je méně než 1 % registrovaných subjektů! Za úvahu by stálo i povinné licencování všech subjektů poskytujících spotřebitelské úvěry v ČR (viz také Box 2).

Jak jsme diskutovali výše, v ČR de facto existují tři hlavní poskytovatelé spotřebitelských úvěrů z pohledu stupně jejich kontroly (viz část 4. Metodologie konstrukce Navigátoru bezpečného úvěru):

- i) subjekty pod kontrolou ČNB,
- ii) subjekty mimo kontrolu ČNB organizované v ČLFA,
- iii) subjekty mimo kontrolu ČNB i mimo ČLFA.

Podle § 4 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele je obchodní praktika nekalá, *je-li jednání podnikatele vůči spotřebiteli v rozporu s požadavky odborné péče a je způsobilé podstatně ovlivnit jeho rozhodování tak, že může učinit obchodní rozhodnutí, které by jinak neučinil. Taková praktika je zakázána.* Mezi nejčastější nekalé postupy patří¹⁴:

- zprostředkovatel nutí klienta podepsat bílo směnku;
- nabízení možností odpracovat si dluh u věřitele či oddlužovacího poradce;
- zprostředkovatel nabízí finanční produkty jménem renomované finanční instituce bez jejího vědomí a se zneužitím její identity;
- zprostředkovatel žádá po klientovi zajištění poskytnutého úvěru zástavou nemovitosti;
- nabídky půjčky po telefonu – klient netuší, že volá na linku s vysokým tarifem;
- zprostředkovatel vybírá poplatky dopředu, půjčku však klient neuvidí.

Na nekalé praktiky některých tzv. oddlužovacích společností upozornily v minulosti média a neziskové organizace (Box 7). Například server Aktualne.cz uvádí příklad společnosti Asterie, která si za sepsání plné moci účtuje šest tisíc korun. Z pravidelných splátek si pro sebe společnost strhává cca 10-30 %. Pokud dlužník pošle splátku pozdě nebo jinak poruší smlouvu, hrozí mu pokuta za každé porušení ve výši deset tisíc Kč. V případě, že dlužník od smlouvy odstoupí, firma zaplacené poplatky nevrací. Dlužník musí podepsat i bílo směnku, kterou společnost může použít, pokud dlužník neuhradí poplatky či pokuty.

Box 7: Tisková zpráva Poradny při finanční tísni z 8. 6. 2010

Praha, 8. června 2010

Poradna při finanční tísni varuje před „oddlužovacími“ firmami

Obecně prospěšná společnost Poradna při finanční tísni (Poradna) varuje dlužníky před nabídkami „oddlužovacích“ firem, které klientům za poplatek nabízejí dojednávání nových splátkových kalendářů a nabídky na tzv. oddlužení.

Na pobočky Poradny při finanční tísni (Praha, Ostrava a od začátku května nově i Ústí nad Labem) se stále častěji obracejí spotřebitelé, kteří podepsali smlouvu s různými firmami a podnikateli nabízejícími tzv. oddlužení nebo dojednání nových splátkových kalendářů se stávajícími věřiteli (bankami a nebankovními firmami poskytujícími spotřebitelské financování). Součástí těchto nabídek jsou úvodní a průběžné poplatky, které se spotřebitelé zavazují platit. Spotřebitelé přicházejí do Poradny většinou ve chvíli, kdy zjistí, že pro ně podepsání smlouvy bylo nevýhodné a k

¹⁴ Jušková (2011). Lichváři a podvodníci mají žně, Lidové noviny, 15. 7. 2011.

vyřešení jejich platební neschopnosti nepomohlo.

„Klienti, kteří přistoupí na podmínky tzv. oddlužovacích firem, ztrácejí přehled o plnění svých smluvních závazků. Zbytečně se tak mohou dostat do prodlení se splátkou, což vede k následným sankcím a úrokům z prodlení, a tím k ještě většímu finančnímu zatížení spotřebitele. Tato forma podnikání často vede ke zneužívání tíživé situace klientů a klienty uvádí do ještě větších dluhů,“ říká David Šmejkal, ředitel Poradny.

Zvláštní službou Poradny je přímá pomoc s vyplňováním návrhu na povolení oddlužení k soudu. Cílem je to, aby klient byl schopen část svých závazků dlouhodobě splácet, aniž by se dramaticky snížila životní úroveň klienta. Naproti tomu firmy a podnikatelé nabízející tzv. oddlužení naopak cílí buď přímo na zpeněžení zástavy domu či bytu formou dalších úvěrů, nebo zvyšují dluhové zatížení klientů všemožnými poplatky.

Zdroj: Poradna při finanční tísni

Kromě zmíněných nekalých praktik se na českém trhu vyskytují i lichvářské praktiky. Podle § 253 odst. 1 trestního zákoníku je lichva definována poměrně obecně „Kdo zneužívá něčí tísně, nezkušenosti nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem“. V České republice je za lichvářský úrok považována obvykle roční procentuální sazba nákladů (RPSN¹⁵) přesahující 60 %. Navzdory tomu, že lichva je nezákonná, lze se setkat v ČR s případy zejména u společností mimo kontrolu ČNB a ČLFA, kdy nabízená RPSN přesahuje i 3 000 000 % p.a., jež souvisí s novým fenoménem na české trhu: půjčky před výplatou (Pelantová, 2012).

Půjčka před výplatou je v objemu obvykle do 4 999 Kč na několik týdnů, takže celkové náklady půjčky se zdají být nízké absolutně (řádově stovky Kč), ač relativně adekvátní RPSN může znamenat stovky tisíc i milióny procent. S ohledem na to, že se na půjčky v hodnotě nižší 5 000 Kč nevztahuje Zákon o spotřebitelském úvěru, jedná se de facto o neregulovanou část trhu. Teoreticky může takovýmto úvěrovým predátorům uložit pokutu ČOI, ale jak víme z diskuse výše, tato forma dozoru není příliš efektivní. O případné lichvě ze strany úvěrového predátora může tak rozhodnout pouze příslušný soud.

Podle zjištění Navigátora, každý pátý Čech přiznává, že není schopen rozlišit lichváře od bezpečného poskytovatele úvěru, což je alarmující. Pokud se ale zaměříme na to, do jaké sociální skupiny těchto 20 % obyvatel České republiky patří, zjistíme, že se jedná právě o ty, kdo jsou cílovou skupinou pochybných poskytovatelů spotřebitelských úvěrů.

Box 8: Tisková zpráva NBÚ - Každý pátý Čech přiznává, že není schopen rozlišit lichváře od bezpečného poskytovatele úvěru (13. 6. 2012)

Praha 13. června 2012

Navigátor bezpečného úvěru ve spolupráci s agenturou GfK realizoval v uplynulých týdnech první ze série průzkumů veřejného mínění, které se budou zabývat otázkou postoje Čechů k úvěrům, jejich finanční gramotností, a z toho vyplývající rizikovosti podlehnutí lichvářům. První část tohoto seriálu průzkumů se zaměřila na schopnost obyvatel České republiky rozlišit mezi bezpečným poskytovatelem úvěru a lichvářem.

Hlavní zjištění průzkumu veřejného mínění

- ✓ Každý pátý Čech přiznává, že není schopen rozlišit lichváře od bezpečného poskytovatele úvěru.

¹⁵ Výpočet RPSN z úvěru lze například nalézt na stránkách ČOI http://coi.cz/uver_kalkulacka/sazba130data.htm.

- ✓ Spotřebitelé ani nevědí o zákonné možnosti předčasného splacení úvěru, které je téměř bez sankcí.
- ✓ Pro 62 % spotřebitelů je stále nejdůležitějším parametrem kvalitního úvěrového produktu nízký úrok. Problém je v tom, že to lichváři už vědí, nabízí nízké úroky a najdou si jiný způsob, jak si peníze od lidí takřkajíc vybrat
- ✓ Stále jen pro 13 % spotřebitelů jsou zásadní srozumitelné a transparentní smluvní podmínky – pod slibem nízkého úvěru jsou tak spotřebitelé schopni a ochotni podepsat velmi nevýhodné smlouvy, které je přivedou do velkých problémů a nezřídka do úvěrových spirál
- ✓ 87 % Čechů se ve smlouvách, které podepisují, nevyzná
- ✓ 73 % spotřebitelů nedokáže adekvátně definovat parametry, které by měli sledovat při výběru a hodnocení úvěrových společností

Ačkoliv lidé stále nejvíce věří bankám, dobře se v průzkumu umístily i velké značkové nebankovní společnosti sdružené v České leasingové a finanční asociaci, které za bezpečné považuje 35 % oslovených. Z bank nejlépe, co se důvěryhodnosti týče, dopadly Česká spořitelna a ČSOB, ze značkových nebank pak Home Credit a Cetelem. „Ačkoliv poskytovatele sms půjčky a internetových půjček či neznámé nebankovní společnosti za bezpečné považuje jen minimum oslovených (3% u poskytovatelů sms půjček a 4 % u poskytovatelů internetových půjček a neznámých nebankovních poskytovatelů), větší obezřetnost Čechů vůči lichvářům dlouhodobě nepozorujeme,“ říká Gabriel Tkáč z agentury GfK, která průzkumu na téma finanční gramotnost dělá pravidelně.

„Mohlo by to působit, jako poměrně dobrý výsledek, když „jen“ každý pátý Čech není schopen rozlišit lichváře od bezpečného poskytovatele úvěru. Pokud se ale zaměříme na to, do jaké sociální skupiny těchto 20 % obyvatel České republiky patří, zjistíme, že se jedná právě o ty, kdo jsou cílovou skupinou pochybných poskytovatelů spotřebitelských úvěrů,“ hodnotí výsledky průzkumu Michal Mejstřík, profesor Univerzity Karlovy, člen NERV a jeden ze spoluautorů projektu Navigátor bezpečného úvěrování. Podle něj je tak tento výsledek naopak varující a je potřeba se více zaměřit na vzdělávání těchto 20 % české populace.

„Je potřeba stále dokola lidem vysvětlovat, že pokud neuspěli u značkových poskytovatelů spotřebitelských úvěrů, pak to, že jim někdo na ulici nebo přes telefon peníze zdánlivě snadno a zdánlivě levně poskytne, není výhra, ale s největší pravděpodobností se stane spíše noční můrou,“ vysvětluje Mejstřík. Upozorňuje přitom také na skutečnost, že právě tato skupina obyvatel se umí proti pochybným praktikám lichvářů nejméně bránit. „Jednak nemají dostatečné informace a ani neví, jak se k nim dostat, jednak situaci dlouhodobě neřeší, nakonec se dostanou za pomyslný bod zlomu, ze kterého se dostat je nesmírně složité, jakkoli nikoli nemožné,“ říká Mejstřík a dodává: „To jsou po tom ty lidské příběhy, končící tragicky, většinou exekucí.“

Průzkum také ukázal, že Češi se stále velmi výrazně soustředí na výši úroku poskytnutého úvěru – pro 62 % z nich je výše úroku rozhodujícím faktorem při hodnocení kvality úvěru. Tím ale nereflktují trendy, kterými se řídí nedůvěryhodní poskytovatelé půjček. Opticky to vypadá dobře – úvěr je nízký, spotřebitel si spočítá, o co by vypůjčené peníze „přeplatil“ a podle toho se rozhoduje. S tím ale současná šedá zóna spotřebitelských úvěrů počítá a nebezpečí jsou skryta v různých detailech – například v poplatcích za vyřízení půjčky, ve splátkách uváděných nikoliv měsíčně, ale například týdně, aniž by na to byl spotřebitel výslovně upozorněn, nebo v přemrštěných sankcích za pozdní splátku,“ upozorňuje Michal Mejstřík na současné metody lichvářů. Výše úroku by měla být jen jedním z kritérií hodnocení výhodnosti a bezpečnosti daného úvěru.

Jak průzkum, který realizoval Navigátor zodpovědného úvěrování ve spolupráci s agenturou GfK, také ukázal, Češi se stále nevyznají ve smlouvách, které při přijetí úvěru podepisují. „Když už se naučí smlouvy před podpisem přečíst, není jim to nic platné, protože se v nich nevyznají – jsou komplikované, a mnohdy netransparentní, skrývají se v nich různé chytáky,“ vysvětluje Gabriel Tkáč z agentury GfK. Celkem 87 % Čechů se ve smlouvách, které podepisují, nevyzná. Přitom mnohdy obsahují velmi vysoké sankce, které mohou spotřebitele dostat do dluhové spirály a nikoli ve

výjimečných případech jej i připravit o vše, co má.

Podívejte se na klasický marketingový nástroj, který používají lichváři a na patero rad spotřebitelům, jak postupovat při výběru spotřebitelského úvěru a nenaletět při tom!

1. Než se rozhodnete vzít si úvěr, zjistěte si o společnosti maximum informací – je to banka nebo velká zavedená značková společnost s obchodní historií? Je společnost členem České leasingové a finanční asociace? Kde sídlí? Pokud nevíte, hledejte na internetu, ale informace ověřujte!

2. Pokud jste se už rozhodli, že úvěr skutečně potřebujete, zajděte do několika institucí a zjistěte si podmínky. Zajímat by Vás mělo především, jak dlouho budete platit a kolik měsíčně. RPSN Vám vychází přes 100%? Jsou sankce, pokud nebudete moct splátku poslat, v řádech tisíců či dokonce desetitisíců? Chce po Vás společnost poplatek za poskytnutí půjčky předem? Chcete si půjčit 10 000 Kč a máte ručit domem? To jsou všechno jasné signály, že půjčka bude neseriózní a pokud podepíšete, jednoznačně naletíte lichváři.

3. Když už si vyberete společnost, přečtěte si nejprve, co podepisujete. Tam, kde vám nedají předmluvní formulář, okamžitě vstaňte a odejděte. Pokud vám společnost tvrdí, že je běžné nechat prázdná místa ve smlouvě s tím, že se to tam pak doplní, lže! A pokud trvá na okamžitém podpisu, pak je to jednoznačná známka neseriózního jednání. Vždy máte právo veškeré smluvní podmínky v klidu prostudovat doma a případně se poradit s blízkými.

4. Nebudte naivní a nezvěte si rádoby finanční poradce domů. Seriózní úvěrové společnosti mají vždy infolinky (ty ale nezačínají drahými placenými čísly typu 906...), přehledné webové stránky a často i profil na sociálních sítích. Nikdy neposílají svoje zástupce k vám domů!

5. Pokud aktuálně nemáte příjem či máte už půjčeno jinde a ve značkových nebankovních institucích Vás odmítnou, nepůjčujte si jinde. Uloví vás s největší pravděpodobností právě lichváři, kteří nejenom v registrech nekontrolují, zda už někde nejste zadlužení, ale jsou ochotní Vám půjčit, ačkoliv vy zrovna nejste schopni garantovat splátky. Dostanete se do úvěrové spirály a cesta ven vás může dovést až k exekuci!

Zdroj: Navigátor bezpečného úvěru

4. Definice zodpovědného úvěrování

V této kapitole se zabýváme pojmem zodpovědné úvěrování, což je klíčový termín pro následnou konstrukci Navigátoru bezpečného úvěru. Zodpovědné úvěrování je třeba chápat v širším kontextu v rámci problému předluženosti obyvatelstva. Pro efektivní řešení předluženosti je vhodné tento problém rozdělit na dvě základní oblasti: prevenci (tj. řešení ex-ante) a zmírnění důsledků předlužení (tj. ex-post), jak ukazuje následující tabulka.

Tabulka 5: Šest faktorů předluženosti

Faktory předluženosti
Prevence předlužení
• Zodpovědné zapůjčování • Zodpovědné vypůjčování a řízení hotovosti • Zodpovědné řízení splácení úvěru
Zmírnění důsledků předlužení a jeho řešení
• Dluhové poradenství • Soudní řešení • Mimosoudní řešení

Zdroj: EEIP podle Evropské komise (2007)

Existuje několik definic zodpovědného úvěrování. Úvodem je vhodné připomenout, že se v angličtině rozlišuje zodpovědné úvěrování ze strany věřitele a ze strany dlužníka, tudíž je třeba tyto definice odlišit:

- 1) zodpovědné úvěrování ze strany věřitele (responsible lending, přesnější překlad je tudíž zodpovědné zapůjčování);
- 2) zodpovědné úvěrování ze strany dlužníka (responsible borrowing, přesnější překlad je tudíž zodpovědné vypůjčování).

Výše uvedené definice indikují, že zatímco zodpovědné zapůjčování se týká nabídky úvěrů (ze strany jejich poskytovatelů), zodpovědné vypůjčování se týká poptávky po úvěrech (ze strany příjemců úvěrů). S ohledem na výše uvedené definice, zodpovědné úvěrování implikuje „férovou hru“ na obou stranách a zodpovědné vypůjčování je nezbytným protějškem úvěrového zapůjčování, neboť poskytovatelé úvěru jsou závislí na správných a úplných informacích od potenciálního dlužníka.

4.1. Definice zodpovědného zapůjčování (responsible lending)

Zodpovědné zapůjčování lze definovat ve zkratce jako *zodpovědnost věřitele půjčovat takovou výši prostředků dlužníkovi, která nebude znamenat jeho nadměrnou zadluženost*¹⁶. Evropská komise (2009a) nabízí širší definici: „Zodpovědné zapůjčování znamená, že úvěrové produkty odpovídají potřebám klientů a odrážejí jejich schopnost splácet své dluhy. Toto může být dosaženo v případě vhodného rámce zajišťujícího, že všichni věřitelé a zprostředkovatelé jednají čestně, férově a profesionálně před, během i po uzavření transakce.“

Z pohledu věřitele lze chápat zodpovědné zapůjčování ve dvou hlavních oblastech: správné hodnocení bonity klienta (creditworthiness assessment) a správné vyhodnocení vhodnosti produktu (suitability assessment).

¹⁶ <http://www.dictionaryofrealestate.com/definition/responsible-lending.html>

4.1.1. Hodnocení bonity klienta

Správné vyhodnocení bonity klienta je pro poskytnutí úvěru klíčové. V případě, že je bonita potenciálního dlužníka podhodnocena, zvyšuje se pravděpodobnost nesplácení úvěru z jeho strany. Teoreticky by měl mít poskytovatel resp. zprostředkovatel úvěru zájem na tom, aby správně ohodnotil dlužníka a ten úvěr včetně příslušenství řádně splatil. V praxi tomu však tak nemusí být. Evropská komise (2009a) upozorňuje na skutečnost, že poskytovatel i zprostředkovatel hypotéky mohou mít odlišnou motivaci v případě, že mají možnost:

- 1) realizace zajištění (kolaterálu) hypotéky,
- 2) transferu úvěrového rizika dlužníka pomocí finančních derivátů¹⁷.

Dále mají poskytovatel i zprostředkovatel úvěrů motivaci neprovádět řádné hodnocení bonity klienta za účelem urychlení procesu a získání tudíž více klientů implikující vyšší vyplacené provize. Podobnou motivaci mohou mít i zaměstnanci finančních institucí, kteří jsou odměňováni za počet a objem uzavřených úvěrů, nikoliv však za následující průběh úvěrového případu.

Podobnou situaci lze očekávat i na českém trhu, tj. že finanční instituce poskytne úvěr i dlužníkovi s nízkou bonitou a ex ante předpokladem, že dlužník úvěr nesplatí. V tomto případě věřitel bude realizovat zástavu k úvěru jako například počítač, domácí elektroniku apod. V této souvislosti lze upozornit na skutečnost, že někteří poskytovatelé úvěrů resp. jejich zástupci nabízejí uzavření smlouvy s dlužníkem v místě jeho bydliště, tj. zmapují hodnotu věcí, které lze zabavit v případě nesplácení dlužníka v rámci exekuce.¹⁸ Poskytování úvěrů nebonitním dlužníkům je však v rozporu s Memorandem ČLFA k ochraně spotřebitele při poskytování spotřebitelských úvěrů.¹⁹

4.1.2. Hodnocení vhodnosti produktu

Kromě hodnocení bonity dlužníka je nezbytné provést i hodnocení vhodnosti produktu pro dlužníka, které lze sledovat ve dvou rovinách:

- 1) vhodnost designu produktu,
- 2) vhodnost produktu pro daného dlužníka.

V případě designu produktu se jedná zejména o finanční inovace úvěrových produktů v posledních letech, které byly pozorovány v USA a v některých státech EU, v menší míře potom v ČR. Konkrétně se jedná například o „úrokové“ hypotéky (interest-only mortgages), „autocertifikované“ hypotéky (self-certification mortgages) nebo revolvingové úvěry. Navzdory tomu, že v některých státech EU existují zákonné limity na finanční ukazatele typu hodnota úvěru k hodnotě zástavy (loan-to-value ratio) nebo hodnota úvěru k příjmu dlužníka (loan-to-income ratio), v praxi nebyly tyto zákonné normy vždy dodržovány. Jak již bylo uvedeno výše, toto se příliš netýkalo českého finančního trhu.

Evropská komise (2009a) upozorňuje na prostor pro značné zlepšení v oblasti hodnocení vhodnosti produktů pro konkrétní klienty. Příkladem může být nalákání klientů na nízkou počáteční úrokovou sazbu (teaser rate), kterou klient bude platit pouze relativně krátkou dobu a následně bude muset refinancovat úvěr za sazbu vyšší, což mu může způsobit problémy se splácením (to se stalo během krize v USA). Dalším příkladem je poskytování úvěrů v cizích měnách, které způsobilo problémy v Maďarsku a pobaltských zemích (zadluženost domácností v zahraniční měně není v České republice problém). Například v Maďarsku podíl hypoték poskytnutých v zahraničních měnách (zejména ve švýcarských francích) dosáhl 64 % k 30. září 2010. Během globální krize došlo k výraznému navýšení hypotečních splátek klientů díky depreciaci maďarského forintu a též v důsledku nárůstu úrokových sazeb. Maďarská vláda zareagovala poměrně extrémním regulačním opatřením, neboť od srpna 2010 je ze zákona zakázáno poskytovat hypotéky v cizích měnách (MNB, 2010).

¹⁷ Například Cenné papíry zajištěné hypotékami (Residential backed mortgages securities, „RMBS“).

¹⁸ Oficiálně je však možnost podpisu smlouvy u klienta doma vydávána za exkluzivní servis.

¹⁹ <http://www.clfa.cz/index.php?textID=94>

Při hodnocení bonity klienta by poskytovatel resp. zprostředkovatel úvěru měl hodnotit například následující kritéria (Evropská komise, 2009b):

- 1) hodnota úvěru k hodnotě zástavy (loan-to-value ratio),
- 2) hodnota úvěru k příjmu dlužníka (loan-to-income ratio),
- 3) účel smlouvy,
- 4) typ a splatnost úvěru,
- 5) plány odchodu do předčasného důchodu,
- 6) přístup k pevné/variabilní úrokové sazbě na úvěr,
- 7) věk,
- 8) schopnost spořit v minulosti i do budoucnosti.

4.2. Definice zodpovědného vypůjčování (responsible borrowing)

Zodpovědné vypůjčování znamená, že „jedinci mající zájem o úvěrové produkty vyvinou úsilí získat informace o nabízených produktech, budou čestní při poskytování informací o jejich finanční situaci vůči věřiteli nebo úvěrovému zprostředkovateli, a budou brát v úvahu jejich osobní a finanční okolnosti při rozhodování“ (Evropská komise, 2009a, s. 10). Důsledkem by tudíž mělo být, že si vypůjčovatel (tj. dlužník) vybere úvěrový produkt, který pro něj bude nejvhodnější a bude nižší pravděpodobnost nesplácení z jeho strany. V případě, že dlužníci nebudou tento princip dodržovat, dojde ke snížení potenciálních efektů plynoucích ze zodpovědného zapůjčování od finančních institucí.

V této souvislosti je třeba rozlišovat mezi dvěma typy potenciálních dlužníků, kteří nepravdivě uvedou některé informace o jejich osobě během schvalovacího procesu:

- 1) klient, který záměrně uvede nepravdivé informace za účelem získání úvěru;
- 2) klient, který uvede nepravdivé informace z důvodu neznalosti či nedbalosti (tj. nepodvádí vědomě).

Jak vyplývá z výše uvedené klasifikace klientů, nemusí vždy platit, že vzdělaný zákazník si vždy půjčuje obezřetně. Je totiž možné, že takovýto zákazník záměrně uvede nepravdivé informace v žádosti o úvěr, aby požadovaný úvěr získal, ačkoliv by na něj jinak neměl nárok. Zodpovědné vypůjčování je proto úzce spojeno s poskytnutím správných, úplných a dostatečných informací ze strany dlužníka poskytovateli úvěru (a pochopitelně naopak). Naopak nezodpovědné přijmutí úvěrových produktů jako výše zmíněných autocertifikovaných hypoték následované neschopností dlužníka splácet bývá někdy označováno jako jeden z faktorů, které přispěly ke globální finanční krizi (Evropská komise, 2009a).

Obecně lze konstatovat, že nutnou podmínkou pro zodpovědné vypůjčování je finanční gramotnost, neboť vzdělaní zákazníci obvykle lépe rozumí svojí finanční situaci a vyhodnotí proto lépe, která nabídka je pro ně nejvhodnější (Evropská komise, 2007). Na nízkou úroveň finanční gramotnosti obyvatelstva v ČR upozorňuje například ČNB (2010b), ING (2012), Mejstřík, Teplý (2011), NERV (2011) nebo Teplý (2012).

Existuje několik zásad pro zodpovědné vypůjčování a zapůjčování, například Navigátor (2012) nabízí následující patero zodpovědného vypůjčování:

- 1) **Půjčujte si jen u značkových společností** – oslovte co nejvíce kvalitních úvěrových společností a srovnajte nejen finanční kritérium (tedy o kolik celkem půjčku přeplatíte), ale také nefinanční kritéria, tedy podmínky ve smlouvě, které se týkají především sankcí v případě včasného nesplácení a podobně. A jak poznáte kvalitní úvěrovou společnost? Obecně se to dá specifikovat jako banky a společnosti sdružené v České leasingové a finanční asociaci, tedy instituce určitým způsobem kontrolované.

2) **Než cokoli podepíšete, přečtěte si to.** Pokud smlouvám či jiným závazkům nerozumíte, nepodepisujte je na místě. Vždy máte možnost vzít si takový materiál domů, a tam jej v klidu a po poradě s dalšími lidmi, prostudovat.

3) **Pokud vám značkové společnosti půjčku nedají, je to znamení, že pravděpodobně nebudete schopni ji splácet.** Nabídka od lichvářů vám nepomůže, ale naopak ještě více ublíží.

4) **Pokud se dostanete do problémů se splácením, obraťte se v první řadě na společnost, od které úvěr máte,** a pokuste se s ní dohodnout na změně výše splátek či odkladu. Nepůjčujte si jen proto, abyste splatili dluh. V takovém případě se dostanete do spirály a nedopadne to dobře. Dříve nebo později skončíte u lichváře, který vás připraví o vše. Právě ty takzvané značkové společnosti mají nástroje, jak vám jako klientovi v těchto situacích pomoci a mají společný zájem na tom, aby klient takovéto tíživé období přečkal.

5) **Pokud máte problém, řešte jej a pomoc hledejte u odborníků.** V České republice již působí několik neziskových organizací, které se věnují poradenství a řešení finančních problémů rodin.

4.3. Definice bezpečnosti

4.3.1. Stávající definice bezpečnosti

Existují různá pojetí bezpečnosti v oblasti úvěrování. Například podle organizace Money Advice Service²⁰ by při zvažování přijmutí úvěru měl dlužník zvažovat následující tři faktory:

- 1) poznat svůj úvěr (být si vědom výše úrokové sazby úvěru a průběhu jeho čerpání),
- 2) poznat svůj limit (být realistický v tom, co si může dovolit nyní a i později),
- 3) poznat svoje možnosti (být si vědom možností v případě změn ovlivňujících splácení úvěru).

Eurofinas (2009) zdůrazňuje důležitost jasných a přehledných informací pro klienta ve třech základních rovinách:

- 1) informace před uzavřením smlouvy (vliv marketingu, informace o poskytovateli úvěru atd.),
- 2) informace o daném produktu,
- 3) informace o potenciálních efektech úvěru na situaci dlužníka (nejen v případně řádného splácení, nýbrž i v případě nesplácení úvěru).

Alternativně lze na bezpečnost pohlížet na základě dvou kritérií (z pohledu klienta):

- 1) procentuální pravděpodobnost finanční nerovnováhy,
- 2) náklady na řešení problému.

Pro správná rozhodnutí by žadatelé o úvěr měli mít přístup k jednoduchým a standardizovaným informacím o kritériích, která ovlivňují jejich volbu (Evropská komise, 2009b). Příklady takovýchto kritérií jsou následující:

- 1) cena úvěru (úroková sazba a poplatky),
- 2) délka úvěru (splatnost úvěru),
- 3) riziko (například navýšení variabilní sazby),
- 4) zajištění,
- 5) následky v případě nesplácení.

²⁰ The Money Advice Service je nezávislá organizace, která podporuje finanční gramotnost ve Velké Británii (www.moneymadeclear.org.uk). Do 4. dubna 2011 tato organizace fungovala pod názvem The Consumer Financial Education Body (CFEB).

4.3.2. Navrhovaná definice bezpečnosti

Jak je patrné z výše uvedených definic bezpečného úvěru, existuje celá řada víceméně vhodných kritérií. Pro účely naší studie navrhujeme následující definici bezpečného úvěru z pohledu žadatele o úvěr:

- 1) znám kvalitu svého věřitele (nabídková strana úvěru),
- 2) chápu parametry svého úvěru (produktový design),
- 3) chápu důsledky splácení i nesplácení úvěru (poptávková strana úvěru).

Tři výše uvedené charakteristiky pokrývají tři klíčové oblasti úvěrového trhu: nabídku, produktový design a poptávku. Pro účely konstrukce Navigátoru se budeme zabývat pouze prvníma dvěma charakteristikami, neboť právě tato oblast není na českém trhu zcela zmapována.

5. Metodologie konstrukce Navigátoru bezpečného úvěru

V této části se zabýváme metodologií konstrukce Navigátoru bezpečného úvěru (dále též „NBÚ“ či „Navigátor“). Popsaná metodologie vychází z výše uvedené definice bezpečného úvěru a zaměřuje se na jeho tři aspekty: hodnocení potenciálního věřitele (nabídková strana), ex-ante parametry úvěru (produktový design) a ex-post parametry úvěru (důsledky při nesplácení úvěru a míra expozice věřitele u problémových dlužníků). Následně navrhujeme metodologii pro konstrukci Navigátoru, který by měl být aplikovatelný v obecnější rovině než je tomu například v případě Indexu etického úvěrování zpracovaného Člověkem v tísní. Tato metodologie je následně aplikována pro hodnocení 53 subjektů nabízejících spotřebitelské úvěry v ČR.

5.1. Konstrukce Navigátoru

Navigátor se skládá ze tří částí, které reflektují výše uvedené klíčové charakteristiky definice bezpečného úvěru:

- 1) potenciální věřitel (nabídková strana),
- 2) ex-ante parametry úvěru (produktový design),
- 3) ex-post parametry úvěru (důsledky při nesplácení úvěru).

Hodnota NBÚ se spočítá jako vážený průměr jednotlivých kritérií, tj.:

$$\text{NBÚ} = 40\% \times \text{PV} + 30\% \times \text{APÚ} + 30\% \times \text{PPÚ}$$

kde

NBÚ = Navigátor bezpečného úvěru,

PV = potenciální věřitel,

APÚ = ex-ante parametry úvěru,

PPÚ = ex-post parametry úvěru.

Maximum NBÚ je 10 bodů, přičemž 10 bodů bude maximum i pro dílčí kritéria PV, APÚ a PPÚ (tato kritéria budou následně také váženým průměrem dalších dílčích kritérií). Následně bude možno rozdělit věřitele do dvou hlavních skupin na bezpečné věřitele a predátory (Tabulka 6). Obecně platí, že čím vyšší hodnota NBÚ, tím vyšší rating resp. kvalita věřitele.

Tabulka 6: Rozdělení věřitelů podle NBÚ

Stupeň spolehlivosti	Typ poskytovatele úvěru	Hodnota NBÚ
1	Bezpečný věřitel	5,0-10,0
0	Predátor	0,0-4,99

Zdroj: Autoři

5.2. Potenciální věřitel (nabídková strana)

První část indexu NBÚ se týká ratingu potenciálního věřitele dlužníka, který uvažuje o úvěru. V rámci této kategorie jsou uvažována tři následující dílčí kritéria:

- 1) rating věřitelů podle stupně kontroly,
- 2) rating věřitelů podle registrace v úvěrových registrech,
- 3) rating věřitelů podle požadovaných informací pro poskytnutí úvěru.

Zatímco první kritérium je externí a odpovídá institucionálnímu rámci potenciálního věřitele, druhé kritérium se týká množství informací požadovaných věřitelem před poskytnutím úvěru.

5.2.1.1. Rating věřitelů podle stupně kontroly

Poskytovatelé spotřebitelských úvěrů se dají rozdělit do čtyř základních skupin podle stupně kontroly ze strany dozorového orgánu:

- 1) silný stupeň kontroly – subjekty pod dohledem České národní banky (ČNB) a auditovány TOP auditorskou společností²¹,
- 2) střední stupeň kontroly – subjekty v ČLFA (zároveň mimo dohled ČNB) a auditovány TOP auditorskou společností,
- 3) slabý stupeň kontroly – další subjekty (relativně transparentní věřitel),
- 4) minimální stupeň kontroly – další subjekty (netransparentní věřitel).

Toto rozdělení je důležité z pohledu potenciálního dlužníka, neboť obecně platí, že aktivity subjektů pod kontrolou regulačního orgánu (například spadající pod dohled ČNB) jsou důsledně monitorovány. Existuje u nich tudíž menší riziko nekalých praktik než u subjektů mimo regulaci a dozor. Teoreticky je pro dlužníka nejrizikovější poskytovatel půjčky, který stojí mimo ČLFA, protože není de facto vůbec regulován, ani není povinen dodržovat etické zásady ČLFA. Z toho také vyplývá relativně malá transparentnost těchto firem a související nekalé půjčování.

Tabulka 7: Poskytovatelé úvěru - subjekty pod dohledem a mimo dohled ČNB

Subjekty pod dohledem ČNB	Subjekty mimo dohled ČNB
• Přísná právní úprava (licence, regulace, dohled)	• De facto žádná právní úprava – volná živnost (od 1. 1. 2011 vázaná živnost)
• Kontrola a dohled ČNB	• kontrola max. ČOI, živnostenský úřad
• Striktní pravidla pro poskytování úvěru	• Vyšší flexibilita
• Nízká rizikovost pro obě strany	• Často problematické podmínky
	• Existence podvodných společností (mimo ČLFA)

Zdroj: Autoři podle PORADNY PŘI FINANČNÍ TÍSNĚ, o.p.s.

Subjekty se silným stupněm kontroly

První skupinu poskytovatelů úvěru, která se vyznačuje silným stupněm kontroly, tvoří subjekty podléhající regulaci a dohledu ČNB.²² Jak jsme již uvedli, tyto subjekty by měly být z povahy věci nejvíce transparentní a „férové“. K 31. 10. 2013 v ČR působilo 66 celkem takovýchto subjektů,²³ z toho 45 bank a poboček zahraničních bank a 21 platebních institucí (jejich kompletní seznam ukazuje Tabulka 13 v Apendixu).

Subjekty se středním stupněm kontroly

Druhou skupinu podléhající střednímu stupni kontroly tvoří nebankovní zprostředkovatelé, které jsou členy v ČLFA a zároveň mají TOP auditora. Počet členů ČLFA poskytujících spotřebitelské úvěry činil k 31. 10. 2013 celkem 18 (jejich kompletní seznam ukazuje Tabulka 14 v Apendixu). Členové této asociace jsou povinni řídit se Kodexem jednání členů ČLFA²⁴ a Memorandem ČLFA k ochraně

²¹ BDO Audit, s.r.o., Deloitte&Touche CR, s. r. o., Ernst & Young, s. r. o., KPMG Česká republika, s. r. o. MAZARS Audit, s. r. o. a PricewaterhouseCoopers Audit, s. r. o.

²² Rozdíl mezi těmito pojmy je následující: regulace se zabývá vytvářením pravidel „ex-ante“, tj. upravuje budoucí chování hráčů na finančním trhu, zatímco dohled se zabývá chováním a kontrolou hráčů „ex-post“, tj. dozoruje hráče, jak se nastavená pravidla dodržují (Mejstřík et al, 2008).

²³ Družstevní záložny záměrně nezmiňujeme s ohledem na povahu jejich úvěrového portfolia.

²⁴ <http://clfa.cz/index.php?textID=10>.

spotřebitele při poskytování spotřebitelských úvěrů²⁵, což by mělo být určitou garancí jejich férového chování vůči jejich konkurentům i dlužníkům.

Subjekty se slabým stupněm kontroly (málo transparentní věřitelé)

Třetí a málo transparentní skupinou poskytovatelů úvěrů jsou zprostředkovatelé mimo ČLFA, kteří nepodléhají žádné regulaci a kontrole, nemusí dodržovat žádné etické kodexy, a tudíž jsou z pohledu klientů rizikovější než předchozí dva typy subjektů. Aby subjekt splnil kritéria pro zařazení do této skupiny, musí splnit všechna následující kritéria:

- 1) odpovědné osoby věřitele jsou uvedeny v Obchodním rejstříku,
- 2) věřitel nenabízí další přidružené aktivity (například oddlužení a konsolidace půjček),
- 3) věřitel má webové stránky, kde uvádí jméno kontaktní osoby.

Bohužel je obtížné odhadnout počet těchto subjektů (a též počet subjektů v následující skupině), podle expertních odhadů se jedná o desetitisíce a tvoří proto nedílnou součást trhu se spotřebitelskými úvěry. Nicméně je velmi obtížné tento segment trhu zmapovat²⁶.

Subjekty s minimálním stupněm kontroly (netransparentní věřitelé)

Do této skupiny patří všichni ostatní věřitelé, kteří nespádají do výše uvedených kategorií, jejich veřejná kontrola je minimální a transparentnost nejnížší.

5.2.1.2. Rating věřitelů podle registrace v úvěrových registrech

Druhým kritériem je registrace věřitele v úvěrovém registru, což a priori implikuje zodpovědné úvěrování ze strany věřitele resp. jeho vyšší transparentnost. Když věřitel není přímo členem registru, lze to vykládat i tak, že o sobě něco tají (například by z registru mohlo být zřejmé, že věřitel má vysoký podíl nesplacených úvěrů). V České republice existují dva hlavní bankovní a nebankovní úvěrové registry:

- i) CCB – Czech Credit Bureau, a.s. („CCB“, <http://www.creditbureau.cz>)
- ii) SOLUS, zájmové sdružení právnických osob („SOLUS“, <https://www.solus.cz>)

V rámci Navigátora rozlišujeme tři typy věřitelských společností:

- 1) Věřitel registrován v CCB a zároveň v SOLUSu,
- 2) Věřitel registrován v CCB nebo SOLUSu,
- 3) Věřitel neregistrován v registrech.

Úloha registrů je důležitá nejen v České republice, ale v celém vyspělém světě hraje jednu ze zásadních rolí v rámci systému zodpovědného a bezpečného úvěrování spotřebitelů. Jak již bylo vedeno výše, zodpovědné úvěrování vyžaduje férovou hru na straně dlužníka i věřitele. V případě, že dlužník není ochoten dodat věřiteli potřebné informace, existuje tu asymetrická informace a právě existence úvěrových bankovních i nebankovních registrů umožňuje tuto asymetrii překonat. Současné aktivity, jejichž cílem je zpochybnění registrů (zejména Úřadem pro ochranu osobních údajů) a poskytování sporného návodu, jak své údaje v něm zablokovat, je cestou o několik kroků a mnoho let nazpět. Navíc na omezení registrů mohou doplatit všichni klienti, neboť se dá očekávat nárůst úrokových sazeb z úvěrů z důvodu nejistoty finančních institucí (Box 9).

²⁵ <http://clfa.cz/index.php?textID=94>.

²⁶ Určitým vodítkem by mohl být počet podnikatelů s registrovanou živností pro poskytování úvěrů. Jak již bylo uvedeno výše, počet subjektů, jež ohlásily vázanou živnost poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru, jejichž počet k 31.12.2012 činil celkem 33,6 tis.

Praha 17. října 2013

Navigátor bezpečného úvěru, který se již tři roky věnuje problematice zodpovědného úvěrování v České republice, spolu s odborníky na danou problematiku varuje před nezodpovědným zpochybňováním registrů dlužníků, respektive neplatičů. Aktivita, které se v těchto dnech kolem registrů odehrávají, jsou nebezpečné především pro spotřebitele samé, které žene v ústřety nebezpečným poskytovatelům spotřebitelských úvěrů – k lichvářům, a po mnohaleté práci ve snaze kultivovat tržní úvěrové prostředí v České republice a vzdělávat širokou veřejnost hrozí jeho kolapsem. Situaci by se neprodleně měla zabývat vláda České republiky.

„Registry, jakými jsou například SOLUS, ale také CRIF - Czech Credit Bureau, hrají nejen v České republice, ale v celém vyspělém světě jednu ze zásadních rolí v rámci systému zodpovědného a bezpečného úvěrování spotřebitelů, když jsou jistou formou regulace předlužení klientů. Současné aktivity, jejichž cílem je zpochybnění registrů a poskytování sporného návodu, jak své údaje v něm zablokovat, je cestou o několik kroků a mnoho let nazpět. Ve svém důsledku totiž vystavuje spotřebitele zvýšenému riziku špatných úvěrů a s nimi spojených problémů,“ říká PhDr. Petr Teplý, Ph.D. z Univerzity Karlovy, autor studie Navigátor bezpečného úvěru. Podle něj ale dosud na toto riziko nikdo neupozornil. *„Pokud nedojde k rychlé nápravě, hrozí, že během několika měsíců se výrazně zvýší podíl osob, které se dostanou do takzvané úvěrové spirály, na jejímž konci budou sociální a existenční problémy minimálně tisíců domácností. Absence funkčních úvěrových registrů může mít za důsledek to, že se sníží dostupnost bezpečných půjček a nažene spotřebitele k lichvářům. V takovém případě nepochybuji o tom, že se dříve nebo později bude muset celou situací zabývat vláda České republiky a takto postižené rodiny zachraňovat. Domnívám se proto, že by zákonodárci České republiky měli do současného dění aktivně co nejdříve zasáhnout a zajistit další fungování registrů, než dojde k dalšímu výraznému zhoršení sociální situace v mnoha regionech ČR,“* apeluje Teplý. Problematika je o to palčivější, že se odehrává v období před vánočními svátky, které tradičně patří mezi období se zvýšenou aktivitou v oblasti spotřebitelských úvěrů. *„V zásadě hrozí, že celý problém odstartují blížící se Vánoce, na které si mnoho domácností půjčuje. S ochranou spotřebitelů tedy nelze otálet. Navíc na omezení registrů mohou doplatit všichni klienti, neboť se dá očekávat nárůst úrokových sazeb z úvěrů z důvodu nejistoty finančních institucí,“* uzavírá Petr Teplý.

Na nebezpečí poukazuje i David Šmejkal z Poradny při finanční tísni: *„Stát u nás vyklidil pole a přenechal provozování úvěrových registrů soukromým společnostem. Nezajistil také dostatečnou finanční gramotnost obyvatelstva, jak jednoznačně dokazují průzkumy. Odpovědní věřitelé po stáhnutí souhlasu dlužníkem budou váhat s úvěrem, odpovědní dlužníci své záznamy v registrech ponechají. Neodpovědné věřitele musí stát ve veřejném zájmu potříit, neodpovědným dlužníkům by naopak měl pomoci stát se odpovědnými.“*

K čemu v případě omezení činnosti registrů neplatičů dojde, vysvětluje profesor Univerzity Karlovy, člen vládního NERVu a zakladatel poradenské společnosti EEIP a.s., profesor Michal Mejstřík. *„Pokud si spotřebitelé skutečně nechají své záznamy v registrech zablokovat, což učiní většinou proto, že záznam bude pro ně negativní, pak solidní poskytovatelé spotřebitelských úvěrů bez možnosti ověřit si úvěrovou minulost klientovi peníze neposkytnou. Takovým signálem pro ně přitom bude právě i blokáce údajů žadatele. Ti se tak obrátí na ty, kdo podobné prověření žadatelů nevyžadují – půjčují všem, bez podmínek, ovšem s parametry, které jsou pro spotřebitelé nevýhodné a nebezpečné. Prostor se tak otevře pochybným poskytovatelům úvěrů, tedy lichvářům,“* varuje profesor Mejstřík. V takovém případě bude zmařeno dlouholeté úsilí mnoha vládních i nevládních organizací, směřujících ke vzdělávání spotřebitelů v oblasti úvěrů a vedoucí ke kultivaci celého trhu. *„Tím, na které tato situace bude mít negativní vliv, budou bezpeční poskytovatelé spotřebitelských úvěrů – tedy banky a značkové nebankovní úvěrové společnosti. Naopak profitovat z něho budou všichni ostatní, kdo jsou na hraně, či mnohdy za hranou zákona. Skutečnou obětí celé situace se ale stanou sami spotřebitelé,“* upozorňuje prof. Michal Mejstřík. Problémem totiž je, že o blokaci v důsledku současné mediální kampaně často žádají nejen ti klienti, kteří mají problém se splácením, ale také

ti, kteří mají vše v pořádku a budou jen informacemi zmateni či vystrašení.

„Troufám si tvrdit, že čím více lidí je přesvědčeno, že ÚOOÚ je zbytečným úřadem, tím absurdněji tento úřad rozhoduje. Koho tím chrání? Nezodpovědné a vychytralé dlužníky? Registry logicky sbírají informace o dlužnících a ty negativní o těch, kteří včas neplatí svoje závazky. V momentě, kdyby tito lidé mohli svůj souhlas odvolat, což by logicky udělali v momentě, kdy by dluh přestali splácet, ztrácí takové registry význam. Přitom úvěrová historie člověka je základní informací, se kterou pracují zodpovědné úvěrové instituce. Ba dokonce to mají nařízené zákonem o spotřebitelském úvěru, tedy, že musejí potenciálního dlužníka prověřit, jestli je schopen nový závazek splácet. ÚOOÚ vlastně přiměje banky a značkové nebankovní úvěrové instituce, aby porušovaly zákon. Jsem asi posledním člověkem v této zemi, kdo by se zastával finančních institucí, ale poslední rozhodnutí ÚOOÚ vůči registrům je úplně mimo. Tím neříkám, že by všechno v registrech bylo v pořádku. Například bych rád otevřel debatu, v jakém momentě se do registrů (pozitivních) pošle informace o novém úvěru. Dnes se tak děje už při pouhé otevřené žádosti o úvěr“, doplňuje k tématu majitel serveru www.bankovnipoplatky.com Patrik Nacher

Navigátor bezpečného úvěru touto cestou žádá sdělovací prostředky, aby v případě, že o celé věci informují, svým čtenářům, divákům či posluchačům podali plné informace, včetně dopadů, který může jejich rozhodnutí zablokovat své informace v registrech přinést. *„Spotřebitelé by měli vědět, že pokud se k takovému kroku rozhodnou, mohou se připravit o možnost půjčit si u bezpečného poskytovatele spotřebitelského úvěru a mohou uvíznout v síti lichvářů. Takové peníze jsou nejen drahé, ale také velmi rizikové. Před každým takovým krokem proto zvažte všechny důsledky, které může přinést,“* říká tiskový mluvčí projektu Navigátor bezpečného úvěru, Zdeněk Soudný.

Zdroj: Navigátor bezpečného úvěru

5.2.1.3. Rating věřitelů podle dalších charakteristik získaných od klienta

Třetí charakteristika věřitele se týká potenciálního věřitele z pohledu klienta a poskytnutí relevantních informací. Do Navigátora jsme zařadili následující otázky:

- 1) Požaduje věřitel potvrzení o výši příjmu potenciálního dlužníka?
- 2) Slibuje věřitel poskytnutí půjčky bez nahlížení do registru?
- 3) Nabízí věřitel on-line kalkulačku pro výpočet parametrů úvěrů?

Je vhodné zdůraznit, že podle §9 odst. (1) Zákona o spotřebitelském úvěru má věřitel povinnost s odbornou péčí posoudit schopnost spotřebitele splácet spotřebitelský úvěr, tj. opačné chování je protizákonné. Podobně by měl věřitel při hodnocení bonity klienta využívat klientských databází. Nicméně tyto požadavky nejsou vždy některými věřiteli dodržovány (zejména subjekty se slabým či minimální stupněm kontroly).

5.3. Ex-ante parametry úvěru (produktový design)

Spotřebitelský úvěr lze definovat několika způsoby. Například podle §1 Zákona č. 321/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů, se spotřebitelským úvěrem rozumí poskytnutí peněžních prostředků nebo odložená platba, například ve formě úvěru, půjčky nebo koupě najaté věci, za které je spotřebitel povinen platit. Asociace ČLFA například rozlišuje tři základní typy spotřebitelských úvěrů: osobní půjčky, revolvingové úvěry (úvěrová karta) a financování v místě prodeje. Tyto kategorie je možno dále dělit například podle účelu úvěru (elektronika, dovolená, auto a jiné).

Alternativně lze podle ČLFA spotřebitelské úvěrové produkty rozdělit na 3 základní typy:

- 1) úvěr bezúčelový (úvěr poskytovaný klientovi převodem na jeho bankovní účet či výplatou v hotovosti, přičemž klient poskytovateli nedokládá účel použití úvěru).
- 2) úvěr účelový (úvěr určený zejména k úhradě ceny zboží či služeb přímo v místě jejich prodeje, může být však poskytnut rovněž za účelem realizace jiných záměrů klienta (např.

rekonstrukce bytu či úvěr poskytovaný na úhradu dřívějších klientových závazků u jiných věřitelů).

- 3) úvěrová karta (někdy označovaný jako revolvingový úvěr, klientovi je poskytnut úvěrový rámec, z něhož je možno čerpat peněžní prostředky prostřednictvím úvěrové karty).

5.3.1. Modelové úvěry

V rámci naší analýzy se zaměříme pouze na první typ úvěru, tj. **bezúčelový hotovostní úvěr** (Tabulka 8). Parametry modelového úvěru budou na částku **30 000 Kč se splatností 1 rok** (bližší viz Tabulka 15 v Apendixu) a na částku **100 000 Kč se splatností 5 let** (viz Tabulka 16 v Apendixu), což má dvě základní výhody. Za prvé, dojde ke standardizaci zkoumaných produktů, které jsou rozšířeny na českém trhu. Za druhé, data jsou relativně dostupná pro oba typy úvěru.

Tabulka 8: Základní parametry modelového úvěru na 30 tis. Kč a 100 tis. Kč

Parametr	Modelový příklad 1	Modelový příklad 2
Druh spotřebitelského úvěru	Bezúčelový úvěr	Bezúčelový úvěr
Celková výše spotřebitelského úvěru	30 000 Kč	100 000 Kč
Splatnost	12 měsíců	60 měsíců

Zdroj: Autoři

5.3.2. Parametry úvěru

Důležitost jednotlivých parametrů není v odborné literatuře jednotná. Níže pro informaci uvádíme důležité parametry podle různých zdrojů: Index predátorského úvěrování, Evropské komise (2009), britský server Money Advice a australský server Moneysmart. Tyto parametry jsme následně srovnali s informacemi uváděnými ve Formuláři pro standardní informace o spotřebitelském úvěru.

5.3.2.1. Příklady důležitých parametrů úvěru z pohledu spotřebitele

Index predátorského úvěrování (2010)

- 1) srozumitelnost,
- 2) cena produktu,
- 3) využívání úpravy úroku z prodlení,
- 4) sankce,
- 5) využívání rozhodčích doložek.

Index etického úvěrování (2011, <http://www.rozhodneme.cz>)

- 1) délka smluvních podmínek,
- 2) cena produktu, tedy kolik spotřebitel celkem přeplatí proti jistině,
- 3) výše sankcí, které spotřebiteli hrozí při porušení smluvní povinnosti,
- 4) využívání úpravy úroků z prodlení nad rámec občanského zákoníku,
- 5) využívání institutu rozhodčí doložky,
- 6) smluvní úprava započítávání příchozích plateb,
- 7) využívání zajišťovacích titulů (směnky, exekutorské zápisy, dohody o srážkách ze mzdy),
- 8) neslučování více žalob vůči jednomu dlužníkovi,

- 9) využívání služeb advokátní kanceláře.

Evropská komise (2009)

- 1) cena úvěru (úroková sazba a poplatky),
- 2) délka úvěru (splatnost úvěru),
- 3) riziko (například navýšení variabilní sazby),
- 4) zajištění,
- 5) následky v případě nesplácení.

Money Advice (<http://moneyadvice.service.org.uk/>)

- 1) sankce za nesplácení,
- 2) poplatky za předčasné splacení.

Moneysmart (<http://www.moneysmart.gov.au>)

- 1) výše úvěru,
- 2) úroková sazba (fixní/variabilní), poplatky a sankce,
- 3) roční procentní sazba nákladů (RPSN),
- 4) průběh splácení úvěru,
- 5) doba splatnosti úvěru.

5.3.2.2. *Formulář pro standardní informace o spotřebitelském úvěru*

Popis základních vlastností spotřebitelského úvěru

- 1) celková výše spotřebitelského úvěru,
- 2) doba trvání spotřebitelského úvěru,
- 3) splátky a případně způsob rozdělení splátek,
- 4) celková částka, kterou je třeba zaplatit,
- 5) nevedou-li splátky k okamžitému umořování jistiny, informaci o této skutečnosti.

Náklady spotřebitelského úvěru

- 1) úroková sazba nebo případně různé úrokové sazby, které se na smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, vztahují,
- 2) RPSN,
- 3) pokud je pro získání spotřebitelského úvěru nebo pro jeho získání za nabízených podmínek nezbytné uzavřít pojištění úvěru nebo smlouvu o jiné doplňkové službě,
- 4) související náklady,
- 5) zda se vyžaduje vedení jednoho nebo více účtů zaznamenávajících platební transakce a čerpání,
- 6) veškeré případné další náklady vyplývající ze smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr,
- 7) podmínky, za nichž lze výše uvedené náklady související se smlouvou, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, změnit,

- 8) případná povinnost zaplatit notářské poplatky,
- 9) náklady v případě opožděných plateb.

Další důležité právní aspekty

- 1) právo na odstoupení od smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr,
- 2) předčasné splacení,
- 3) náklady na předčasné splacení,
- 4) vyhledávání v databázi,
- 5) právo na návrh smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr,
- 6) v případě poskytnutí informací před uzavřením smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, nebo před návrhem na uzavření této smlouvy doba, po kterou je věřitel vázán těmito informacemi.

Dodatečné informace, které mají být poskytnuty v případě uvádění finančních služeb na trh na dálku

- 1) výkon práva na odstoupení od této smlouvy,
- 2) právo státu, podle něž postupuje věřitel před uzavřením smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr,
- 3) doložka o právu rozhodném pro smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr a/nebo příslušném soudu,
- 4) užívání jazyků,
- 5) existence mechanismu mimosoudního urovnávání sporů a prostředků nápravy a přístup k němu.

5.3.3. Kritéria pro Navigátora 2013

Při výběru kritérií jsme vycházeli ze dvou základních premis: relevantnost daného ukazatele a jeho relativní jednoduchá kvantifikace. Vybraná kritéria jsou následující:

- 1) Jaká je cena produktu (celková částka, kterou je třeba zaplatit)?
- 2) Jaká je RPSN (%)?
- 3) Nabízí věřitel formulář pro standardní informace o spotřebitelském úvěru?
- 4) Existuje možnost pojištění?

5.3.3.1. Jaká je cena produktu (celková částka, kterou je třeba zaplatit)?

Průměrná cena produktu byla spočítána jako průměr z cen produktu zkoumaných subjektů pod dohledem ČNB a členy ČLFA s vyloučením subjektů nabízejících spotřebitelské úvěry s extrémně vysokou cenou. Nadprůměrná cena byla vypočtena jako průměr + X Kč, podprůměrná cena byla spočítána jako průměrná cena - X Kč tak, aby rozložení výsledků odpovídalo normálnímu rozložení. Pro úvěr na 30 tis. Kč byla tak spočítána průměrná celková zaplacená částka na 33 479 Kč ($X_{30} = 670$ Kč), resp. pro úvěr na 100 tis. Kč částka 142 891 Kč ($X_{100} = 2\,858$ Kč).

5.3.3.2. Jaká je RPSN (%)?

Průměrná RPSN byla podobně jako průměrná cena produktu spočítána jako průměr z RPSN zkoumaných subjektů pod dohledem ČNB a členy ČLFA s vyloučením subjektů nabízejících spotřebitelské úvěry s extrémně vysokou RPSN. Nadprůměrná RPSN byla vypočtena jako průměr + Y%, podprůměrná RPSN byla spočítána jako průměrná cena - Y% (proměnná Y bude následně zvolena

podle dosažených výsledků). Pro úvěr na 30 tis. Kč byla tak spočítána průměrná RPSN na 23,0 % ($Y_{30} = 4,0 \%$), resp. pro úvěr na 100 tis. Kč RPSN ve výši 16,0 % ($Y_{100} = 2,0 \%$).

5.3.3.3. *Nabízí věřitel formulář pro standardní informace o spotřebitelském úvěru?*

Je třeba zdůraznit, že podle §5 odst. (1) Zákona o spotřebitelském úvěru má věřitel povinnost poskytnout spotřebiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat relevantní informace před uzavřením smlouvy. V případě, že tomu tak není, takovýto úvěr by měl být úročen diskontní sazbou ČNB. Nicméně tyto informace dlužníci ne vždy získají (zejména u věřitelů se slabou či minimální kontrolou).

5.3.3.4. *Existuje možnost pojištění?*

Možnost pojištění nesplácení úvěru snižuje negativní důsledky nesplácení pro dlužníka, proto byla tato proměnná zařazena jako jedno z kritérií Navigátoru.

5.4. *Ex-post parametry úvěru*

Kritéria v rámci kategorie ex-post parametry úvěrů se snaží hodnotit parametry úvěru a věřitele v případě nesplácení úvěru. S ohledem na nedostupnost dat byla zvolena kritéria dostupná či dohledatelná z veřejných zdrojů. Konkrétně se jedná o 5 následujících kritérií:

- 1) Pokuta věřitele od ČOI²⁷,
- 2) Hodnocení věřitelů podle četnosti u zadlužených klientů Asociace občanských poraden,
- 3) Rozhodčí doložka ve smlouvě,
- 4) Využití úpravy úroku z prodlení nad zákonný limit,
- 5) Výše náhrady nákladů při předčasném splacení úvěru (tj. zákonný limit).

5.4.1.1. *Pokuta věřitele od ČOI*

V Navigátorovi 2013 je nově zařazena proměnná Pokuta věřitele od ČOI, která je vypočítána jako poměr: navrhovaný počet pravomocně uložených pokut od ČOI nad 20 tis. Kč/počet kontrol vůči dané společnosti od ČOI v roce 2012. Následně bude výsledek rozčleněn do 3 podkategorií (i) Věřitel nedostal žádnou pokutu, ii) Poměr byl nižší než 9,9%, iii) Poměr byl vyšší než 10,0%.

5.4.1.2. *Rating věřitelů podle nejčastějších věřitelů uvedených klienty Asociace občanských poraden*

Další z možností, jak ohodnotit potenciálního věřitele, je i počet klientů, kteří se po poskytnutí úvěru dostali do problému se splácením. Určitým vodítkem například může být počet klientů, kteří se při řešení svých dluhů rozhodli obrátit na externí pomoc. S ohledem na nedostatek dostupných dat pro jednoduchost budeme počítat v Navigátoru s četností věřitelů u klientů, kteří se v roce 2012 obrátili s žádostí o radu na Asociaci občanských poraden (AOP) v Praze a Ostravě. Ačkoliv lze namítnout, že nejčastější věřitelé poskytují i absolutně nejvíce úvěrů v daném regionu, stále se jedná o ukazatel s vypovídací hodnotou. Jednotlivým věřitelům následně znormujeme jejich četnost výskytu podle jejich tržního podílu, tj. podobně jako u výpočtů uvedených výše.

5.4.1.3. *Rozhodčí doložka ve smlouvě*

Dalším kritériem je používání rozhodčích doložek u spotřebitelských smluv. Obecně se má za to, že rozhodčí doložka je obvykle v neprospěch dlužníka, zejména s ohledem na způsob jmenování rozhodců ze strany věřitele a jejich rozhodování. Plánovaná novela zákona o rozhodčím řízení může

²⁷ Tento ukazatel nahradil kritérium 5.2 Hodnocení věřitelů podle četnosti u klientů v oddlužení a klientů v konkurzu, jež bylo použito v Navigátorovi 2012. Důvodem výměny byla nízká vypovídací hodnota tohoto ukazatele (zejména díky prodeji pohledávek za problémovými dlužníky z portfolia finančních institucí na třetí osoby).

mít za následek vyšší ochranu spotřebitelů, i když neexistuje obecná shoda mezi odborníky na tuto problematiku. Například JUDr. Tomáš Sokol, předseda představenstva Společnosti pro rozhodčí řízení, se domnívá, „že regulace rozhodčích doložek není opodstatněná“ (Rysková, 2011). V Navigátoru uvažujeme dva základní typy používání rozhodčích doložek: případ, kdy klient může rozhodčí doložku odmítnout (a tudíž se „bránit“ u soudu a nikoliv u rozhodce) a případ, kdy takovou možnost dlužník nemá.

5.4.1.4. Využití úpravy úroku z prodlení nad zákonný limit

Kritérium využití úpravy úroku z prodlení nad zákonný limit reflektuje praktiky některých věřitelů, které používají vysoké sankce za nesplacení úvěru.

5.4.1.5. Výše náhrady nákladů při předčasném splacení úvěru (tj. zákonný limit).

Poslední kritérium, maximální výše náhrady nákladů při předčasném splacení úvěru do 1 % z celkové výše úvěru se splatností 1 rok resp. 0,5 % při úvěru se splatností delší než 1 rok, je upravena v §15 odst. (3) Zákona o spotřebitelském úvěru, což by měli pochopitelně věřitelé dodržovat, ale vždy tomu tak být nemusí.

5.5. Žadatelé o úvěr (poptávková strana)

Třetí charakteristikou bezpečného úvěru je poptávková strana úvěrového vztahu, tj. charakteristika žadatelů o úvěr, kteří by se dali rozčlenit podle různých kritérií, například: Potenciální dlužníci (bez úvěru) nebo stávající dlužníci. V rámci naší analýzy nebude charakteristika resp. bonita žadatele zahrnuta, index NBÚ pro něj bude spíše určitým vodítkem. K hodnocení bonity žadatele lze například použít server <http://www.rozumnezadluzeni.cz/> provozovaný ERA - Poštovní spořitelnou.

5.6. Nástin výpočtu hodnoty Navigátoru

Hodnota Navigátoru je vážený průměr 15 dílčích kritérií, přičemž váhy byly stanoveny dle expertního odhadu a na základě statistických metod (například průměrná hodnota ukazatelů „Ex-post parametry úvěru“ byla stanovena tak, aby bylo dosaženo normálního rozdělení naměřených hodnot). Následující tabulky uvádí názorný příklad výpočtu hodnoty Navigátoru pro hotovostní úvěr na 30 000 Kč se splatností 12 měsíců (Tabulka 9) a na 100 000 Kč se splatností 60 měsíců (Tabulka 10).

Tabulka 9: Příklad výpočtu NBÚ pro hotovostní bezúčelový úvěr na 30 000 Kč se splatností 1 rok

1. Výsledná hodnota NBÚ				
	Navigátor bezpečného úvěru	Hodnota	Max.	
		9,10	10,00	
	Výsledek ->	Bezpečný věřitel		
1	Bezpečný věřitel	5,0-10,0		
2	Predátor	0,0-4,99		

2. Výpočet NBÚ				
		Váha	Hodnota	Vážená hodnota
2.1	Potenciální věřitel	PV	40%	10,00
2.2	Ex-ante parametry úvěru	APÚ	30%	8,00
2.3	Ex-post parametry úvěru	PPÚ	30%	9,00
	Vážená hodnota celkem (kontrola)			9,10

3. Výpočet parametru PV (potenciální věřitel)			Body	Max.
Celková hodnota PV			10,00	10,00
3.1	Rating věřitelů podle stupně kontroly		4,00	4,00
3.1.1	Nejvyšší stupeň kontroly (dohled ČNB a TOP auditor)		X	4,00
3.1.2	Střední stupeň kontroly (členství v ČLFA a TOP auditor)			2,00
3.1.3	Slabý stupeň kontroly (relativně transparentní věřitel)			1,00
3.1.3.1	Jsou odpovědné osoby věřitele uvedeny v Obchodním rejstříku?			
	ANO			
	NE			
3.1.3.2	Nabízí věřitel i další přidružené aktivity (např. oddlužení a konsolidace půjček)?			
	ANO			
	NE			
3.1.3.3	Má věřitel webovské stránky s uvedením jména kontaktní osoby?			
	ANO			
	NE			
3.1.4	Minimální stupeň kontroly (netransparentní věřitel)			0,00
3.2	Rating věřitelů podle členství v registrech		4,00	4,00
3.2.1	Členství v SOLUS i CCB		X	4,00
3.2.2	Členství v SOLUS nebo CCB			2,00
3.2.3	Žádné členství			0,00
3.3	Rating věřitelů podle požadovaných informací pro poskytnutí úvěru		2,00	6,00
3.3.1	Požaduje věřitel potvrzení o výši příjmu potenciálního dlužníka?		0,67	2,00
	ANO		X	
	NE			
3.3.2	Slibuje věřitel poskytnutí půjčky bez nahlášení do registru?		0,67	2,00
	ANO		X	
	NE			
3.3.3	Nabízí na věřitel on-line kalkulačku na výpočet parametrů úvěrů?		0,67	2,00
	ANO		X	
	NE			

4. Výpočet parametru APÚ (ex-ante parametry úvěru)			Body	Max.
Celková hodnota APÚ			8,00	10,00
4.1	Cena produktu (celková částka, kterou je třeba zaplatit)		1,50	3,00
4.1.1	<32 810 Kč			
4.1.2	32 811 Kč - 34 149 Kč		X	
4.1.3	>34 150 Kč			
4.2	RPSN		0,50	1,00
4.2.1	<19,03%			
4.2.2	19,04% - 27,03%		X	
4.2.3	>27,04%			
4.3	Nabízí věřitel formulář pro standardní informace o spotřebitelském úvěru?		5,00	5,00
4.3.1	ANO		X	
4.3.2	NE			
4.4	Možnost pojištění		1,00	1,00
4.4.1	ANO		X	
4.4.2	NE			

5. Výpočet parametru PPÚ (ex-post parametry úvěru)		Body	Max.
Celková hodnota PPÚ		9,00	10,00
5.1 Jaký byl u věřitele poměr navrhovaný počet pravomocně uložených pokut od ČOI nad 20 tis. Kč/počet	2,00	2,00	
5.1.1 Věřitel nedostal žádnou pokutu nad 20 tis. Kč	X		
5.1.2 Poměr byl nižší než 9,9%			
5.1.3 Poměr byl vyšší než 10,0%			
5.2 Hodnocení věřitelů podle četnosti u zadlužených klientů AOP	1,00	2,00	
5.2.1 Nízká četnost			
5.2.2 Střední četnost	X		
5.2.3 Vysoká četnost			
5.3 Obsahuje smlouva rozhodčí doložku?	2,00	2,00	
5.2.1 ANO, klient ji nemůže odmítnout			
5.2.2 ANO, klient ji může odmítnout			
5.2.3 NE	X		
5.4 Je využívána úprava úroku z prodlení nad zákonný limit?	2,00	2,00	
5.4.1 ANO			
5.4.2 NE	X		
5.5 Přesahuje výše náhrady nákladů při předčasném splacení úvěru zákonný limit?	2,00	2,00	
5.5.1 ANO			
5.5.2 NE	X		

Zdroj: Autoři

Tabulka 10: Příklad výpočtu NBÚ pro hotovostní bezúčelový úvěr na 100 000 Kč se splatností 5 let

1. Výsledná hodnota NBÚ		
	Hodnota	Max.
Navigátor bezpečného úvěru	8,50	10,00
Výsledek -> Bezpečný věřitel		
1	Bezpečný věřitel	5,0-10,0
2	Predátor	0,0-4,99

2. Výpočet NBÚ				
		Váha	Hodnota	Vážená hodnota
2.1	Potenciální věřitel	PV	40%	10,00
2.2	Ex-ante parametry úvěru	APÚ	30%	8,00
2.3	Ex-post parametry úvěru	PPÚ	30%	7,00
Vážená hodnota celkem (kontrola)				8,50

3. Výpočet parametru PV (potenciální věřitel)		Body	Max.
Celková hodnota PV		10,00	10,00
3.1 Rating věřitelů podle stupně kontroly	4,00	4,00	
3.1.1 Nejvyšší stupeň kontroly (dohled ČNB a TOP auditor)	X	4,00	
3.1.2 Střední stupeň kontroly (členství v ČLFA a TOP auditor)		2,00	
3.1.3 Slabý stupeň kontroly (relativně transparentní věřitel)		1,00	
3.1.3.1 Jsou odpovědné osoby věřitele uvedeny v Obchodním rejstříku?			
ANO			
NE			
3.1.3.2 Nabízí věřitel i další přidružené aktivity (např. oddlužení a konsolidace půjček)?			
ANO			
NE			
3.1.3.3 Má věřitel webovské stránky s uvedením jména kontaktní osoby?			
ANO			
NE			
3.1.4 Minimální stupeň kontroly (netransparentní věřitel)		0,00	
3.2 Rating věřitelů podle členství v registrech	4,00	4,00	
3.2.1 Členství v SOLUS i CCB	X	4,00	
3.2.2 Členství v SOLUS nebo CCB		2,00	
3.2.3 Žádné členství		0,00	
3.3 Rating věřitelů podle požadovaných informací pro poskytnutí úvěru	2,00	6,00	
3.3.1 Požaduje věřitel potvrzení o výši příjmu potenciálního dlužníka?	0,67	2,00	
ANO	X		
NE			
3.3.2 Slibuje věřitel poskytnutí půjčky bez nahlížení do registru?	0,67	2,00	
ANO			
NE	X		
3.3.3 Nabízí na věřitel on-line kalkulačku na výpočet parametrů úvěrů?	0,67	2,00	
ANO	X		
NE			

4. Výpočet parametru APÚ (ex-ante parametry úvěru)		Body	Max.
Celková hodnota APÚ		8,00	10,00
4.1	Cena produktu (celková částka, kterou je třeba zaplatit)	1,50	3,00
4.1.1	<140 033 Kč		
4.1.2	140 034 Kč - 145 749 Kč	X	
4.1.3	>145 750 Kč		
4.2	RPSN	0,50	1,00
4.2.1	<14,00%		
4.2.2	14,01% - 17,99%	X	
4.2.3	>18,00%		
4.3	Nabízí věřitel formulář pro standardní informace o spotřebitelském úvěru?	5,00	5,00
4.3.1	ANO	X	
4.3.2	NE		
4.4	Možnost pojištění	1,00	1,00
4.4.1	ANO	X	
4.4.2	NE		

5. Výpočet parametru PPÚ (ex-post parametry úvěru)		Body	Max.
Celková hodnota PPÚ		7,00	10,00
Jaký byl u věřitele poměr navrhovaný počet pravomocně uložených pokut od ČOI nad 20 tis. Kč/počet kontrol vůči dané společnosti od ČOI v roce 2012?		2,00	2,00
5.1.1	Věřitel nedostal žádnou pokutu nad 20 tis. Kč	X	
5.1.2	Poměr byl nižší než 9,9%		
5.1.3	Poměr byl vyšší než 10,0%		
5.2	Hodnocení věřitelů podle četnosti u zadlužených klientů AOP	1,00	2,00
5.2.1	Nízká četnost		
5.2.2	Střední četnost	X	
5.2.3	Vysoká četnost		
5.3	Obsahuje smlouva rozhodčí doložku?	1,00	2,00
5.3.1	ANO, klient ji nemůže odmítnout		
5.3.2	ANO, klient ji může odmítnout	X	
5.3.3	NE		
5.4	Je využívána úprava úroku z prodlení nad zákonný limit?	2,00	2,00
5.4.1	ANO		
5.4.2	NE	X	
5.5	Přesahuje výše náhrady nákladů při předčasném splacení úvěru zákonný limit?	1,00	1,00
5.5.1	ANO		
5.5.2	NE	X	

Zdroj: Autoři

6. Výsledky projektu Navigátoru bezpečného úvěru za rok 2013

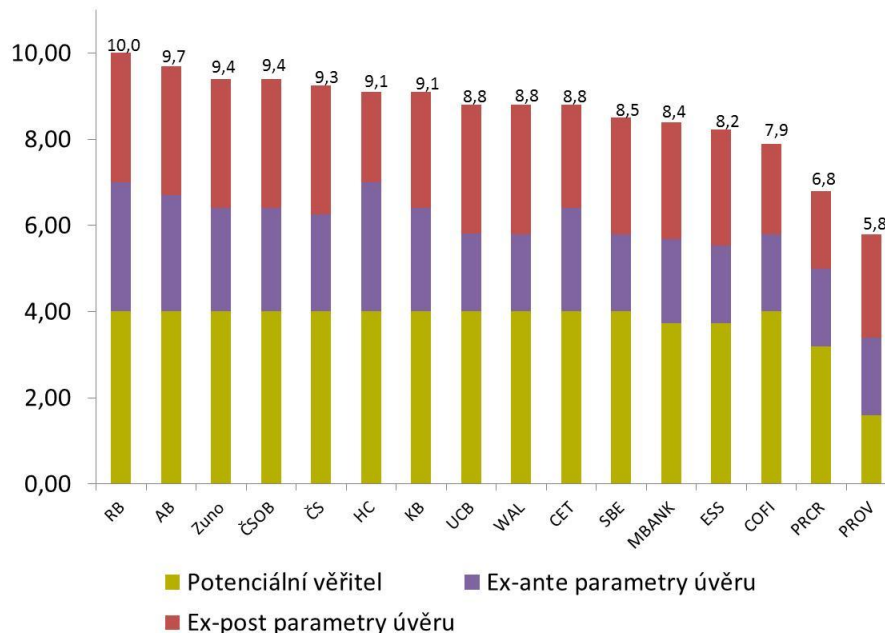
V této kapitole se zabýváme výsledky Navigátoru pro zkoumané subjekty (jednotlivé věřitele), které nabízí dva modelové úvěry: na 30 000 Kč a na 100 000 Kč (detaily viz Tabulka 8). Celkem byl Navigátor vypočítán pro 53 poskytovatelů nabízejících celkem 82 spotřebitelských úvěrů v ČR (z toho 42 pro úvěry na 30 tis. Kč a 40 pro úvěry na 100 tis. Kč). Výsledná hodnota Navigátoru je buď průměr dvou dosažených hodnot (v případě, že subjekt nabízí oba produkty) případně dosažená hodnota Navigátoru v případě, že subjekt nabízí pouze 1 produkt. Zkoumaným subjektům jsme následně zaslali emailovou žádost o verifikaci vybraných údajů. V případě, že věřitel nereagoval, považovali jsme to za souhlas se zaslánými daty a údaji. S ohledem na to, že se leckdy jednalo o citlivá data o jednotlivých věřitelích (např. na základě interní databáze od Asociace občanských poraden či data o objemu poskytnutých spotřebitelských úvěrů), detailní výsledky všech zkoumaných společností nejsou veřejně přístupné.

6.1. Výsledky Navigátoru bezpečného úvěru pro úvěr na 30 tis. Kč

Výpočet Navigátoru pro první modelový úvěr (bezúčelový úvěr na 30 tis. Kč²⁸) byl proveden celkem na 42 spotřebitelských úvěrech - z toho 16 institucí a 26 spotřebitelských půjček nabízených na internetu, jak dokládá Tabulka 11 níže. Výsledky Navigátoru pro úvěr na 30 tis. ukazují (Obrázek 24 a Tabulka 19 v Apendixu), že zkoumané společnosti lze rozdělit do dvou hlavních skupin:

- 1) Věřitelé, jejichž výsledek je vyšší než průměrná hodnota 5,0, pro zjednodušení je můžeme označit jako Bezpečné věřitele;
- 2) Věřitelé, jejichž výsledek je nižší než hodnota 4,99, pro zjednodušení je můžeme označit jako Predátory.

Obrázek 24: Výsledky Navigátoru pro modelový úvěr na 30 000 Kč se splatností 1 rok (bezpeční věřitelé)

Zdroj: Autoři

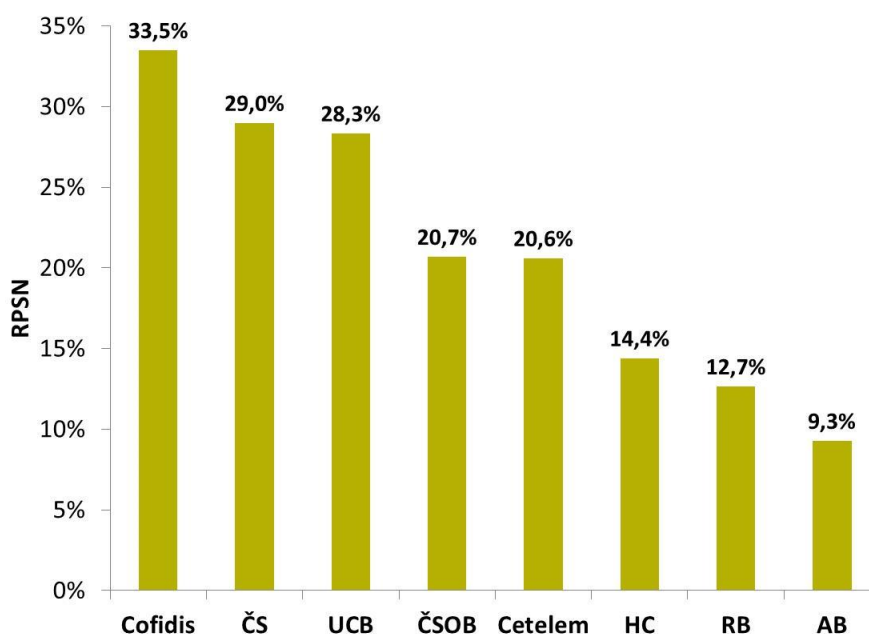
S ohledem na konstrukci Navigátoru, který se na problematiku spotřebitelských úvěrů dívá z komplexního pohledu, nezůstává bez překvapení, že nejvyšších hodnot dosáhly subjekty pod dohledem ČNB, tj. banky a platební instituce (kvalita potenciálního věřitele má 40% váhu v

²⁸ Případně byly zvoleny parametry úvěru tak, aby se modelovému úvěru nejvíce blížily.

Navigátoru). Maximální hodnoty (10,0) dosáhla Raiffeisenbank a.s. následovaná Air Bank (9,70), ZUNO BANK a ČSOB (obě 9,40). Zde je patrná určitá heterogenita, resp. sílící konkurence v bankovním sektoru, neboť podle klasifikace ČNB²⁹ se v případě Raiffeisenbank a.s. jedná o střední banku, zatímco Air Banka je malou bankou a ZUNO BANK pobočkou zahraniční banky. Tento fakt je do značné míry dán jejich cenovou politikou (reflektovaná v Ex-ante parametrech úvěru s 30% vahou), tj. že ve srovnání s ostatními subjekty nabízí relativně levné úvěry. Obrázek 25 ukazuje, že některé banky stále vykazují vyšší RPSN na zkoumaný úvěr než některé nebanky, což potvrdily i loňské výsledky Navigátoru. Na druhou stranu je třeba si uvědomit přetrvávající oligopolizaci trhu českého bankovního trhu spotřebitelských úvěrů (5 největších bank kontroluje více než 90% tržní podíl) a nízkou flexibilitu českých klientů. Konkurencí v tomto ohledu mohou být zmíněné „internetové“ banky typu Air Bank, jež nabídla RPSN na daný úvěr ve výši 9,3 %, což je přibližně 3x méně než ČS. Zde se nabízí otázky přiměřenosti marží českých bank a nadprůměrné ziskovosti českých bank ve srovnání s bankami v EU, což bylo diskutováno i v části 2.2.2.1. Bankovní spotřebitelské úvěry.

Hodnot v rozmezí 8,4 – 9,4 dosáhly další bankovní subjekty, ale také nebankovní subjekty (jejich pořadí bylo ovlivněno již zmíněnou cenovou politikou ale též Ex-post parametrů úvěru s 30% vahou). Mezi banky ČSOB, Českou spořitelnu, Komerční banku se vklíní značková nebankovní společnost³⁰ Home Credit a to zejména díky nízké nabízené RPSN. Hodnoty Navigátoru 8,8 dosáhly nejen další banky, jako jsou Unicredit a Waldviertel ale taktéž nebanka CETELEM ČR. Zde je patrný trend z loňského Navigátoru, tj. sblížení podmínek bank a nebank, na což upozorňuje například i výzkum severu bankovnipoplatky.com.³¹ V intervalu 5,8 – 8,2 se nacházejí společnosti z ČLFA (COFIDIS s.r.o., PROFI CREDIT Czech, a.s. a Provident Financial, s.r.o.). Dva predátoři vykázaly hodnotu Navigátoru lehce nad 2,0 (MSC a Půjčky-nemovitosti), zatímco celkem 24 predátorů vykázalo hodnotu menší než 1,0, což implikuje jejich potenciální vysokou rizikovost pro klienta.

Obrázek 25: RPSN u vybraných poskytovatelů pro úvěr na 30 000 Kč se splatností 1 rok

Zdroj: Autoři podle dat finančních institucí

²⁹ Rozdělení bank podle velikosti v ČR lze nalézt například v ČNB (2013). Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem, Česká národní banka, s. 105.

³⁰ Pojem do financí zavedený Ing. Patrikem Nacherem, provozovatelem serveru www.bankovnipoplatky.com.

³¹ Bankovní poplatky (2013). II. bankovní reality test – neúčelové úvěry ve 3. čtvrtletí 2013, <http://www.bankovnipoplatky.com/ii-bankovni-reality-test-neucelove-uvery-ve-3-ctvrtleti-2013-20847>.

Tabulka 11: Seznam společností pro modelový úvěr na 30 000 Kč se splatností 1 rok

	Instituce	Webová stránka	Zkratka
1	Air Bank,a.s.	http://www.airbank.cz	AB
2	CETEM ČR, a.s.	http://www.cetlem.cz/	CET
3	COFIDIS s.r.o.	http://cofidis.cz/	COFI
4	Česká spořitelna, a.s.	http://www.csas.cz	ČS
5	Československá obchodní banka, a. s.	http://www.csob.cz	ČSOB
6	ESSO s.r.o	http://www.esso.cz/	ESS
7	Home Credit a.s.	http://www.homecredit.cz	HC
8	Komerční banka, a.s.	http://www.kb.cz	KB
9	mBank - BRE Bank S.A., organizační složka podniku	http://www.mbank.cz/	MBAN
10	PROFI CREDIT Czech, a.s.	http://www.proficredit.cz/	PROF
11	Provident Financial, s.r.o.*	http://www.profinacial.cz/	PROV
12	Raiffeisenbank a.s.	http://www.rb.cz	RB
13	UniCredit Bank Czech Republic, a.s.	http://www.unicreditbank.cz	UCB
14	Sberbank CZ, a.s.	http://www.sberbank.cz	VB
15	Waldviertler Sparkasse von 1842 AG	http://www.wspk.cz	WAL
16	ZUNO BANK AG, organizační složka	http://www.zuno.cz/	ZUNO
	Produkt	Webová stránka	Zkratka
17	ACEMA	http://acema.cz	ACE
18	AZ Profin	http://azprofin.webnode.cz/	AZ
19	Bez banky	http://www.bezbanky.cz/	BB
20	Bez registru	http://www.bezregistru.net	BR
21	Dám i vám	http://damivam.firemni-stranka.cz/	DIV
22	Ecredit	http://ecredit.cz/	EC
23	Extra rychlé půjčky	http://extrarychlepujcky.cz/	ERP
24	Face Půjčka	http://www.facepujcka.cz	FP
25	Ihned-půjčka	http://www.ihned-pujcka.cz/	IP
26	Lehká půjčka	http://lekapujcka.cz	LP
27	MSC	http://www.msccorp.cz/	MSC
28	Nejlepší půjčka	http://www.nejlepsi-pujcka.cz/	NP
29	OPERATIVNÍ PŮJČKA	http://operativnipujcka.cz/	OP
30	Oprachy	http://oprachy.osobni-stranka.cz/	OPR
31	Petrova půjčka	http://www.petrovapujcka.cz/	PEP
32	Příjemné peníze	http://www.prijemne-penize.cz	PP
33	Půjčka bez	http://www.pujckabez.cz/	PB
34	Půjčka na ruku	http://pujckanaruku.cz/	PNR
35	Půjčka na směnku	http://pujckynasmenku.webnode.cz/	PNS
36	Půjčka peníze	http://www.pujckapenize.cz/	PUP
37	Půjčky investice	http://www.pujcky-investice.cz/	PI
38	Půjčky-nemovitosti	http://www.pujcky-nemovitosti.cz	PN
39	Schválíme	http://www.schvalime.cz/	SCH
40	Smart půjčka	https://www.smartpujcka.cz/	SMP
41	Snadná půjčka - TMS	http://www.snadnapujcka.cz/	SNP
42	Volfova pujcky	http://volfovapujcky.webnode.cz/	VOLF

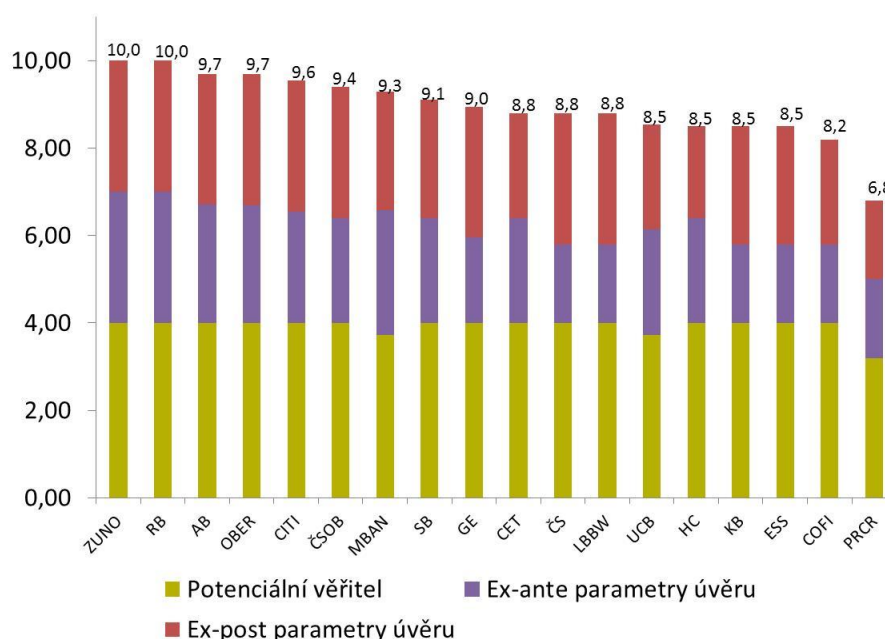
* Splatnost 45 týdnů

Zdroj: Autoři

6.2. Výsledky Navigátoru pro úvěr na 100 tis. Kč

Výpočet Navigátoru pro druhý modelový úvěr (bezúčelový úvěr na 100 tis. Kč³²) byl proveden celkem na 40 spotřebitelských úvěrech (z toho 18 institucí a 22 spotřebitelských půjček nabízených na internetu). Obrázek 26 a Tabulka 20 implikují, že i v případě úvěru na 100 tis. Kč lze opět zkoumané subjekty rozdělit na dvě skupiny (Bezpečné věřitele s výsledkem > 5,0 a Predátory s výsledkem < 4,99). V této kategorii dosáhla nejvyšší hodnoty opět Raiffesbank společně se ZUNO (10,0), kterou následovaly Air Bank a Oberbank s hodnotou 9,7 a Citibank (9,6). Rozdíl mezi jednotlivými bankami a nebankami je dán zejména rozdílnou výší celkové částky a RPSN, podobně jako u úvěru na 30 tis. Kč. Nižší hodnoty opět vykázali členové ČLFA především díky nižším hodnotám v subkritériu ex-post parametry úvěru jakož i díky vyšší RPSN. Zbývajících 22 subjektů dosahují výrazně podprůměrných hodnot (< 2,1), a tudíž implikují potenciální rizikovost pro klienta (Tabulka 20).

Obrázek 26: Výsledky Navigátoru pro modelový úvěr na 100 000 Kč se splatností 5 let (bezpeční věřitelé)

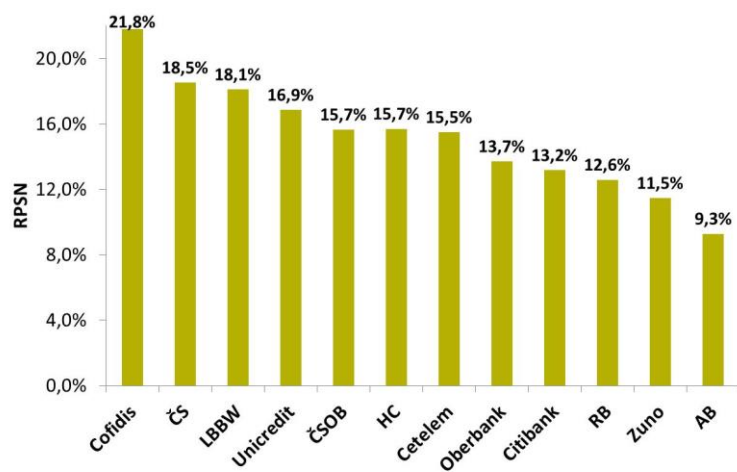

Zdroj: Autoři

Obrázek 27 názorně ilustruje různou úroveň RPSN pro zkoumané subjekty. Rovněž zde je patrná heterogenita v rámci bankovních subjektů, což je dáno již diskutovanou oligopolizací českého bankovního trhu a nízkou flexibilitou českých klientů. Nicméně rozdíly v RPSN jsou při úvěru na 100 tis. Kč podstatně nižší; Air Bank, jež nabídla RPSN na daný úvěr ve výši 9,3 %, je „pouze“ 2x menší než u ČS nebo LBBW.

³² Případně byly zvoleny parametry úvěru tak, aby se modelovému úvěru nejvíce blížily.

Obrázek 27: RPSN u vybraných subjektů pro úvěr na 100 000 Kč se splatností 5 let

Zdroj: Zdroj: Autoři podle dat finančních institucí

Tabulka 12: Seznam společností pro modelový úvěr na 100 000 Kč se splatností 5 let

	Instituce	Webová stránka	Zkratka
1	Air Bank, a.s.	http://www.airbank.cz	AB
2	CETEM ČR, a.s.	http://www.cetlem.cz	CET
3	Citibank Europe plc, organizační složka	http://www.citibank.cz	CITI
4	COFIDIS s.r.o.	http://cofidis.cz/	COFI
5	Česká spořitelna, a.s.	https://www.csas.cz	ČS
6	Československá obchodní banka, a. s.	http://www.csob.cz	ČSOB
7	GE Money Bank, a.s.	https://www.gemoney.cz	GE
8	Home Credit a.s.	http://www.homecredit.cz	HC
9	Komerční banka, a.s.	http://www.kb.cz	KB
10	LBBW Bank CZ a.s.	http://www.lbbw.c	LBBW
11	mBank - BRE Bank S.A., organizační složka podniku	http://www.mbank.cz	MBAN
12	Oberbank AG pobočka Česká republika	http://www.oberbank.cz	OBER
13	PROFI CREDIT Czech, a.s.	http://www.proficredit.cz	PRCR
14	Raiffeisenbank a.s.	http://www.rb.cz	RB
15	UniCredit Bank Czech Republic, a.s.	http://www.unicreditbank.cz	UCB
16	Sberbank, a.s.	http://www.sberbank.cz	VB
17	Waldviertler Sparkasse von 1842 AG	http://www.wspk.cz	WAL
18	ZUNO BANK AG, organizační složka	http://www.zuno.cz/	ZUNO
	Produkt	Webová stránka	
19	AB Půjčky	http://www.pujcka-bez.cz/	AB
20	ACEMA CREDIT	http://www.acema.cz/produkty/pujcka-na-cokol	ACE
21	Bez banky	http://www.bezbanky.cz/	BB
22	Dám i vám	http://damivam.firemni-stranka.cz/	DIV
23	Face Půjčka	http://www.facepujcka.cz/#online_zadost_o_pu	FP
24	Fani Trade s.r.o.	http://www.uveryft.cz/index.html	FT
25	Fine Moeny	http://www.finemoney.cz/	FAM
26	Home Finance	http://www.hfin.cz/index.html	HOF
27	Ihned-půjčka	http://www.ihned-pujcka.cz/	IP
28	MSC	http://www.msccorp.cz/	MSC
29	Petrova půjčka	http://www.petrovapujcka.cz/	PP
30	Půjčka na směnku	http://pujckynasmenku.webnode.cz/	PNS
31	Půjčka na směnku	http://pujckynasmenku.webnode.cz/	PS
32	Půjčka peníze	http://www.pujckapenize.cz/	PUP
33	Půjčky investice	http://www.pujcky-investice.cz	PI
34	Půjčky-nemovitosti	http://www.pujcky-nemovitosti.cz	PNEM
35	RN Credit	http://www.rn-credit.cz	SP
36	Schvalene pujcky	http://schvalenepujcky.cz/	SP
37	Schválíme	http://www.schvalime.cz/	SCH
38	Úvěrová pohotovost	http://uverovapohotovost.firemni-stranka.cz/	UP
39	VITACREDIT	http://www.vitacredit.cz/kontakt/	VIT
40	Volfopapujcky	http://volfovapujcky.webnode.cz/	VOLF

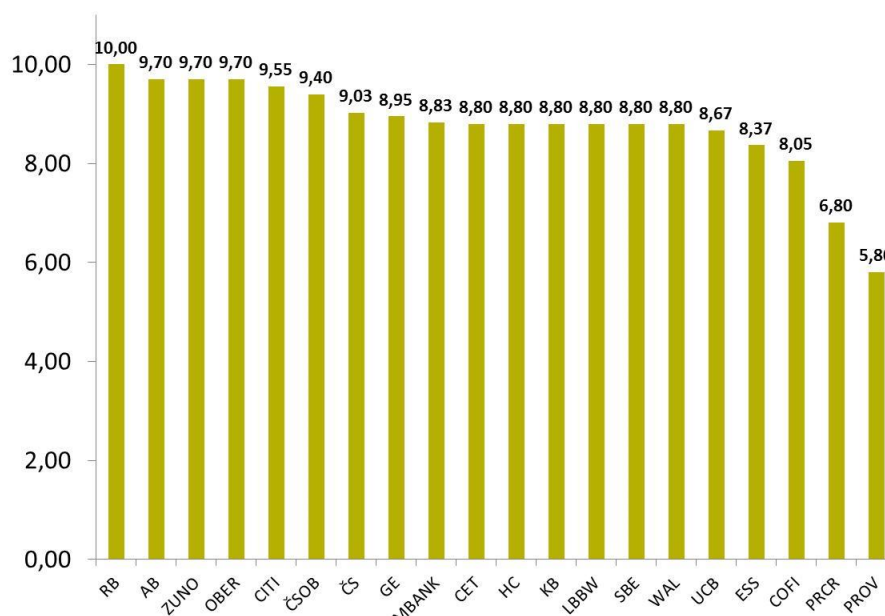
Zdroj: Autoři

6.3. Celkové výsledky Navigátoru 2013

Celkově bylo v rámci projektu Navigátor bezpečného úvěru hodnoceno 53 poskytovatelů spotřebitelských půjček (42 poskytovatelů půjček na 30 tis. Kč, 40 poskytovatelů půjček na 100 tis. Kč, některé subjekty poskytují úvěry v obou kategoriích). Pro porovnání uvádíme též celkové výsledky Navigátoru zvlášť pro bezpečné věřitele (Obrázek 28 a Tabulka 21 v Apendixu) a zvlášť pro úvěrové predátory (Obrázek 29 a Tabulka 21 v Apendixu). Jak již bylo uvedeno, výsledná hodnota Navigátoru je buď průměr dvou dosažených hodnot (v případě, že subjekt nabízí oba produkty), případně dosažená hodnota Navigátoru, pokud subjekt nabízí pouze 1 produkt. Tyto výsledky víceméně kopírují předešlé výsledky modelových úvěrů. Nejvyšší hodnotu Navigátoru dosáhly Raiffeisenbank (10,00), následovaná internetovými bankami Air Bank, ZUNO a dále Oberbank a (9,70). Na třetím místě se v žebříčku umístila Citibank s hodnotou 9,55, následované dalšími bankami v rozmezí 8,80 – 9,40. Značkové nebankovní společnosti CETEM a Home Credit dosáhly obdobného výsledku (8,80)

Komerční banka, LBBW, Sberbank neb Waldviertel. Pro další společnosti organizované v ČLFA (COFIDIS, PROFI CREDIT a Provident) hodnota Navigátoru leží v intervalu 5,80 až 8,20, tj. vysoko nad hranicí oddělující Bezpečné věřitele a Predátory. Ostatní společnosti lze označit jako predátory a tudíž je lepší se jim z pohledu věřitele vyhnout.

Obrázek 28: Výsledky Navigátoru 2013 pro zkoumané subjekty (bezpeční věřitelé)

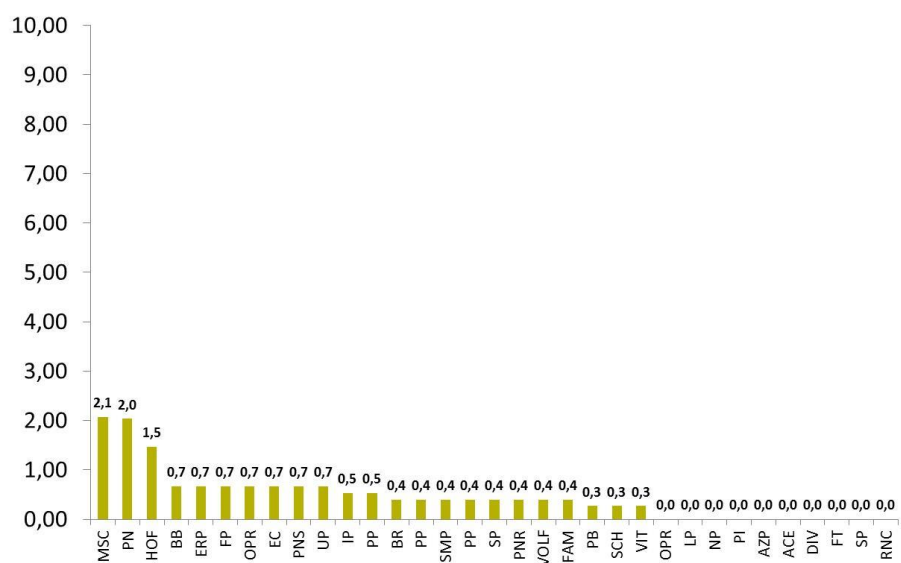

Zdroj: Autoři

Výsledky Navigátoru indikují různou kvalitu různých věřitelů. Zatímco Bezpeční věřitelé nabízejí férové a transparentní podmínky úvěru pro dlužníky, u Predátorů je to obvykle odlišné, jak dokládají jejich nízké hodnoty v Navigátoru (Obrázek 29). Tito věřitelé jsou málo transparentní a podmínky úvěru jsou podstatně horší než u Bezpečných věřitelů. Skutečností však je, že některým rizikovým dlužníkům Bezpeční věřitelé nepůjčí, a tudíž jejich jedinou možností zůstává půjčit si u Predátorů nebo u obdobných společností (diskuse o lichvářských praktikách viz část 3 a Box 8). V takovém případě je třeba, aby si dlužník byl vědom následků nesplacení úvěru a řešil problematiku situaci před tím, než mu na dveře zatuká inkasní agentura nebo v horším případě exekutor. V tomto procesu mu mohou pomoci občanská sdružení nebo neziskové organizace (například Asociace občanských poraden či Poradna při finanční tísni). Je vhodné zdůraznit též důležitost finanční gramotnosti³³ českého obyvatelstva, která by měla riziko neuváženého úvěrování minimalizovat, resp. měla by zvyšovat pravděpodobnost bezpečného úvěrování. Z tohoto důvodu jsou projekty týkající se finanční gramotnosti velmi žádoucí, projekt Navigátor bezpečného úvěru jde v souladu s tímto trendem a jeho ambicí je více se angažovat v této oblasti českého finančního trhu. V této souvislosti je vhodné připomenout, že vzdělávat dlužníka je již pouze, finanční gramotnosti je třeba zdůrazňovat již malým dětem.

³³ Zvyšovat finanční gramotnost dlužníkovi je již však dosti pozdě, finanční gramotnost by se měla vyučovat již na základních a středních školách, aby si už děti uvědomily důsledky nezodpovědného zadlužování. Blíže viz také o finanční gramotnosti viz také části 1.3. Finanční gramotnost a 9.3 Zadluženost domácností a finanční gramotnost.

Obrázek 29: Výsledky Navigátoru 2013 pro zkoumané subjekty (úvěroví predátoři)

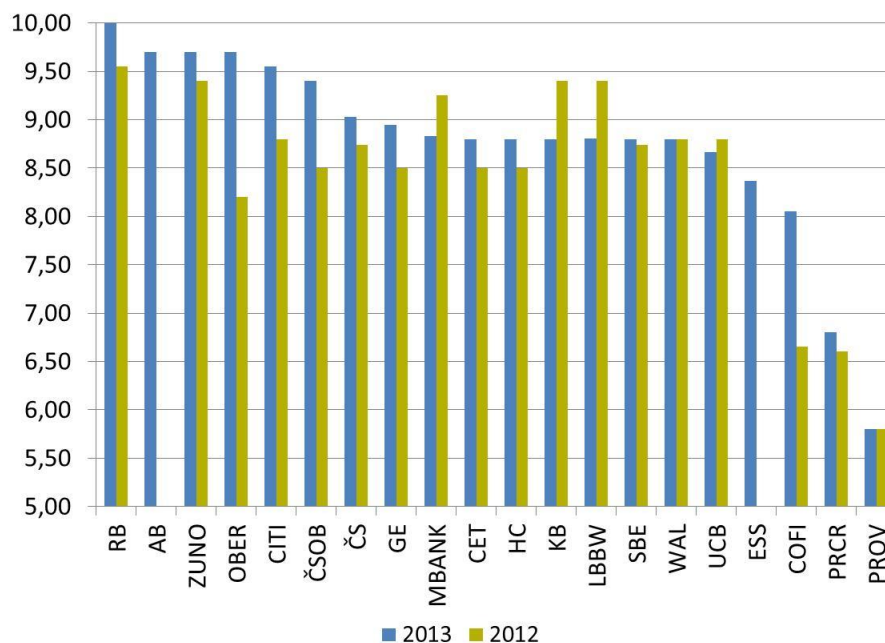
Zdroj: Autoři

6.4. Srovnání výsledků Navigátoru 2012 a 2013

V roce 2013 proběhl již 3. ročník projektu Navigátoru bezpečného úvěru, v této části proto porovnáme letošní výsledky sledovaných poskytovatelů půjček s výsledky roku 2012. V první řadě se zvýšil počet zkoumaných věřitelů z loňských 43 na letošních 53. Za druhé, bylo analyzováno více úvěrů (82 oproti 64 v roce 2012). Dále v porovnání s loňskem přibyl nové kritérium *Pokuta věřitele od ČOI*, které nahradilo kritérium *Hodnocení věřitelů podle četnosti u klientů v oddlužení a klientů v konkurzu*. Důvodem výměny byla nízká vypovídací hodnota tohoto ukazatele (zejména díky prodeji pohledávek za problémovými dlužníky z portfolia finančních institucí na třetí osoby). S ohledem na konstrukci indexu, jež je kombinací absolutních i relativních hodnot použitých kritérií, jsou navzdory této změně meziroční výsledky Navigátoru srovnatelné.

Obrázek 30 názorně zobrazuje výsledky Navigátoru 2012 a 2013 pro 20 bank a nebankovních společností sdružených v ČLFA. Průměrná hodnota Navigátoru u těchto subjektů dosáhla 8,79 v roce 2013, tzn. mírně lepší jako loni, kdy činila 8,57. Lze tudíž konstatovat, že úroveň poskytovatelů (Bezpečných věřitelů) se lehce zlepšila. Raiffeisenbank potvrdila vedoucí pozici z loňského ročníku, na stříbrnou příčku se nově dostala Air Bank, Oberbank a ZUNO. Na třetím místě se v žebříčku umístila Citibank s hodnotou 9,55. Není bez zajímavosti, že všechny banky vykazaly nízkou celkovou zaplacenou částkou za oba typy úvěrů a nízkou nabízenou RPSN (viz také Obrázek 25 a Obrázek 27).

Obrázek 30: Výsledky Navigátoru 2012 a 2013 pro Bezpečné věřitele

Zdroj: Autoři

Hodnota Navigátoru 2013 u Úvěrových predátorů dosáhla průměrné hodnoty 0,46, což je zhoršení oproti průměru 0,67 v roce 2012 resp. 1,04 v roce 2011. Opět se ukázalo, že čím větší je vzorek zkoumaných predátorů, tím jsou méně transparentní, a tudíž pro potenciálního klienta i více riziková. Objem úvěrů poskytnutých těmito neférovými dlužníky odhadujeme minimálně na 100 mld. Kč. Tento fakt dokládá nutnost zvýšení intenzity kontrol ze strany ČOI a taktéž odpovídající výši pokut pro neférové věřitele.

7. Shrnutí projektu Navigátor bezpečného úvěru

Téma zodpovědné úvěrování je stále aktuální a projekt Navigátor bezpečného úvěru se tomuto tématu věnuje již třetím rokem. V angličtině se rozlišuje zodpovědné úvěrování ze strany věřitele (responsible lending) a ze strany dlužníka (responsible borrowing). Toto rozlišení indikuje, že zodpovědné zapůjčování se týká nabídky úvěrů (ze strany jejich poskytovatelů), zatímco zodpovědné vypůjčování se týká poptávky po úvěrech (ze strany příjemců úvěrů). Zodpovědné úvěrování tedy implikuje „férovou hru“ na obou stranách a zodpovědné vypůjčování je nezbytným protějškem úvěrového zapůjčování, neboť poskytovatelé úvěru jsou závislí na správných a úplných informacích ze strany potenciálního dlužníka. Pro účely naší studie jsme navrhli následující definici bezpečného úvěru z pohledu potenciálního dlužníka: i) znám kvalitu svého věřitele (nabídková strana úvěru); ii) chápu parametry svého úvěru (produktový design) a iii) chápu důsledky splacení i nesplacení úvěru (poptávková strana úvěru).

V předkládané studii byl spočítán Navigátor bezpečného úvěru, který vychází z výše uvedené definice bezpečného úvěru a hodnotí celkem 53 poskytovatelů spotřebitelských úvěrů na českém trhu v roce 2013. Celkem byl Navigátor spočítán pro 82 spotřebitelských úvěrů v ČR; z toho 42 pro úvěry na 30 tis. Kč a 40 pro úvěry na 100 tis. Kč. Navigátor se skládá ze tří dílčích kritérií: rating potenciálního věřitele (5 subkritérií, 40% váha), ex-ante parametry úvěru (4 subkritéria, 30% váha) a ex-post parametry úvěru (5 subkritérií, 30% váha). Výsledná hodnota je váženým průměrem zmíněných 14 subkritérií, přičemž Navigátor nabývá hodnot $<0,10>$. Platí, že čím vyšší je hodnota Navigátoru, tím vyšší je rating věřitele a tím je věřitel spolehlivější. Na základě dosažené hodnoty Navigátoru jsou poté věřitelé rozděleni do 2 hlavních kategorií: Bezpeční věřitelé (Navigátor $> 5,00$) a Predátoři (Navigátor $< 4,99$).

Výsledná hodnota Navigátoru je buď průměr dvou dosažených hodnot (v případě, že subjekt nabízí oba produkty) nebo dosažená hodnota Navigátoru v případě, že subjekt nabízí pouze jeden produkt. Nejvyšší hodnotu Navigátoru 2013 dosáhla Raiffeisenbank (10,00) a obhájila tak svoje loňské prvenství. Na stříbrnou příčku se nově dostala Air Bank, Oberbank a ZUNO. Na třetím místě se v žebříčku umístila Citibank s hodnotou 9,55. Není náhodou, že ani jedna z nich nepatří mezi velké banky a že tyto banky vykazaly nízké cenové parametry úvěru (celkovou zaplacenou částkou a RPSN). Největší značkové nebankovní společnosti CETELEM a Home Credit dosáhly hodnoty 8,80, tj. dopadly obdobně jako banky typu Komerční banka nebo LBBW. Potvrdil se tak závěr z minulého roku, kdy také byla zřejmá konvergence výsledků značkových nebank k hodnotám tradičních bank. Pro další společnosti organizované v ČLFA (COFIDIS, PROFI CREDIT a Provident) hodnota Navigátoru leží v intervalu 5,80 až 8,20, tj. vysoko nad hranicí oddělující Bezpečné věřitele a Predátory. Ostatní společnosti lze označit jako predátory a tudíž je lepší se jim z pohledu věřitele vyhnout.

V meziročním srovnání průměrná hodnota Navigátoru u bezpečných věřitelů dosáhla 8,79 v roce 2013, tzn. mírně lepší jako loni, kdy činila 8,61. Naopak hodnota Navigátoru 2013 u úvěrových predátorů dosáhla průměrné hodnoty 0,46, což je zhoršení oproti průměru 0,67 v roce 2012. Opět se ukázalo, že čím větší je vzorek zkoumaných predátorů, tím jsou méně transparentní, a tudíž pro potenciálního klienta i více rizikové. Objem úvěrů poskytnutých těmito neférovými dlužníky odhadujeme minimálně na 100 mld. Kč. Tento fakt dokládá nutnost zvýšení intenzity kontrol ze strany ČOI a taktéž odpovídající výši pokut pro neférové věřitele.

V Praze dne 2. prosince 2013

Prof. Ing. Michal Mejstřík, CSc.

Ředitel EEIP, a.s.

Profesor financí a bankovníctví na Univerzitě Karlově v Praze

Koordinátor projektu Navigátor bezpečného úvěru

PhDr. Petr Teplý, Ph.D.

Projektový manažer EEIP, a.s.

Manažer projektu Navigátor bezpečného úvěru

Odborný asistent na Univerzitě Karlově v Praze

EEIP,a.s

Thunovská 12

118 00 Praha 1

Česká Republika

Tel.: +420 224 232 754

navigator@eeip.cz

Poznámka: Tato studie byla podpořena Grantovou agenturou České republiky - projektem č. GAČR 403/10/1235 - Institucionální reakce na selhání finančních trhů, a též společnostmi CETELEM ČR a.s. a Home Credit a.s.

8. Užitečné zdroje

- Creditreform (2013). Vývoj insolvencí v České republice v září 2013
- CCB (2012). Úvěrový barometr k 30. 6. 2012
- ČBA [online] (2012). Finanční sektor, konkurence v něm a příspěvek ke konkurenceschopnosti ČR, Česká bankovní asociace, staženo 26. 4. 2013 z:
https://www.czech-ba.cz/data/articles/down_41950.pdf
- Černohorský J., Teplý P. (2011). Základy financí, Praha: GRADA, ISBN: 978-80-247-3669-3
- ČLFA (2012). Novela zákona o spotřebitelském úvěru by pomohla šedé zóně, tisková zpráva, 18. září 2012
- ČLFA (2013). Zpráva ČLFA o stavu a vývoji leasingového, úvěrového a factoringového trhu v ČR v roce 2012
- ČNB [online] (2013). Databáze ARAD, staženo 17. 4. 2013 z:
<http://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>
- ČNB (2012). Zpráva o finanční stabilitě 2011/2012, červen 2012
- ČNB (2011). Zpráva o finanční stabilitě 2010/2011, červen 2011
- ČNB (2010a). Zpráva o finanční stabilitě 2009/2010, červen 2010
- ČNB (2010b). Finanční gramotnost v ČR, prezentace, 13. prosince 2010
- ČOI (2011). Výroční zpráva 2010, Česká obchodní inspekce
- ČOI (2012). Výroční zpráva 2011, Česká obchodní inspekce
- ČOI (2013). Výroční zpráva 2012, Česká obchodní inspekce
- Del-Rio, A., Young, G. (2005). The impact of unsecured debt on financial distress among British households, Bank of England, Working Paper no. 262
- DeVaney, S., Lytton, R. (1995). Household Insolvency: A Review of Household Debt Repayment, Delinquency, and Bankruptcy, Financial Service Review, Vol. 4(2), pp 137-156
- Elmer, P., Seeling, S. (1998). Insolvency, Trigger Events, and Consumer Risk Posture in the Theory of Single-Family Mortgage Default, FDIC Working Paper 98-3
- Eurofinas (2009). Eurofinas response to the European Commission's consultation on responsible lending and borrowing in the EU, srpen 2009
- Eurofinas (2010). Responsible Lending & Borrowing, březen 2009
- ECB [online] (2013). Databáze Statistical Data Warehouse, Evropská centrální banka, staženo 29. 4. 2013 z: <http://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=2018773>
- Evropská komise (2007). WHITE PAPER on the Integration of EU Mortgage Credit Markets, 18. prosince 2007
- Evropská komise (2008). SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS
- Evropská komise (2009a). PUBLIC CONSULTATION ON RESPONSIBLE LENDING AND BORROWING IN THE EU, 15. června 2009
- Evropská komise (2009b). SUMMARY OF RESPONSES TO THE PUBLIC CONSULTATION ON RESPONSIBLE LENDING AND BORROWING IN THE EU, 30. listopadu 2009

- Evropská komise (2010). WORKING PAPER ON RESPONSIBLE MORTGAGE LENDING & BORROWING, 22. července 2010
- Evropská komise (2006). Invitation to tender n° MARKT/2006/26/H, Annex I
- Exekutorská komora (2012). Statistiky exekucí za rok 2011, tisková zpráva 15. 3. 2012
- Exekutorská komora (2013). Počty exekucí klesají, tisková zpráva 13. 3. 2013
- Finanční arbitr (2012). Výroční zpráva finančního arbitra za rok 2011.
- Finanční arbitr (2013). Výroční zpráva finančního arbitra za rok 2012.
- Habschick, M., Seidl, B., Evers, J. (2007). Survey of financial literacy schemes in the EU27, Hamburg: Evers & Jung
- Jiménez, G., Saurina J. (2006). Credit Cycles, Credit Risk, and Prudential Regulation: International Journal of Central Banking, s. 55-98
- Kučera, P. (2011). Zákon o spotřebitelském úvěru přináší větší ochranu spotřebitelů, Bankovníctví 1/2011
- Mejstřík, M. Teplý, P. (2011). Dopad Basel III na české finanční produkty, prezentace, Zlatá koruna, 8. března 2011
- Mejstřík, M. Pečená, M., Teplý, P. (2008). Základní principy bankovníctví/Basic principles of banking, Nakladatelství Karolinum
- MFČR [online] (2010). Národní strategie finančního vzdělávání, staženo 30. 4. 2013 z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf
- MFČR (2013). Makroekonomická predikce, duben 2013.
- Michl, A. (2012). Amerika po volbách, Evropa před Svazem, Ekonom 45/2012, s. 18.
- NERV (2011). Závěrečná zpráva podskupin pro konkurenceschopnost a podporu podnikání, Národní ekonomická rady vlády.
- OECD, Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide.
- Pečená, M., Teplý, P. (2010). Credit risk and financial crises, Nakladatelství Karolinum
- Pelantová, P. (2012). Škvára za pár dní. Za babku, Euro 34/2012, s. 18-21
- Raiffeisen Bank (2010): CEE Banking Sector Report, září 2010.
- Rösch, D. and H. Scheule (2007). Stress-Testing Credit Risk Parameters: An application to retail loan portfolios, Journal of Risk Model Validation, Vol. 1, No. 1, (Spring 2007), pp. 55-75
- Schumpeter, J. A. (1942). Capitalism, Socialism and Democracy. Londýn: Routledge, reedice [1994], ISBN 978-0-415-10762-4.
- Teplý, P. (2010). The truth about the 2008-2009 crisis: A Hard Lesson for The Global Markets, Saarbrücken: VDM Verlag, ISBN 978-3639213089
- Teplý, P., Horváth, R. (2011). Budoucnost modelu stavebních spořitelů v ČR, staženo 30.4.2013 z ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/17325
- Teplý, P. (2012a). Bankovníctví I aneb vítejte na planetě Ponzi, přednáška 20.9.2012
- Teplý, P. (2012b). Bankovníctví II aneb UROBOROS přichází, přednáška 20.9.2012
- Teplý, P. et al. (2012). The truth about the 2008-2009 crisis: A Hard Lesson for The Global Markets, Saarbrücken : VDM Verlag, ISBN 978-3639213089

- Trück, S., Rachev, S. (2005). Credit Portfolio Risk and Probability of Default Confidence Sets through the Business Cycle, Journal of Credit Risk, Vol. 1, No. 4, Fall 2005, pp. 61-88
- Zákon č. 145/2010 Sb. ze dne 21. dubna 2010 o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

9. Appendix

Tabulka 13: Seznam bank a platebních institucí spadající pod regulaci a dohled ČNB k 31. 10. 2013

1	Air Bank a. s.
2	AKCENTA CZ, a.s.*
3	American Express Payment Services Limited*
4	AXA Bank Europe, organizační složka
5	Bank Gutmann Aktiengesellschaft, pobočka Česká republika, organizační složka
6	Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ (Holland) N.V. Prague Branch, organizační složka
7	BRE Bank S.A., organizační složka podniku
8	CETELÉM ČR, a. s.*
9	Citfin - Finanční trhy, a.s.*
10	Citibank Europe plc, organizační složka
11	COFIDIS s.r.o.*
12	COMMERZBANK Aktiengesellschaft, pobočka Praha
13	Crédit Agricole Corporate and Investment Bank S.A. Prague, organizační složka
14	Česká exportní banka, a.s.
15	Česká spořitelna, a.s.
16	Českomoravská stavební spořitelna, a.s.
17	Českomoravská záruční a rozvojová banka, a.s.
18	Československá obchodní banka, a. s.
19	Deutsche Bank Aktiengesellschaft Filiale Prag, organizační složka
20	Diners Club CS, s.r.o., organizační složka*
21	DIVIŠEK s.r.o.*
22	Equa bank a. s.
23	ESSOX s.r.o.*
24	Evropsko-ruská banka, a.s.
25	EXCHANGE s.r.o.*
26	Fio banka, a.s.
27	Fortis Bank SA/NV, pobočka Česká republika
28	FORTISSIMO, spol. s r.o.*
29	GE Money Bank, a.s.
30	Home Credit a.s.*
31	HSBC Bank plc - pobočka Praha
32	Hypoteční banka, a.s.
33	ING Bank N.V.
34	J & T BANKA, a.s.
35	Komerční banka, a.s.
36	LBBW Bank CZ a.s.
37	Lufthansa AirPlus Servicekarten GmbH*
38	Modrá pyramida stavební spořitelna, a.s.
39	MoneyGram International Limited*
40	Oberbank AG pobočka Česká republika

41	PES - Peněžní expresní service, s.r.o.*
42	Poštová banka, a.s., pobočka Česká republika
43	PPF banka a.s.
44	PRIVAT BANK AG der Raiffeisenlandesbank Oberösterreich, pobočka Česká republika
45	Raiffeisen stavební spořitelna a.s.
46	Raiffeisenbank a.s.
47	Raiffeisenbank im Stiftland eG pobočka Cheb, odštěpný závod
48	SAB Finance a.s.*
49	Saxo Bank A/S, organizační složka
50	Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s.*
51	Stavební spořitelna České spořitelny, a.s.
52	The Royal Bank of Scotland N.V.
53	Travelex GBP Prague, s. r. o.*
54	UniCredit Bank Czech Republic, a.s.
55	Volksbank CZ, a.s.
56	Volksbank Löbau-Zittau eG, pobočka
57	Všeobecná úverová banka a.s., pobočka Praha; zkráceně: VUB, a.s., pobočka Praha
58	Waldviertler Sparkasse von 1842 AG
59	Western Union Payment Services Ireland Limited*
60	Wüstenrot - stavební spořitelna a.s.
61	Wüstenrot hypoteční banka a.s.
62	ZUNO BANK AG, organizační složka

Zdroj: ČNB

Pozn. * platební instituce spadající pod kontrolu ČNB

Tabulka 14: Seznam subjektů v ČLFA poskytující spotřebitelské úvěry k 31. 10. 2013

#	Název společnosti
1	CETEM ČR, a.s.*
2	COFIDIS s.r.o.*
3	CREDIUM, a.s.
4	ČSOB Leasing, a.s.
5	D. S. Leasing, a.s.
6	ESSOX, s.r.o.*
7	FCE Credit, s.r.o.
8	GE Money Auto, a.s.
9	Home Credit a.s.*
10	Mercedes-Benz Financial Services Česká republika s.r.o.
11	PROFI CREDIT Czech, a.s.
12	Provident Financial, s.r.o.
13	PSA FINANCE ČESKÁ REPUBLIKA, s.r.o.
14	Raiffeisen-Leasing, s.r.o.
15	RT TORAX, s.r.o.,

16	sAutoleasing, a.s.
17	ŠkoFIN s.r.o.
18	Toyota Financial Services Czech, s.r.o.
19	UniCredit Leasing CZ, a.s.
20	UNILEASING, a.s.
21	VB Leasing CZ, spol. s r.o.
22	VLTAVIN leas, a.s.

Zdroj: ČLFA

Pozn. * platební instituce spadající pod kontrolu ČNB

Tabulka 15: Informace o parametrech modelového úvěru na 30 tis. Kč

A. Informace o spotřebitelském úvěru	
A1	Druh spotřebitelského úvěru
A2	Celková výše spotřebitelského úvěru
A3	Splatnost
B. Informace o klientovi	
B1	Čistý měsíční příjem (mzda)
B2	Čistý měsíční příjem po odečtení všech nákladů
B3	Zápis v registru dlužníků
B4	Další závazky (měsíční splátky)
B5	Bydliště
B6	Druh bydlení
B7	Zaměstnání
B8	Rodinný stav
B9	Potenciální zástava
B10	Počet členů v domácnosti
B11	Počet osob bez příjmu včetně dětí

bezúčelový úvěr
30 000 Kč
12 měsíců

15 000 Kč
10 000 Kč
Ne
Ne
Praha
vlastní
plný úvazek
svobodný
vlastní byt
1
0

Zdroj: EEIP

Tabulka 16: Informace o parametrech modelového úvěru na 100 tis. Kč

A. Informace o spotřebitelském úvěru	
A1	Druh spotřebitelského úvěru
A2	Celková výše spotřebitelského úvěru
A3	Splatnost
B. Informace o klientovi	
B1	Čistý měsíční příjem (mzda)
B2	Čistý měsíční příjem po odečtení všech nákladů
B3	Zápis v registru dlužníků
B4	Další závazky (měsíční splátky)
B5	Bydliště
B6	Druh bydlení
B7	Zaměstnání
B8	Rodinný stav
B9	Potenciální zástava
B10	Počet členů v domácnosti
B11	Počet osob bez příjmu včetně dětí

bezúčelový úvěr
100 000 Kč
60 měsíců

15 000 Kč
10 000 Kč
Ne
Ne
Praha
vlastní
plný úvazek
svobodný
vlastní byt
1
0

Zdroj: EEIP

Tabulka 17: Příklad dotazníku pro banky na úvěru na 30 tis. Kč

A. Informace o spotřebitelském úvěru		
A1	Druh spotřebitelského úvěru	bezúčelový úvěr
A2	Celková výše spotřebitelského úvěru	30 000 Kč
A3	Splatnost	12 měsíců
B. Informace o klientovi		
B1	Čistý měsíční příjem (mzda)	15 000 Kč
B2	Čistý měsíční příjem po odečtení všech nákladů	10 000 Kč
B3	Zápis v registru dlužníků	Ne
B4	Další závazky (měsíční splátky)	Ne
B5	Bydliště	Praha
B6	Druh bydlení	vlastní
B7	Zaměstnání	plný úvazek
B8	Rodinný stav	svobodný
B9	Potenciální zástava	vlastní byt
B10	Počet členů v domácnosti	1
B11	Počet osob bez příjmu včetně dětí	0
C. Parametry spotřebitelského úvěru (data k 31.8.2013)		Údaj NBÚ ke kontrole
C1	Cena produktu (celková částka, kterou je třeba zaplatit bez pojištění)	33 528 Kč
C2	RPSN (bez pojištění)	22,90%
C3	Obsahuje smlouva rozhodčí doložku?	NE
C4	Je ve smlouvě využívána úprava úroku z prodlení nad zákonný limit?	NE
C5	Přesahuje výše náhrady nákladů při předčasném splacení úvěru zákonný limit?	NE
D. Další informace o věřiteli		Údaj NBÚ ke kontrole
D1	Objem poskytnutých spotřebitelských úvěrů (stav k 31.12.2012 v mld. Kč)	14,80
D2	Nabízí věřitel formulář pro standardní informace o spotřebitelském úvěru?	ANO
D3	Nabízí věřitel možnost pojištění úvěru?	ANO
D4	Podíl nesplácených pohledávek ze spotřebitelských úvěrů (> 90 dnů) na celkových pohledávkách ze spotřebitelských úvěrů k 31.12.2012	5,0%
D5	Počet kontrol věřitele ze strany ČOI v roce 2012	0
D6	Počet pravomocně uložených pokut od ČOI věřiteli nad 20 tis. Kč v roce 2012	0

Zdroj: EEIP

Tabulka 18: Příklad dotazníku pro banky na úvěru na 100 tis. Kč

A. Informace o spotřebitelském úvěru		
A1	Druh spotřebitelského úvěru	bezüčelový úvěr
A2	Celková výše spotřebitelského úvěru	100 000 Kč
A3	Splatnost	60 měsíců
B. Informace o klientovi		
B1	Čistý měsíční příjem (mzda)	15 000 Kč
B2	Čistý měsíční příjem po odečtení všech nákladů	10 000 Kč
B3	Zápis v registru dlužníků	Ne
B4	Další závazky (měsíční splátky)	Ne
B5	Bydliště	Praha
B6	Druh bydlení	vlastní
B7	Zaměstnání	plný úvazek
B8	Rodinný stav	svobodný
B9	Potenciální zástava	vlastní byt
B10	Počet členů v domácnosti	1
B11	Počet osob bez příjmu včetně dětí	0
C. Parametry spotřebitelského úvěru (data k 31.8.2013)		Údaj NBÚ ke kontrole
C1	Cena produktu (celková částka, kterou je třeba zaplatit bez pojištění)	148 289 Kč
C2	RPSN (bez pojištění)	18,20%
C3	Obsahuje smlouva rozhodčí doložku?	NE
C4	Je ve smlouvě využívána úprava úroku z prodlení nad zákonný limit?	NE
C5	Přesahuje výše náhrady nákladů při předčasném splacení úvěru zákonný limit?	NE
D. Další informace o věřiteli		Údaj NBÚ ke kontrole
D1	Objem poskytnutých spotřebitelských úvěrů (stav k 31.12.2012 v mld. Kč)	14,80
D2	Nabízí věřitel formulář pro standardní informace o spotřebitelském úvěru?	ANO
D3	Nabízí věřitel možnost pojištění úvěru?	ANO
D4	Podíl nesplacených pohledávek ze spotřebitelských úvěrů (> 90 dnů) na celkových pohledávkách ze spotřebitelských úvěrů k 31.12.2012	5,0%
D5	Počet kontrol věřitele ze strany ČOI v roce 2012	5
D6	Počet pravomocně uložených pokut od ČOI věřiteli nad 20 tis. Kč v roce 2012	1

Zdroj: EEIP

Tabulka 19: Detailní výsledky Navigátoru pro úvěr na 30 tis. Kč

	Společnost/produkt	Zkratka	Výsledná hodnota NBÚ	Potenciální věřitel	Ex-ante parametry úvěru	Ex-post parametry úvěru
1	Raiffeisenbank a.s.	RB	10,00	4,00	3,00	3,00
2	Air Bank,a.s.	AB	9,70	4,00	2,70	3,00
3	ZUNO BANK AG, organizační složka	Zuno	9,40	4,00	2,40	3,00
4	Československá obchodní banka, a. s.	ČSOB	9,40	4,00	2,40	3,00
5	Česká spořitelna, a.s.	ČS	9,25	4,00	2,25	3,00
6	Home Credit a.s.	HC	9,10	4,00	3,00	2,10
7	Komerční banka, a.s.	KB	9,10	4,00	2,40	2,70
8	UniCredit Bank Czech Republic, a.s.	UCB	8,80	4,00	1,80	3,00
9	Waldviertler Sparkasse von 1842 AG	WAL	8,80	4,00	1,80	3,00
10	CETELÉM ČR, a.s.	CET	8,80	4,00	2,40	2,40
11	Sberbank CZ, a.s.	SBE	8,50	4,00	1,80	2,70
12	mBank - BRE Bank S.A.	MBANK	8,38	3,73	1,95	2,70
13	ESSOX s.r.o	ESS	8,23	3,73	1,80	2,70
14	COFIDIS s.r.o.	COFI	7,90	4,00	1,80	2,10
15	PROFI CREDIT Czech, a.s.	PRCR	6,80	3,20	1,80	1,80
16	Provident Financial, s.r.o.	PROV	5,80	1,60	1,80	2,40
17	MSC	MSC	2,07	0,27	1,80	0,00
18	Půjčky-nemovitosti	PN	2,03	0,53	1,50	0,00
19	Bez banky	BB	0,67	0,67	0,00	0,00
20	Extra rychlé půjčky	ERP	0,67	0,67	0,00	0,00
21	Face Půjčka	FP	0,67	0,67	0,00	0,00
22	OPERATIVNÍ PŮJČKA	OP	0,67	0,67	0,00	0,00
23	Ecredit	EC	0,67	0,67	0,00	0,00
24	Příjemné peníze	PP	0,67	0,67	0,00	0,00
25	Půjčka na směnku	PNS	0,67	0,67	0,00	0,00
26	Bez registru	BR	0,40	0,40	0,00	0,00
27	Ihned-půjčka	IP	0,40	0,40	0,00	0,00
28	Nejlepší půjčka	NP	0,40	0,40	0,00	0,00
29	Půjčka peníze	PUP	0,40	0,40	0,00	0,00
30	Smart půjčka	SMP	0,40	0,40	0,00	0,00
31	Petrova půjčka	PEP	0,40	0,40	0,00	0,00
32	Snadná půjčka	SNP	0,40	0,40	0,00	0,00
33	Půjčka na ruku	PNR	0,40	0,40	0,00	0,00
34	Volfová půjčky	VOLF	0,40	0,40	0,00	0,00
35	Půjčka bez	PB	0,27	0,27	0,00	0,00
36	Schválíme	SCH	0,27	0,27	0,00	0,00
37	Oprachy	OPR	0,00	0,00	0,00	0,00
38	Lehká půjčka	LP	0,00	0,00	0,00	0,00
39	Půjčky investice	PI	0,00	0,00	0,00	0,00
40	AZ Profin	AZ	0,00	0,00	0,00	0,00
41	ACEMA	ACE	0,00	0,00	0,00	0,00
42	Dám i vám	DIV	0,00	0,00	0,00	0,00

Zdroj: Autoři

Tabulka 20: Detailní výsledky Navigátoru pro úvěr na 100 tis. Kč

			Výsledná hodnota	Potenciální věřitel	Ex-ante parametry úvěru	Ex-post parametry úvěru
	Společnost/produkt	Zkratka	NBÚ			
1	ZUNO BANK AG, organizační složka	ZUNO	10,00	4,00	3,00	3,00
2	Raiffeisenbank a.s.	RB	10,00	4,00	3,00	3,00
3	Air Bank,a.s.	AB	9,70	4,00	2,70	3,00
4	Oberbank AG	OBER	9,70	4,00	2,70	3,00
5	Citibank Europe plc	CITI	9,55	4,00	2,55	3,00
6	Československá obchodní banka, a. s.	ČSOB	9,40	4,00	2,40	3,00
7	mBank - BRE Bank S.A.	MBAN	9,28	3,73	2,85	2,70
8	Sberbank CZ, a.s.	SB	9,10	4,00	2,40	2,70
9	GE Money Bank, a.s.	GE	8,95	4,00	1,95	3,00
10	CETELEM ČR, a.s.	CET	8,80	4,00	2,40	2,40
11	Česká spořitelna, a.s.	ČS	8,80	4,00	1,80	3,00
12	LBBW Bank CZ a.s.	LBBW	8,80	4,00	1,80	3,00
13	UniCredit Bank Czech Republic, a.s.	UCB	8,53	3,73	2,40	2,40
14	Home Credit a.s.	HC	8,50	4,00	2,40	2,10
15	Komerční banka, a.s.	KB	8,50	4,00	1,80	2,70
16	ESSOX s.r.o.	ESS	8,50	4,00	1,80	2,70
17	COFIDIS s.r.o.	COFI	8,20	4,00	1,80	2,40
18	PROFI CREDIT Czech, a.s.	PRCR	6,80	3,20	1,80	1,80
19	Půjčky-nemovitosti	PN	2,30	0,80	1,50	0,00
20	MSC	MSC	2,07	0,27	1,80	0,00
21	Home Finance	HOF	1,47	1,47	0,00	0,00
22	Bez banky	BB	0,67	0,67	0,00	0,00
23	Půjčka na směnku	PNS	0,67	0,67	0,00	0,00
24	Face Půjčka	FP	0,67	0,67	0,00	0,00
25	Petrova půjčka	PP	0,53	0,53	0,00	0,00
26	VITACREDIT	VIT	0,53	0,53	0,00	0,00
27	Ihned-půjčka	IP	0,53	0,53	0,00	0,00
28	Nejlepší půjčka	NP	0,53	0,53	0,00	0,00
29	Půjčka peníze	PUP	0,40	0,40	0,00	0,00
30	Volfovapujcky	VOLF	0,40	0,40	0,00	0,00
31	Fine Moeny	FAM	0,40	0,40	0,00	0,00
32	Schválíme	SCH	0,27	0,27	0,00	0,00
33	Úvěrová pohotovost	UP	0,27	0,27	0,00	0,00
34	Dám i vám	DIV	0,00	0,00	0,00	0,00
35	Schvalene pujcky	SP	0,00	0,00	0,00	0,00
36	ACEMA CREDIT	ACE	0,00	0,00	0,00	0,00
37	Fani Trade s.r.o.	FT	0,00	0,00	0,00	0,00
38	Oprachy	OPR	0,00	0,00	0,00	0,00
39	Půjčky investice	PI	0,00	0,00	0,00	0,00
40	RN Credit	RNC	0,00	0,00	0,00	0,00

Zdroj: Autoři

Tabulka 21: Detailní výsledky Navigátoru 2013 pro 53 zkoumaných subjektů

Instituce			NBÚ Průměr	NBÚ 30	NBÚ 100
1	Raiffeisenbank a.s.	RB	10,00	10,00	10,00
2	Air Bank,a.s.	AB	9,70	9,70	9,70
3	ZUNO BANK AG, organizační složka	ZUNO	9,70	9,40	10,00
4	Oberbank AG	OBER	9,70		9,70
5	Citibank Europe plc	CITI	9,55		9,55
6	Československá obchodní banka, a. s.	ČSOB	9,40	9,40	9,40
7	Česká spořitelna, a.s.	ČS	9,03	9,25	8,80
8	GE Money Bank, a.s.	GE	8,95		8,95
9	mBank - BRE Bank S.A.	MBANK	8,83	8,38	9,28
10	CETEM ČR, a.s.	CET	8,80	8,80	8,80
11	Home Credit a.s.	HC	8,80	9,10	8,50
12	LBBW Bank CZ a.s.	LBBW	8,80		8,80
13	Komerční banka, a.s.	KB	8,80	9,10	8,50
14	Sberbank CZ, a.s.	SBE	8,80	8,50	9,10
15	Waldviertler Sparkasse von 1842 AG	WAL	8,80	8,80	
16	UniCredit Bank Czech Republic, a.s.	UCB	8,67	8,80	8,53
17	ESSOX s.r.o	ESS	8,37	8,23	8,50
18	COFIDIS s.r.o.	COFI	8,05	7,90	8,20
19	PROFI CREDIT Czech, a.s.	PRCR	6,80	6,80	6,80
20	Provident Financial, s.r.o.	PROV	5,80	5,80	
21	MSC	MSC	2,07	2,07	2,07
22	Půjčky-nemovitosti	PN	2,03	2,03	2,03
23	Home Finance	HOF	1,47		1,47
24	Bez banky	BB	0,67	0,67	0,67
25	Extra rychlé půjčky	ERP	0,67	0,67	
26	Face Půjčka	FP	0,67	0,67	
27	OPERATIVNÍ PŮJČKA	OPR	0,67	0,67	
28	Ecredit	EC	0,67	0,67	
29	Půjčka na směnku	PNS	0,67	0,67	0,67
30	Úvěrová pohotovost	UP	0,67		0,67
31	Ihned-půjčka	IP	0,53	0,53	0,53
32	Petrova půjčka	PP	0,53	0,53	0,53
33	Bez registru	BR	0,40	0,40	
34	Půjčka peníze	PP	0,40	0,40	0,40
35	Smart půjčka	SMP	0,40	0,40	
36	Příjemné peníze	PP	0,40	0,40	
37	Snadná půjčka	SP	0,40	0,40	
38	Půjčka na ruku	PNR	0,40	0,40	
39	Volfová půjčky	VOLF	0,40	0,40	
40	Fine Moeny	FAM	0,40		0,40
41	Půjčka bez	PB	0,27	0,27	
42	Schválíme	SCH	0,27	0,27	0,27
43	VITACREDIT	VIT	0,27		0,27
44	Oprachy	OPR	0,00	0,00	0,00
45	Lehká půjčka	LP	0,00	0,00	
46	Nejlepší půjčka	NP	0,00	0,00	0,00
47	Půjčky investice	PI	0,00	0,00	0,00
48	AZ Profin	AZP	0,00	0,00	
49	ACEMA CREDIT	ACE	0,00	0,00	0,00
50	Dám i vám	DIV	0,00	0,00	0,00
51	Fani Trade s.r.o.	FT	0,00		0,00
52	Schválené půjčky	SP	0,00		0,00
53	RN Credit	RNC	0,00		0,00

Zdroj: Autoři